

INNOWACJE SPOŁECZNE MAJĄCE NA CELU ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA SOCJALNEGO OSOBOM STARSZYM NA OBSZARACH WIEJSKICH W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH

Raport przygotowany przez PCG Polska Sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Agata Miśkowiec
Ewa Rogalska
Magda Sochacka

Warszawa, grudzień 2016

Szanowni Czytelnicy,

Oddajemy w Państwa ręce Raport z przeglądu innowacji społecznych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom starszym na obszarach wiejskich i słabo zaludnionych w wybranych krajach europejskich, który został przygotowany na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Opracowanie ma na celu nie tylko dostarczyć wiedzę w zakresie realizacji polityki senioralnej wobec mieszkańców wsi, ale także zainspirować do refleksji, inicjowania nowych instrumentów polityki społecznej i zdrowotnej oraz do podjęcia proaktywnych działań lokalnych na podstawie doświadczeń z Francji, Niemiec, Włoch, Szwecji, Finlandii i Hiszpanii.

Problem starzenia się populacji, przed którym stanęła większość krajów europejskich, w tym Polska, stawia przed władzami wszystkich szczebli oraz całym społeczeństwem nowe wyzwania. Wymagają one podejmowania różnorodnych działań mających na celu podtrzymanie aktywności społecznej i zawodowej osób starszych, zapewnienie im dobrej jakości życia oraz łatwiejszego dostępu do infrastruktury społecznej, w tym opieki długoterminowej.

Wyzwania te nabierają nowego kontekstu, jeśli na nieuchronne zmiany demograficzne spojrzemy przez pryzmat cech charakterystycznych dla polskiej wsi (ze swoimi barierami, ale także olbrzymim potencjałem rozwojowym). To właśnie zawężenie tematyki niniejszej publikacji związanej ze starzeniem się społeczeństwa do terenów wiejskich i słabo zaludnionych stanowi krok w stronę bardzo potrzebnego uwzględnienia specyfiki tych terenów w planowaniu i realizacji polityki senioralnej w Polsce. W ostatnich latach o zmianach demograficznych w naszym kraju mówi się coraz więcej. Starzenie się na terenach wiejskich ze swoimi specyficznymi przejawami oraz niezbędnymi interwencjami pozostawało do tej pory na marginesie tej dyskusji.

Złożoność wyzwań, przed którymi stoimy, dodatkowo pogłębia fakt, że osoby starsze – także na terenach wiejskich – to grupa bardzo zróżnicowana. Obok grupy osób cieszących się dobrym zdrowiem, aktywnych zawodowo i społecznie, szukających okazji do rozwoju, mamy seniorów o zupełnie odmiennej charakterystyce – osoby przewlekle chore, niesamodzielne, niemające możliwości prowadzenia aktywności zawodowej, pozostające na marginesie życia społecznego czy niechętne zmianom. To sprawia, że osoby starsze mogą z jednej strony stanowić niewykorzystany kapitał ludzki na terytoriach wiejskich, wymagający aktywizacji i ciekawych propozycji samorealizacji, tak by uczynić z nich (oraz z usług z myślą o nich zaprojektowanych) motor rozwoju obszarów wiejskich. Z drugiej strony, seniorzy na terenach wiejskich mogą być również pasywnymi odbiorcami opieki zdrowotnej i socjalnej, wymagającymi wieloaspektowego wsparcia, w tym w zakresie zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Dla tej grupy osób starszych potrzebne jest zaprojektowanie specyficznych dla terenów wiejskich modeli zabezpieczenia socjalnego, zwłaszcza opieki długoterminowej, które gwarantują jej wysoką jakość i efektywną realizację na często rozległych i mniej dostępnych terenach.

Wachlarz projektów przedstawionych w niniejszym opracowaniu dotyka tych różnorodnych grup odbiorców i wielu potrzeb. W większości przedstawionych poniżej studiów przypadku określone działania były poprzedzone dogłębną analizą charakteru lokalnej społeczności, ich oczekiwań i potrzeb na tle już dostępnych form wsparcia. Rekomendujemy, by szerzenie zaprezentowanych poniżej dobrych praktyk poprzez wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w Państwa otoczeniu było każdorazowo taką analizą poprzedzone. Rzetelna diagnoza jest bowiem warunkiem dobrania odpowiednich działań i sukcesu w ich realizacji.

Zapraszamy do lektury, dalszej debaty i poszukiwania rozwiązań budujących lepszą przyszłość dla osób starszych na terenach wiejskich,

Zespół badawczy PCG Polska

SPIS TREŚCI

I.	Wprowadzenie.....	5
II.	Wstęp metodyczny	14
	Cel badania	14
	Podstawowe kwestie definicyjne.....	14
	Metoda badawcza	15
	Desk research	16
	Badania pierwotne.....	16
III.	Przegląd innowacji	19
	Tło badawcze	19
	Problematyka starzenia się ludności w analizowanych krajach	19
	Przegląd instrumentarium polityk senioralnych	21
	Opis wybranych innowacji społecznych.....	23
IV.	Podsumowanie i wnioski.....	115
	Elementy polityki na rzecz osób starszych w wybranych krajach.....	119
	Wybrana literatura przedmiotu	129

I. WPROWADZENIE

Kontekstem dla zaprezentowanego w Raporcie przeglądu innowacji była diagnoza sytuacji osób starszych na obszarach wiejskich w Polsce, w tym w szczególności problemów, z którymi boryka się ta grupa społeczna, a także zarys już podejmowanych na ich rzecz działań i inicjatyw. Pozwoliły one autorkom publikacji na ukierunkowanie poszukiwań innowacyjnych rozwiązań z krajów europejskich oraz wybór projektów, które są adekwatne do polskich realiów i mogą być inspiracją dla działań instytucji publicznych i innych podmiotów w naszym kraju. Poniżej zaprezentowano syntetyczną diagnozę sytuacji osób starszych zamieszkujących obszary wiejskie, ze szczególnym uwzględnieniem zachodzących na tych terenach zmian demograficznych, które w istotny sposób kształtują obraz polskiej wsi.

Zmiany demograficzne

Na obszarach wiejskich w Polsce zamieszkuje obecnie ponad 15,2 mln osób, z czego ponad 2,1 mln stanowią osoby po 65. roku życia. Prognozuje się, iż do 2035 roku liczba tych osób wzrośnie o niemal 60%, do ponad 3,4 mln, a ich odsetek wobec ogółu populacji z obecnych 14% do 22%.^{1,2} Starzenie się społeczeństwa na wsi będzie się więc przejawiać zarówno w ogólnym wzroście liczby osób starszych zamieszkujących obszary wiejskie, jak i w zwiększeniu się proporcji seniorów wobec ogółu mieszkańców. Skala zjawiska będzie w istotny sposób wpływać na obraz polskiej wsi: coraz więcej jej mieszkańców będzie wymagać wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i stworzenia dedykowanej im oferty, zarówno w zakresie usług publicznych jak i świadczonych w ramach sektora niepublicznego. Z drugiej strony, jako że starzenie się społeczeństwa wynika w dużej mierze z rosnącej długości życia – w tym życia w zdrowiu – przybywać będzie na obszarach wiejskich także aktywnych osób starszych, które po przekroczeniu wieku 60 lat będą dalej pragnęły brać czynny udział w życiu społecznym, zawodowym i towarzyskim.

Na starzenie się społeczności wiejskiej nakłada się drugi ważny trend demograficzny, jakim jest depopulacja wsi. Należy zauważyć, iż jest ona zjawiskiem złożonym i nierównomiernym, dotyczącym poszczególne obszary wiejskie w różnym stopniu. Dane GUS dotyczące zmian globalnej liczby osób zamieszkałych na terenach wiejskich oraz prognozy na przyszłość zjawiska depopulacji nie potwierdzają: według nich liczba ludności na obszarach wiejskich od 2006 roku wzrosła o ponad 0,5 mln³, a do 2035 zwiększy się o kolejne 0,3 mln⁴. Dane te nie odzwierciedlają jednak różnic przestrzennych i specyficznej charakterystyki obszarów wiejskich. Część wsi jest bowiem „satelitami” miast, powstaje na nich miejska zabudowa i infrastruktura, a zanika funkcja rolnicza. Obszary te charakteryzuje napływ ludności, a nie zjawisko depopulacji⁵. Wyludnianie dotyczy natomiast wsi położonych z dala od ośrodków miejskich, o dużym bezrobociu i słabo rozwiniętej infrastrukturze. Miejscowa ludność, przede wszystkim młodzi mieszkańcy, migruje z tych obszarów do większych miast i miejscowości w kraju

¹ GUS, Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2016, Warszawa 2016

² GUS, Prognoza ludności na lata 2015-2050, Warszawa 2014

³ GUS, Bank danych lokalnych [dostęp 28.11.16]

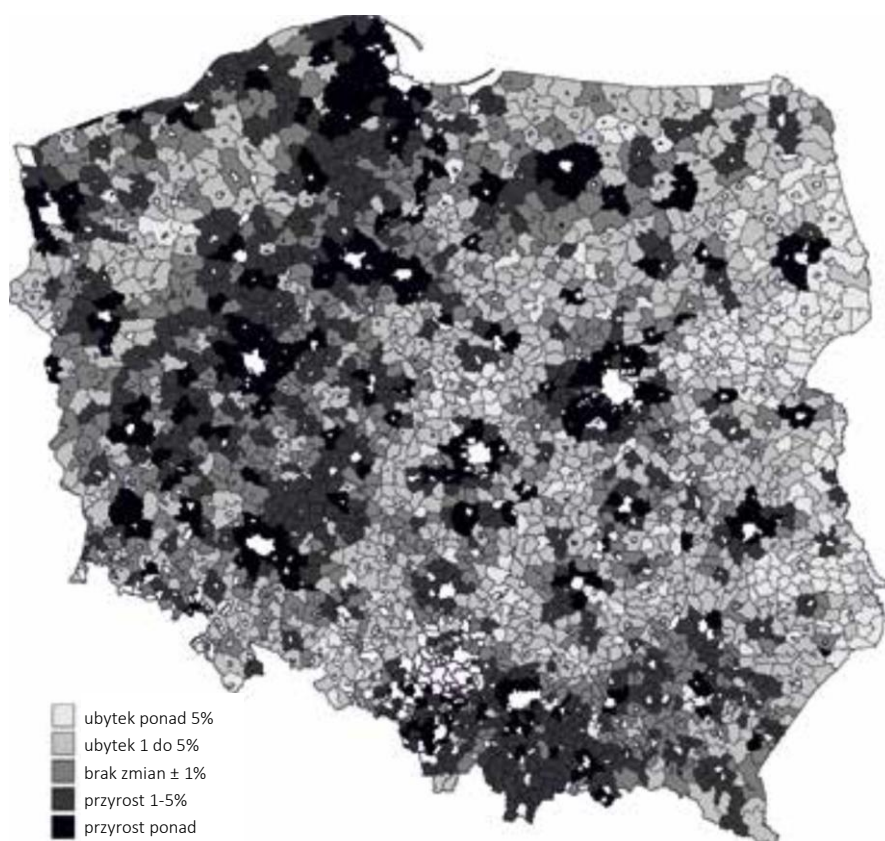
⁴ GUS, Prognoza ludności na lata 2015-2050, Warszawa 2014

⁵ J. Bański, Przemiany polskiej wsi, Warszawa 2010

http://www.euroreg.uw.edu.pl/dane/web_euroreg_seminary_files/325/banski_przemiany_polskiej_wsi_02.12.10.pdf

lub wyjeżdża za granicę. Na wsiach zostają natomiast ludzie starsi, których sytuacja ulega pogorszeniu – pozostają bez możliwości wsparcia ze strony młodszych członków rodziny czy sąsiadów, a zanikająca infrastruktura (np. sklepy, połączenia autobusowe, przychodnie) powoduje, że trudniej im zaspokoić potrzeby w miejscu zamieszkania. Zjawisko depopulacji dobrze ilustruje poniższa mapa.

Rysunek 1. Zmiany liczby ludności na obszarach wiejskich Polski w latach 1950-2013.

Źródło: M. Wesółowska, Depopulacja wsi – szansa czy zagrożenie dla przestrzeni wiejskiej? Lublin 2015

Te niekorzystne dla starszych mieszkańców wsi zmiany demograficzne skutkują szeregiem wyzwań dla instytucji publicznych w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu zabezpieczenia socjalnego seniorom. Działania nakierowane jedynie na ich zaadresowanie nie przyniosą jednak zadowalających skutków, rzeczywistość osób starszych na terenach wiejskich kształtuje bowiem także szereg innych czynników, niezależnych od przedstawionych zjawisk demograficznych. Część z nich, takich jak rozproszenie przestrzenne ludności i infrastruktury, czy dominująca funkcja rolnicza (a nie usługowa), jest z definicji właściwa dla obszarów wiejskich. W dużej mierze to właśnie te uwarunkowania wpływają jednak na wyzwania dla starszych osób z terenów wiejskich. W kolejnym akapicie przedstawiono charakterystykę problemów tej grupy, uwzględniającą także czynniki pozademograficzne. Może ona stanowić dobry punkt wyjścia do projektowania działań mających na celu poprawę sytuacji i zapewnienie zabezpieczenia socjalnego starszych mieszkańców obszarów wiejskich. Warto zaznaczyć, że większość z zaprezentowanych problemów nie jest specyficzna dla Polski, ale charakteryzuje starość na wsi w wielu krajach w Europie⁶.

⁶ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce, Warszawa, 2015 http://senior.gov.pl/source/raport_osoby%20starsze.pdf [dostęp 27.10.2016]

Problemy osób starszych mieszkających na obszarach wiejskich

- **Niskie dochody:** Dochody seniorów zamieszkujących na wsi są przeciętnie dużo niższe niż osób starszych w miastach: w 2014 roku przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto z ZUS wyniosła 1 923 zł, podczas, gdy w KRUS – 1 145 zł. Niskie świadczenia wynikają w dużej mierze z rodzaju pracy wykonywanej w okresie aktywności zawodowej przez dzisiejszych emerytów na wsi: obok działalności rolniczej była to często praca niewymagająca wysokich kwalifikacji i gorzej płatna. Niskie dochody seniorów na wsi przekładają się na gorszą sytuację materialną oraz niemożność zaspokojenia potrzeb bytowych w wystarczającym stopniu⁷. Tradycyjnie seniorzy na wsi mogli liczyć na wsparcie dzieci, przejmujących po nich gospodarstwo, z którymi dzielili budżet. W sytuacji, gdy młode pokolenie wyjeżdża, osoby starsze coraz częściej pozostają bez wsparcia rodziny – w tym również wsparcia finansowego.
- **Niezadawalające warunki mieszkaniowe:** Sytuacja mieszkaniowa osób na wsi jest przeciętnie gorsza niż w miastach, a w przypadku osób starszych różnica ta bywa szczególnie znacząca. Osoby starsze na wsi, zwłaszcza osoby samotne, mieszkają często we własnych domach, wybudowanych wiele lat temu według starych technologii, niewyposażonych w nowoczesne instalacje i kosztownych w utrzymaniu. Nieocieplone budynki, nieszczelne okna oraz przestarzałe i nieekonomiczne sposoby ogrzewania mieszkań znacznie wpływają na obniżenie komfortu i jakości życia seniorów na wsi oraz podnoszą koszty egzystencji.^{8,9} Wielu seniorów mieszka w domach, które – nawet jeśli oferują zadowalające warunki zamieszkania – nie są przystosowane do potrzeb osób o ograniczonej mobilności. Schody, wysokie progi, brak poręczy sprawiają, że nie w pełni sprawnym seniorom trudno w takich domach funkcjonować.
- **Ograniczony dostęp do infrastruktury:** Seniorzy zamieszkujący na wsi mają ograniczony dostęp do infrastruktury medycznej i społecznej, związany z jednej strony z niewielką liczbą placówek medycznych i punktów usługowych na terenach wiejskich oraz ich przestrzennym rozproszeniem, a drugiej z barierami transportowymi. Przy mało rozwiniętej sieci transportu publicznego, osoby starsze o ograniczonej mobilności nie są w stanie samodzielnie dotrzeć do przychodni, szpitala, apteki, poczty czy banku. Ponadto w obliczu odpływu ludności dotykającego wiele wsi, część istniejących punktów usługowych przestaje funkcjonować, a jedynym sposobem zaopatrzenia w produkty lub skorzystania z usług staje się podróż do większej miejscowości.
- **Zależność od opieki nieformalnej:** Na wsi osoby w wieku senioralnym rzadziej zamieszkują w jednoosobowych gospodarstwach domowych. W 2011 roku na wsi 21,8% osób w wieku powyżej 65. lat mieszkało w gospodarstwie jednoosobowym, wobec 35% w mieście¹⁰. Zdecydowanie więcej jest też na wsi gospodarstw wielopokoleniowych¹¹. Singularyzacja starości jest na wsi mniejszym problemem niż w miastach, jednocześnie jednak opieka nad osobami niesamodzielnymi w większym stopniu bazuje na mieszkających razem z nimi opiekunach nieformalnych. Brak wsparcia, nie tylko finansowego, ale też merytorycznego i psychologicznego dla tych opiekunów jest znaczącym problemem.

⁷ GUS, Emerytury i renty w 2014 r., Warszawa, 2015

<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/emerytury-i-renty-w-2014-r-,10,5.html> [dostęp 26.10.2016]

⁸ R. Iwański, Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich a sytuacja osób starszych na wsi, Szczecin, 2013

⁹ P. Błędowski, Starość na wsi, 2006, <http://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/4597-starosc-na-wsi> [dostęp 26.10.2016]

¹⁰ GUS, Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski, Warszawa, 2014

¹¹ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, op. cit.

Alternatywne formy opieki (opieka domowa czy instytucjonalna) są na wsiach niewystarczająco rozwinięte i dostępne. Ponadto, w obliczu odpływu młodszych ludzi do miast, osób, które mogłyby pełnić rolę opiekuna nieformalnego, systematycznie ubywa i wiele seniorów zostaje pozostawionych bez wsparcia rodziny.

- **Utrudniony dostęp do aktywizacji i zagrożenie izolacją społeczną:** Osoby starsze mieszkające na wsi mają także gorszy dostęp do zróżnicowanych form aktywizacji społecznej, w tym w szczególności dedykowanych tej grupie, takich jak uniwersytety trzeciego wieku, czy ośrodki sportowe z ofertą dla seniorów. Działania aktywizacyjne są najczęściej realizowane w ramach lokalnych kół seniora, gospodyń wiejskich czy różańcowych. Aktywność społeczna osób starszych często koncentruje się na organizacji obchodów pojedynczych świąt i uroczystości (lub polega na jedynie pasywnym uczestniczeniu w tych wydarzeniach) i ma nieregularny charakter. Poczuciu osamotnienia seniorów na wsi nieco przeciwdziałają silniejsze niż w miastach więzi społeczne, oraz życie oparte w dużym stopniu o społeczność lokalną. Wykluczenie i izolacja społeczna są mimo to realnym zagrożeniem dla seniorów na wsi, szczególnie w obliczu depopulacji¹².
- **Wykluczenie cyfrowe:** Osoby starsze na wsiach są najbardziej narażone na wykluczenie cyfrowe w Polsce. Pomimo wzrostu liczby i gęstości łączy szerokopasmowych, problemem jest wciąż niski stopień wykorzystania Internetu – odsetek użytkowników Internetu wśród ludności wiejskiej wynosi 56% wobec 60% dla małych miast i 86% dla dużych. Grupą zawodową, która korzysta w najmniejszym stopniu z Internetu, są natomiast, obok niewykwalfikowanych robotników, rolnicy. Kryterium najbardziej różnicującym pozostaje jednak wiek: odsetek internautów wśród osób dorosłych w wieku 65+ wynosi 15% wobec 95% dla grupy 25-34.^{13,14} Ponadto, wiele osób starszych na wsiach jest wykluczona nie tylko cyfrowo, ale też technologicznie: nie potrafią korzystać zarówno z komputera, jak i karty bankomatowej¹⁵.
- **Niski poziom aktywności zawodowej osób starszych:** według badania PolSenior na wsi i w najmniejszych miastach odsetek pracujących osób w wieku powyżej 65. lat wyniósł 2,2%, podczas gdy w największych miastach – 3,9%, a w aglomeracjach – 5,7%. Poziom aktywności zawodowej seniorów na wsi odbiega od poziomu w miastach, w których łatwiej o zatrudnienie dla seniorów. Mała aktywność zawodowa starszych mieszkańców terenów wiejskich jest szczególnie problematyczna wobec niskich świadczeń emerytalnych. Ograniczone możliwości uzyskania dodatkowego dochodu nie pozwalają seniorom polepszyć swoich warunków bytowych. Należy jednak zauważyć, że aktywność w kontekście starzenia się i witalności w przypadku osób starszych mieszkających na wsi traktować można także jako udział w czynnościach i zadaniach codziennych. Część osób pobierających świadczenia emerytalne jest aktywna i włącza się do prac w gospodarstwach rodzinnych prowadzonych przez ich następców. Potwierdzają to także dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi dotyczące liczby osób w wieku 60 lat i więcej będących beneficjentami dopłat bezpośrednich.

¹² „Sytuacja osób starszych i ich rola społeczna na terenach wiejskich województwa podlaskiego”, Raport z badań, październik 2011, <http://www.projekt2011.rops-bialystok.pl/downloads/RAPORT%20KONCOWY%20-%20Sytuacja%20osob%20starszych%20i%20ich%20rola%20spoleczna%20na%20terenach%20wiejskich.pdf> [dostęp 25.11.2016]

¹³ „Wykluczenie cyfrowe w Polsce”, Opracowania tematyczne OT-637, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, grudzień 2015, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/133/plik/ot-637_internet.pdf [dostęp 25.11.2016]

¹⁴ „Internauci 2015”, Komunikat z badań CBOS, nr 90/2015, czerwiec 2015 http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_090_15.PDF [dostęp 25.11.2016]

¹⁵ „Sytuacja osób starszych...”, op.cit.

Przegląd dokumentów strategicznych i programowych

W Polsce rośnie świadomość specyfiki problemów osób starszych na obszarach wiejskich oraz wyzwań związanych ze starzeniem się społeczeństwa i depopulacją na tych terenach. Konieczność realizacji działań skierowanych na poprawę sytuacji starszych mieszkańców wsi znajduje odzwierciedlenie w podstawowych dokumentach strategicznych i programowych nakreślających kierunki polityki senioralnej i społecznej na najbliższe lata.

Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020¹⁶ są dokumentem ramowym definiującym podstawowe kierunki interwencji w obszarze usług dla osób starszych. W założeniach zdefiniowano cel główny polityki senioralnej w Polsce. Jest nim „wspieranie i zapewnienie możliwości aktywnego starzenia się w zdrowiu oraz możliwości prowadzenia w dalszym ciągu samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia, nawet przy pewnych ograniczeniach funkcjonalnych”. Określono także 7 priorytetów działań¹⁷:

1. Stworzenie systemowych rozwiązań, które pozwolą na rozwój usług medycznych dla osób starszych
2. Promocja zdrowia i profilaktyka zdrowotna
3. Rozwój usług społecznych i opiekuńczych dostosowanych do potrzeb osób starszych
4. Rozwój oferty edukacyjnej dla osób starszych w obszarach zgodnych z potrzebami
5. Wspieranie rozwoju systemowych rozwiązań dla organizacji różnych form uczenia się osób starszych, w tym ruchu Uniwersytetów Trzeciego Wieku
6. Rozwój aktywności obywatelskiej osób starszych
7. Rozwój wolontariatu osób starszych.

Dokument nie podnosi wprost kwestii zróżnicowania geograficznego wyzwań związanych ze starzeniem się, postuluje jednak potrzebę intensyfikacji pewnych typów interwencji na terenach wiejskich. Wśród rekomendowanych kierunków interwencji znajdują się:

- opracowanie i realizacja programu wspierania działań rozwijających aktywność edukacyjną seniorów na terenach wiejskich oraz w małych miastach;
- wspieranie tworzenia poradni geriatrycznych oraz konsultacji geriatrycznych (szczególnie na obszarach wiejskich).

Dokumentem podnoszącym w sposób bezpośredni konieczność realizacji działań na rzecz osób starszych na terenach wiejskich jest **Program Solidarność pokoleń 50+**¹⁸. Program został przyjęty przez Radę Ministrów jako pakiet działań rządowych zmierzających do zwiększenia zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia w Polsce. Jego nadrzędnym celem jest osiągnięcie w perspektywie do 2020 roku wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55–64 lata na poziomie 50%. W ramach Programu wskazano sześć celów szczegółowych, które odnoszą się do obszarów wyzwań wynikających z priorytetów strategii rozwoju kraju oraz z diagnozy przedstawionej w samym Programie. Są nimi:

1. Dostosowanie kompetencji oraz podniesienie kwalifikacji osób 45+ z perspektywy potrzeb rynku pracy
2. Rozwój kultury organizacji i środowiska pracy bardziej przyjaznych pracownikom w wieku 50+
3. Zwiększenie skuteczności i efektywności działań promujących zatrudnienie i aktywność zawodową

¹⁶ Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, Załącznik do uchwały nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 118)

¹⁷ Celem sformułowanym w ramach priorytetów towarzyszą także cele zdefiniowane w obszarach bezpieczeństwa i aktywności zawodowej osób starszych.

¹⁸ Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+, Załącznik do uchwały nr 239 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 115)

4. Wspieranie idei aktywnego i zdrowego starzenia się
5. Rozwój współpracy na rzecz wzrostu zatrudnienia osób 50+
6. Transfery społeczne wspierające aktywność zawodową osób w wieku przedemerytalnym.

Realizacja każdego ze wskazanych w Programie celów szczegółowych obejmuje pięć priorytetów o charakterze horyzontalnym. Wśród priorytetów tych znajduje się „Wspieranie zatrudnienia mieszkańców terenów wiejskich powyżej 50. roku życia”. W programie postuluje się uwzględnienie i dostosowanie proponowanych działań do potrzeb, możliwości i ograniczeń osób z terenów wiejskich.

Programem tworzącym, wraz z Programem Solidarność Pokoleń, kompleksowy pakiet rekomendacji dla szeroko rozumianej aktywizacji osób po 50. roku życia jest **Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020** (tzw. Program ASOS)¹⁹. Celem Programu ASOS jest wspieranie aktywności społecznej osób w wieku powyżej 60 lat. Program jest przedsięwzięciem kompleksowym, uwzględniającym obszary i kierunki wsparcia umożliwiające osiągnięcie celu głównego, jakim jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. W ramach komponentu konkursowego Programu wspierane są lokalne projekty działających na rzecz seniorów organizacji pozarządowych, wyznaniowych i spółek non-profit, oraz stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego. Projekty realizowane są w czterech obszarach, odpowiadających zdefiniowanemu celom szczegółowym programu:

1. Zwiększenie różnorodności i poprawa jakości oferty edukacyjnej dla osób starszych
2. Tworzenie warunków dla integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej
3. Rozwój zróżnicowanych form aktywności społecznej, w tym upowszechnianie wolontariatu, partycypacji w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, w tym udział osób starszych w kształtowaniu polityki publicznej
4. Zwiększenie dostępności, podniesienie jakości usług społecznych oraz wspieranie działań na rzecz samopomocy i samoorganizacji.

Program umożliwia współpracę międzysektorową organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego, co ma na celu zwiększenie efektywności działań na rzecz aktywności społecznej osób starszych. Choć w Programie brakuje bezpośredniego odniesienia do specyfiki problemów osób starszych mieszkających na wsi, jego realizacja obejmuje także tereny wiejskie.

Uzupełnieniem działań realizowanych w ramach Programu ASOS jest **Program Wieloletni Senior Wigor na lata 2015-2020**²⁰. Stanowi on także wykonanie rekomendacji zawartych w Założeniach Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020, zwłaszcza w obszarze usług opiekuńczych, edukacji oraz rozwoju sieci samopomocy. Celem strategicznym Programu jest wsparcie seniorów poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu w rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior-WIGOR”, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządu, charakteryzujących się niskimi dochodami lub wysokim odsetkiem seniorów w populacji ogółem lub brakiem infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania. Program obejmuje swoim zasięgiem także tereny wiejskie.

¹⁹ Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020, Załącznik do uchwały nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 52)

²⁰ Program Wieloletni „Senior-Wigor” na lata 2015–2020, Warszawa 2015

Program Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019²¹ zawiera założenia polityki rolnej oraz rozwoju obszarów wiejskich na najbliższe lata. Program zakłada szereg działań nakierowanych na poprawę sytuacji i jakości życia mieszkańców tych obszarów. Wiele z planowanych inicjatyw ma zaadresować skutki negatywnych zmian demograficznych, w tym w szczególności depopulacji wsi. Choć Program nie wyróżnia osób starszych jako adresatów poszczególnych planowanych interwencji, jego realizacja przyczyniłaby się w istotny sposób do zaspokojenia specyficznych potrzeb seniorów mieszkających na wsi. Wśród celów szczegółowych programu znajdują się m.in.:

- Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz zagospodarowanie obszarów wiejskich jako atrakcyjnego miejsca do: życia, zamieszkania, spędzenia wolnego czasu, pracy i rekreacji
- Aktywizacja mieszkańców na obszarach wiejskich w małych lokalnych środowiskach na obszarach gmin wiejskich, miejsko-wiejskich i małych miasteczkach
- Wsparcie dla budowy infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich
- Zapewnienie odpowiedniego dostępu mieszkańców wsi do świadczeń opieki zdrowotnej
- Uaktywnienie systemu opieki społecznej na obszarach wiejskich i powiązanie jej z przeciwdziałaniem tworzeniu stref ubóstwa oraz marginalizacji
- Poprawa zabezpieczenia emerytalnego rolników i ich rodzin oraz doskonalenie systemu ubezpieczeń społecznych rolników
- Wspieranie rozwiązań prawnych, finansowych, organizacyjnych, instytucjonalnych na rzecz tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej
- Program wsparcia dla obszarów po byłych PGR.

W Programie postuluje się m.in. zbudowanie systemu finansowania zadań związanych z zapewnieniem przez system pomocy społecznej usług opiekuńczych osobom w wieku poprodukcyjnym, w tym poprzez rozwój środowiskowych form opieki oraz budowę i modernizację domów pomocy społecznej na wsi. Zakłada się także rozwój infrastruktury społecznej, rozwój budownictwa społecznego, działania zmierzające do likwidacji barier architektonicznych, aktywizację w ramach społeczności lokalnej czy włączenie organizacji pozarządowych oraz samorządowych w system realizacji zadań z zakresu opieki społecznej.

Także dokumenty strategiczne będące obecne w fazie formułowania i konsultacji podnoszą konieczność realizacji działań na rzecz osób starszych, w tym zamieszkujących tereny wiejskie. Przykładem jest **Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju**²² przygotowywana pod kierownictwem Ministerstwa Rozwoju. Polityka senioralna w kontekście wyrównywania szans rozwojowych i zapobiegania wykluczeniu społecznemu jest jej istotnym elementem. Poprawa dostępności usług, w tym społecznych i zdrowotnych, zakłada wsparcie deinstytucjonalizacji opieki nad osobami niesamodzielnymi poprzez rozwój nowych form wsparcia w usługach społecznych, w tym opiekuńczych oraz asystenckich. Zakłada się, jako działanie do roku 2020, wspieranie rozwoju społecznej funkcji gospodarstw rolnych łączącej rolnictwo wielofunkcyjne i usługi o charakterze społecznym (lub zdrowotnym). Ma to w zamiarze umożliwić dywersyfikację dochodów rolników połączoną z szerszą ofertą usług socjalnych dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Przykłady inicjatyw podejmowanych w Polsce

Pozytywnie należy ocenić coraz większą liczbę działań prowadzonych na rzecz zwiększenia aktywności oraz poprawy jakości życia seniorów na terenach wiejskich, także tych oddolnych, realizowanych przez poszczególne samorządy, organizacje non-profit, czy samych seniorów i ich otoczenie. Na obecnym etapie

²¹ Program Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019, Warszawa, grudzień 2015

²² Ministerstwo Rozwoju, Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Projekt z dnia 25 listopada 2016

znaczna część działań ma charakter jednorazowy, mogą jednak stać się podstawą dla dalszych działań długofalowych i systemowych.

Poniżej przedstawiono przykłady działań realizowanych w ostatnich latach, zarówno przez podmioty publiczne, jak i przedstawicieli trzeciego sektora. Kompleksowy przegląd inicjatyw na rzecz seniorów na terenach wiejskich realizowanych w Polsce jest poza zakresem przedmiotowym tego opracowania. Należy jednak podkreślić, że stworzenie bazy projektów realizowanych w tym obszarze, wraz z oceną ich efektywności, byłoby działaniem pożądanym²³. Baza taka mogłaby posłużyć za repozytorium dobrych praktyk i sprzyjać ich upowszechnianiu.

Mimo, iż specyficzne wyzwania związane z potrzebami osób starszych na obszarach wiejskich są coraz częściej zauważane, można zauważyć dysproporcję w liczbie i intensywności realizowanych działań na terenach miejskich i wiejskich. Przykładowo, w ostatnim dziesięcioleciu jednym z najpopularniejszych w skali kraju działań skierowanych na aktywizację osób starszych było tworzenie uniwersytetów trzeciego wieku. Jednak jest to forma działalności rozpowszechniona przede wszystkim w miastach. Na wsi funkcjonuje tylko 11% wszystkich tego typu placówek. Działają one na zasadach uniwersytetów ludowych²⁴.

Podkreśla to potrzebę propagowania działań dedykowanych terenom wiejskim i dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. W tej grupie działania można podzielić na dwa podstawowe typy.

Po pierwsze, są to działania o charakterze edukacyjnym, których celem jest wymiana doświadczeń oraz poznanie innowacyjnych dobrych praktyk realizowanych przez inne podmioty (zwłaszcza zagraniczne) w celu ich potencjalnego przeszczepienia na grunt lokalny w Polsce. Przykładem takich działań mogą być wizyty studyjne. Realizowane one były np. podczas opracowywania założeń Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim, która ma powstrzymać procesy depopulacyjne. Podjęte przez wojewodę działania dotyczące form opieki i wsparcia osób starszych inspirowane były w dużej mierze wizytami studyjnymi i konferencjami, które odbyły się w listopadzie 2011 roku w Austrii i Niemczech. Dotyczyły one głównie zagadnień związanych z polityką senioralną na terenach wiejskich oraz ideaą odnowy wsi²⁵.

Drugą grupą działań są projekty wdrożeniowe, które mają bezpośrednio oddziaływać na seniorów mieszkających na obszarach wiejskich i słabo zaludnionych.

Część z tych działań jest realizowana w ramach przywołanego w poprzedniej sekcji Programu ASOS. Projekty te obejmują zarówno działania lokalne realizowane na rzecz bardzo wąsko zdefiniowanej społeczności lokalnej (przykładem może być projekt BUDZIK – Aktywni Seniorzy w Nowej Wsi²⁶, w ramach którego organizowane są bezpłatne seminaria i warsztaty dla seniorów), jak również działania regionalne, w których ważnym elementem jest ponadgminny charakter współpracy oraz rozszerzanie zasięgu terytorialnego

---

²³ Większość istniejących do tej pory w Polsce repozytoriów dobrych praktyk w obszarze senioralnym skupia się na projektach realizowanych w miastach np. „Złota Księga Dobrych Praktyk na Rzecz Społecznego Uczestnictwa Osób Starszych”, publikacja Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, red. Dariusz Supeł.

²⁴ Zoom na UTW, Raport z badania realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, Warszawa, grudzień 2012 http://zoomnautw.pl/wp-content/uploads/2012/05/Zoom_na_UTW_RAPORT_calosciowy_www.pdf [dostęp 1.12.2016]

²⁵ Były to następujące wydarzenia: konferencja „Społeczna odnowa Wsi – kamień węgielny na drodze do wzorcowych pod względem społecznym regionów na obszarach wiejskich”, która miała miejsce 10 listopada 2011 r. w siedzibie administracji krajowej Dolnej Austrii w Sankt Pölten oraz konferencja „Miasto potrzebuje wsi, wieś potrzebuje miasta – wyzwania dla nowych partnerstw i sieci” 24 listopada 2011 r. we Freising w Niemczech. Na podstawie: Model systemu opieki i wsparcia osób starszych w województwie opolskim, Urząd Wojewódzki w Opolu, https://www.opole.uw.gov.pl/artykuly/1212/pliki/20140923105952_prace-nad-modelem.pdf [dostęp 1.12.2016]

²⁶ Więcej informacji o projekcie jest dostępnych na stronie internetowej: <http://nowa-wies.pl/projekt-asos/> [dostęp 1.12.2016]

na obszar wielu gmin (na przykład projekt „Wzmacnianie dialogu obywatelskiego seniorów w gminach wiejskich Dolnego Śląska”, którego efekty podsumowano na konferencji „Wieś dla seniorów-seniorzy dla wsi”²⁷).

Projekty na rzecz seniorów na terenach wiejskich realizowane są także w ramach wspomnianego Programu „Senior-Wigor”. Jak nadmieniono, w ramach programu priorytetowo traktowane były gminy o niskich dochodach na jednego mieszkańca i wysokim odsetku seniorów w ogólnej liczbie mieszkańców gminy. Jednakże, dla wielu mniej zasobnych gmin wiejskich niski poziom dofinansowania oraz dodatkowe koszty związane z potrzebą organizacji transportu w połączeniu z wysokimi wymaganiami formalnymi powodował brak faktycznej możliwości uczestniczenia w realizacji programu²⁸. Wprowadzona począwszy od 2017 roku nowa forma działania w ramach Programu – Klub „Senior +” może być atrakcyjną alternatywą dla gmin wiejskich²⁹.

Co ważne, świadomość wyzwań społecznych, z jakimi borykają się mieszkańcy obszarów wiejskich, w tym osoby starsze, zwiększa się wśród różnych grup społecznych i demograficznych, także wśród młodzieży. Przykładowo w ramach edycji 2016 konkursu na innowacje dotyczące rolnictwa i obszarów wiejskich organizowanego przez Polską Fundację Dzieci i Młodzieży, który jest adresowany do uczniów szkół kształcenia zawodowego z województw lubelskiego, jednym z laureatów został właśnie projekt skierowany do seniorów. Jury doceniło pomysł uczniów Szkoły Zawodowej nr 6 w Lublinie, który zakłada tworzenie zielonych skwerów dla mieszkańców wsi. Jest to element przestrzeni typowy dla tkanki miejskiej niewystępujący zbyt często na terenach wsi. Skwery mogłyby stanowić przestrzeń dla spotkań mieszkańców, młodzieży, mam z małymi dziećmi czy seniorów³⁰. Obecnie w wielu wsiach brakuje takiego miejsca.

Autorki opracowania z optymizmem zauważają, iż część działań innowacyjnych opisanych w dalszej części dokumentu dociera już do Polski. Przykładem może być gospodarstwo opiekuńcze jako nowa forma udzielania wsparcia osobom starszym czy wykluczonym społecznie – rozwiązanie sprawdzone w wielu krajach Europy Zachodniej, które na grunt polski chce przeszczepić Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie³¹. Próbę rozpowszechnienia tego modelu podjęto dwanaście gospodarstw agroturystycznych położonych w Borach Tucholskich, które czerpią wiedzę m.in. z doświadczeń holenderskich. Potwierdza to potrzebę uczenia się na sprawdzonych przykładach i upowszechniania innowacji społecznych skierowanych do osób starszych na terenach wiejskich, które zostały wdrożone z dobrym rezultatem za granicą, do czego ma się przyczynić także niniejsze opracowanie.

---

²⁷ Więcej informacji o projekcie i konferencji na stronie internetowej: <http://www.zielonaakcja.pl/index.php/najnowsze/262-konferencja-wies-dla-seniorow-seniorzy-dla-wsi> [dostęp 1.12.2016]

²⁸ Naszym zdaniem: WIGOR bez pałera, Fundacja Zaczyn, <http://zaczyn.org/naszym-zdaniem-wigor-bez-palera/> [dostęp 1.12.2016]

²⁹ Informacja o zmianach w Programie Senior +, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, październik 2016 <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/seniorzy/art,8301,senior-.html> [dostęp 1.12.2016]

³⁰ Więcej o projekcie <https://www.zs6.lublin.szkolnastrona.pl/art,103,jestesmy-laureatami-konkursu-na-innowacje-spotkajmy-sie-na-skwerku> [dostęp 1.12.2016]

³¹ „Gospodarstwa opiekuńcze – co to takiego?”, Portal informacyjny powiatu Wąbrzeźno, 28 stycznia 2016, <http://wabrzezno-cwa.pl/arttykul/gospodarstwa-opiekuncze-co-to-takiego/36433> [dostęp 1.12.2016]

II. WSTĘP METODYCZNY

Cel badania

Niniejszy raport przedstawia podsumowanie badania, które miało na celu wykonanie przeglądu innowacji społecznych podejmowanych wobec osób starszych dedykowanych do realizacji na obszarach wiejskich w wybranych sześciu krajach UE: we Włoszech, Niemczech, Francji, Finlandii, Szwecji oraz Hiszpanii.

Szczegółowe cele badania były następujące:

1. Rozpoznanie dostępnego instrumentarium polityk senioralnych w przedmiotowym obszarze;
2. Analiza efektywności wybranych narzędzi w zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego osobom starszym na terenach wiejskich;
3. Wskazanie innowacyjnych działań związanych z aktywnym starzeniem się oraz kompleksową opieką długoterminową, które wykazują wysoki potencjał do wdrożenia w warunkach polskich w odpowiedzi na zidentyfikowane problemy populacji osób starszych zamieszkujących obszary wiejskie w kraju;
4. Opracowanie materiałów o praktycznym charakterze, będących wsparciem dla administracji rządowej, samorządowej oraz sektora non-profit;
5. Przygotowanie wykazu literatury dotyczącej problemu starzenia się ludności na wsi oraz instrumentarium polityki senioralnej, będącej źródłem dodatkowych informacji dla zainteresowanych podmiotów.

Podstawowe kwestie definicyjne

Termin innowacja, a także innowacja społeczna, jest pojęciem występującym obiegowo w życiu codziennym oraz w praktyce gospodarczej, który nie ma jednej powszechnie uznanej i ścisłej definicji. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto definicję Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, zgodnie z którą innowacje społeczne to „rozwiązania, które równocześnie odpowiadają na zapotrzebowanie społeczne jak i powodują trwałą zmianę w danych grupach społecznych. Te rozwiązania mogą wiązać się z innowacyjnymi produktami, usługami bądź procesami, które umożliwiają odmienne rozwiązywanie typowych problemów społecznych.”³²

Co ważne, innowacyjność danego działania może wynikać z wielu przesłanek. Jest to oczywiście wprowadzanie unikalnego, niespotykanego wcześniej rozwiązania, ale także wdrożenie już znanego rozwiązania w nowym kontekście społecznym, wdrożenie znanego już rozwiązania w nowy sposób, czy popularyzowanie i upowszechnianie zmian o charakterze innowacyjnym. Na zróżnicowane aspekty definicji innowacji społecznej zwraca uwagę m.in. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości w raporcie „Innowacyjność.”³³ Podejście to jest zgodne z przytaczaną już definicją NCBR opracowaną na potrzeby programu badawczego „Innowacje społeczne”, w którym także podkreśla się, że innowacje społeczne występują zarówno w warstwie celów, jak i środków.

³² Program Innowacje Społeczne, NCBiR, Warszawa 2012, http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/programy_krajowe/innowacje_spoeczne/opis_programu_is_1.pdf [dostęp 1.12.2016]

³³ red. A. Żoźnierski, Raport - Innowacyjność 2006 - stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze, PARP, Warszawa 2006, http://www.parp.gov.pl/files/74/81/106/raport_innowacyjnosc.pdf [dostęp 1.12.2016]

Takie szerokie podejście do zagadnienia innowacyjności przyświecało także autorkom niniejszego opracowania. Znalazły się w nim projekty o różnej skali, realizowane przez różne podmioty (często reprezentujące różne sektory gospodarki współdziałające w celu rozwiązywania istotnych dla danej społeczności problemów), oparte na oryginalnym wykorzystaniu różnych posiadanych zasobów (w tym ludzkich, materialnych, finansowych, informacyjnych). Są to zarówno projekty wykorzystujące innowacyjne rozwiązania technologiczne, jak i innowacje strictly społeczne, oparte na nowych modelach działania w danym kontekście społecznym. Celem autorek było zaprezentowanie jak najszerszego spektrum innowacyjnych działań możliwych do zastosowania na rzecz osób starszych na terenach wiejskich. Przyświecała nam także chęć stworzenia jak najbardziej uniwersalnego opracowania, które będzie mogło służyć jako inspiracja dla organizacji posiadających odmienne zasoby i dysponujących różnorodnymi instrumentami.

Na potrzeby badania nie wprowadzono jednolitej definicji osoby starszej. Mimo iż polski ustawodawca definiuje osobę starszą jako osobę, która ukończyła 60. rok życia, w praktyce stosuje się różne granice wiekowe. Także w przypadku analizowanych projektów granica ta nie była stała, zwłaszcza, że część projektów była celowo dedykowana grupom seniorów o różnych charakterystykach społeczno-demograficznych, w tym w różnym wieku.

Badanie nie postępuje się także jedną definicją terenów wiejskich i słabo zaludnionych. Zakwalifikowanie danego obszaru do tej kategorii terenów było przeprowadzane każdorazowo przy analizie danego projektu, z uwzględnieniem różnic pomiędzy analizowanymi krajami (np. w odniesieniu do gęstości zaludnienia, typowej zabudowy czy typowych funkcji).

Metoda badawcza

Proponowane podejście metodyczne jest poparte doświadczeniem autorek w realizacji licznych projektów badawczych i wdrożeniowych związanych z poprawą jakości i dostępności usług społecznych dla osób starszych. Pozwoliło ono uzyskać kompleksową i usystematyzowaną wiedzę na temat realizowanych innowacji społecznych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom starszym na obszarach wiejskich.

Właściwe badanie poprzedziła wnikliwa analiza tła badawczego, której celem było przeprowadzenie diagnozy problemów osób starszych na terenach wiejskich w Polsce. Analiza obejmowała dostępne dane statystyki publicznej, bieżące analizy, raporty oraz publikacje naukowe związane z problematyką starzenia się populacji mieszkańców wsi oraz zjawiskiem depopulacji. Dodatkowo przeanalizowano także podstawowe akty prawne oraz dokumenty strategiczne, w których umocowane są działania w zakresie polityki senioralnej na obszarach wiejskich oraz (w syntetyczny sposób, ponieważ leżało to poza głównym przedmiotem badania) podejmowane do tej pory działania.

Analiza ta ukierunkowała dalsze prace badawcze, zwłaszcza w zakresie selekcji innowacji. Pogłębione zrozumienie wyzwań specyficznych dla osób starszych mieszkających na terenach wiejskich (w tym różnych segmentów tych osób, charakteryzujących się odmiennymi potrzebami i zachowaniami) pozwoliło wskazać innowacje o większym praktycznym znaczeniu w warunkach krajowych.

Główna część badania koncentrowała się na identyfikacji wiarygodnych, aktualnych oraz nieznanych powszechnie informacji o realizowanych innowacjach w przedmiotowym obszarze w wybranych krajach

europjskich. W badaniu na etapie przeglądu danych zostały zastosowane dwojakié źródła informacji: pierwotne (pozyskane na potrzeby badania w wywiadach) oraz wtórne (uzyskane w analizie desk research).

DESK RESEARCH

Dane wtórne wykorzystane na potrzeby badania zostały pozyskane poprzez kwerendę źródeł internetowych, w tym materiałów przygotowanych przez organy administracji unijnej, rządowej, samorządowej oraz innych podmiotów zaangażowanych w realizację inicjatyw społecznych (w tym sektora non-profit, przedsiębiorstw, organizacji wyznaniowych oraz lokalnych społeczności na terenach wiejskich) w krajach będących przedmiotem analizy. Szeroko korzystano także z dostępnych materiałów prasowych. Przed wykorzystaniem zebranych danych na potrzeby badania zostały one poddane analizie pod kątem wiarygodności, rzetelności i aktualności.

BADANIA PIERWOTNE

Tam gdzie było to możliwe, autorki uzupełniły oraz zweryfikowały materiał zebrany w trybie analizy desk research poprzez wprowadzenie dodatkowego modułu badawczego o charakterze jakościowym. W ramach tych działań kontaktowano się bezpośrednio z przedstawicielami podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie innowacji społecznych w analizowanych krajach, organizacjami, które wyszukują i zrzeszają innowatorów społecznych, wybranymi przedstawicielami władz samorządowych na terenach wiejskich oraz organizacjami rządowymi i pozarządowymi wspierającymi rozwój terenów wiejskich. Na potrzeby pozyskiwania informacji zastosowano różnorodne metody, w tym:

- bezpośrednio wywiady telefoniczne o charakterze jakościowym,
- ankietę dystrybuowaną on-line,
- zbieranie danych metodą korespondencyjną.

Kontakt z podmiotami zewnętrznymi realizowano dwutorowo:

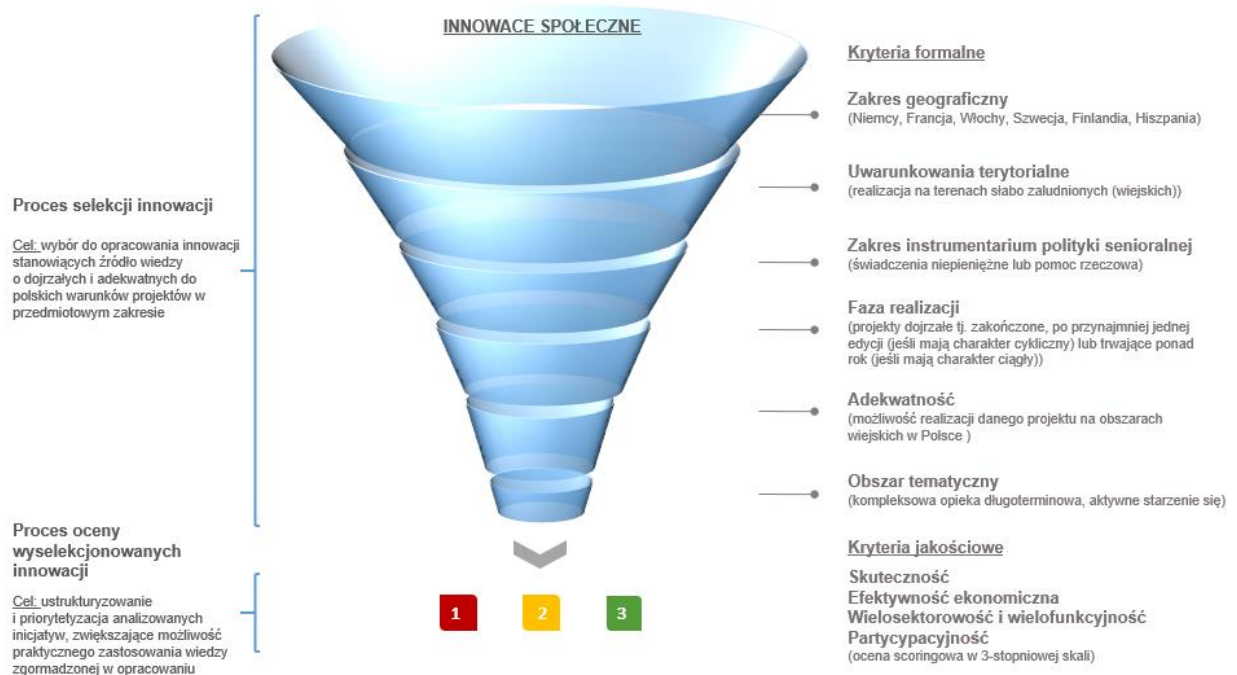
- na początkowym etapie przeglądu danych – w celu identyfikacji innowacji lub podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację;
- na końcowym etapie przeglądu danych – w celu potwierdzenia oraz uzupełnienia informacji o innowacjach wytypowanych do przedstawienia w raporcie.

Połączenie analizy danych zastanych z analizą materiału empirycznego zebranego w wyniku przeprowadzonych badań pierwotnych pozwoliło na zgromadzenie bogatego materiału dotyczącego realizowanych innowacji społecznych.

Zidentyfikowane innowacje społeczne zostały poddane dalszej analizie, z wykorzystaniem kryteriów oceny formalnej oraz kryteriów oceny jakościowej (patrz Rysunek 2).

Rysunek 2. Dwustopniowy proces wyboru i oceny innowacji.

Źródło: Opracowanie własne.

W opracowaniu znalazły się przede wszystkim innowacje spełniające podwójny warunek formalny, czyli adresowane do osób starszych i jednocześnie realizowane na terenach wiejskich i/lub słabo zaludnionych. W drodze wyjątku przegląd rozszerzano o projekty spełniające wyłącznie jedno z powyższych kryteriów (czyli projekty realizowane na terenach wiejskich dedykowane szerszej społeczności mieszkańców, w tym seniorom oraz projekty realizowane na rzecz seniorów zarówno na terenach miejskich, jak i wiejskich). Rozszerzenie to stosowano wyłącznie dla projektów o wysokim potencjale dla rozwiązywania problemów społecznych seniorów w polskich wsiach.

W badaniu skupiono się wyłącznie na świadczeniach niepieniężnych, w tym pomocy rzeczowej (z pominięciem działań mających charakter wyłącznie świadczenia pieniężnego, w tym transferów realizowanych w ramach systemu zabezpieczenia społecznego), gdyż są one szerzej opisywane w literaturze przedmiotu.

Ocena jakościowa projektów polegała na ocenie scoringowej, która została przeprowadzona przy wykorzystaniu następujących kryteriów:

- Skuteczność – przeprowadzona ewaluacja oraz potwierdzone osiągnięcie rezultatów w rozwiązywaniu konkretnego problemu obszarów wiejskich;
- Efektywność ekonomiczna – korzystna relacja między nakładami a efektami;
- Wielosektorowość i wielofunkcyjność – stopień zaangażowanie instytucji i podmiotów należących do różnych sektorów oraz stopień jednoczesnego zaadresowania wielu wyzwań związanych z różnymi obszarami funkcjonowania osób starszych na wsi (np. zdrowie, system opieki i wsparcia, aktywność społeczna, integracja pokoleń, tworzenie przyjaznej osobom starszym przestrzeni publicznej);
- Partycypacyjność – stopień zaangażowania osób starszych oraz przedstawicieli innych interesariuszy (np. rodzin, społeczności lokalnej) w realizację projektu.

Ocena ma charakter ekspercki zgodnie z 3-stopniową klasyfikacją, w której 3 oznacza bardzo wysokie spełnienie danego kryterium, natomiast 1 wskazuje na niskie spełnienie kryterium w porównaniu do innych przedstawianych projektów (są to oceny względne). Aby ułatwić wizualną interpretację oceny, w raporcie posłużono się także kodowaniem kolorów z wykorzystaniem koloru zielonego, pomarańczowego i czerwonego.

III. PRZEGLĄD INNOWACJI

Tło badawcze

PROBLEMATYKA STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI W ANALIZOWANYCH KRAJACH

Głównym kluczem selekcji krajów będących przedmiotem analizy była zbliżona organizacja systemu emerytalnego obejmującego rolników. Jednak kraje te łączy również bardzo zbliżona struktura wiekowa ludności, zwłaszcza na terenach wiejskich. W 2015 roku odsetek osób w wieku 65+ w populacji w analizowanych krajach oscylował między 18% (Francja) a 22% (Włochy). Natomiast w przypadku udziału tej grupy wiekowej w populacji mieszkającej na terenach wiejskich różnice między krajami właściwie zacierają się (21-23% w 2015 roku).

Na tym tle Polska jest krajem zauważalnie młodszym – w 2015 roku osoby w wieku 65+ stanowiły 15% populacji (zarówno w kraju ogółem, jak i na terenach wiejskich). Jednak szybko postępujący proces starzenia się w naszym kraju sprawi, że już w perspektywie najbliższych 15 lat struktura demograficzna populacji ogółem będzie zbliżona do analizowanych krajów „starej Europy”.

Natomiast na terenach wiejskich będzie można obserwować znaczne rozbieżności w procesach demograficznych zachodzących w analizowanych krajach. W 2050 roku udział osób w wieku 65+ na terenach wiejskich będzie wynosił od 26% w Finlandii i Szwecji do 36% w Niemczech. Polska wieś z 29% znajdzie się pośrodku analizowanej grupy państw. (szczegóły patrz Tabela 1).

Tabela 1. Osoby w wieku 65 lub więcej (% populacji) w kraju ogółem oraz na terenach wiejskich w analizowanych krajach oraz dla porównania w Polsce.

	2005	2015	2015 (wieś)	2030	2030 (wieś)	2050	2050 (wieś)
Finlandia	16%	20%	21%	24%	27%	25%	26%
Francja	16%	18%	22%	23%	27%	25%	28%
Hiszpania	17%	19%	23%	25%	28%	33%	35%
Niemcy	19%	21%	22%	28%	31%	32%	36%
Szwecja	17%	20%	23%	21%	26%	23%	26%
Włochy	20%	22%	22%	25%	26%	30%	31%
Polska	13%	15%	15%	23%	22%	30%	29%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Ze względu na później rozpoczęty proces starzenia się populacji w Polsce, a także krótszy średni czas życia, udział grupy najstarszych seniorów (w wieku 80+) w społeczeństwie ogółem oraz na terenach wiejskich będzie natomiast utrzymywał się na poziomie nieznacznie niższym niż w większości analizowanych krajów.

Tabela 2. Osoby w wieku 80 lub więcej (% populacji) w kraju ogółem oraz na terenach wiejskich w analizowanych krajach oraz dla porównania w Polsce.

	2005	2015	2015 (wieś)	2030	2030 (wieś)	2050	2050 (wieś)
Finlandia	5%	6%	8%	9%	10%	11%	5%
Francja	6%	7%	7%	9%	10%	12%	6%
Hiszpania	6%	9%	8%	9%	13%	14%	6%
Niemcy	6%	6%	8%	9%	14%	17%	6%
Szwecja	5%	6%	7%	9%	9%	10%	5%
Włochy	7%	7%	8%	9%	12%	13%	7%
Polska	5%	4%	6%	5%	12%	10%	5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Tabela 3. Oczekiwana długość życia w zdrowiu dla osób w wieku 65 (dane z 2014).

	Kobiety	Mężczyźni
Finlandia	9	9
Francja	11	10
Hiszpania	9	10
Niemcy	7	7
Szwecja	17	15
Włochy	7	8
Polska	8	8
średnia UE-28	9	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Powyżej zarysowane tło demograficzne potwierdza, że projektowanie i wdrażanie kompleksowej polityki skierowanej na potrzeby osób starszych w Polsce w ogóle oraz na terenach wiejskich w szczególności powinno być działaniem o wysokim priorytecie, tym bardziej, że analiza innych wskaźników sygnalizuje bardzo niekorzystny punkt wyjścia dla realizacji tej polityki, w jakim Polska się obecnie znajduje. Przeciętna emerytura w Polsce (także z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej) stanowi 55% średniej z przeciętnych emerytur w analizowanych krajach. Potencjalnie ogranicza to dostęp polskich seniorów do różnego rodzaju aktywności, usług lub produktów w porównaniu z ich rówieśnikami w analizowanych krajach. Do tego dochodzi znacznie mniejszy stopień rozwoju infrastruktury opieki stacjonarnej w Polsce (szczegóły Tabela 4).

Dlatego przedstawione w niniejszym opracowaniu innowacje skupiają się zarówno na obszarze opieki długoterminowej (mimo iż dla niektórych z analizowanych krajów jest to już obszar dobrze rozwinięty, z mniejszym zapotrzebowaniem na nowe innowacyjne usługi), jak i aktywizacji seniorów. Uwzględniono także potencjalne różnice w możliwości finansowania tych usług z własnych dochodów między przeciętnym

polskim emerytem a osobą starszą w analizowanych krajach. Skupiono się w dużej mierze na projektach, które są bezpłatne dla beneficjenta, uwzględniają dofinansowanie obniżające pełen koszt usług lub uzależniają wysokość opłaty od uzyskiwanego dochodu.

Tabela 4. Wybrane wskaźniki mające wpływ na realizację polityki senioralnej (dane z 2013).

	Przeciętna emerytura na osobę (EUR)	Przeciętna emerytura na osobę – siła nabywcza (EUR)	Liczba łóżek w opiece długoterminowej (na 100 tys. osób)
Finlandia	3026	3091	1132
Francja	3484	3720	965
Hiszpania	1447	1940	796
Niemcy	2662	2914	1109
Szwecja	3557	3056	1325
Włochy	2600	3032	388
Polska	688	1623	180

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

PRZEGLĄD INSTRUMENTARIUM POLITYK SENIORALNYCH

Analizowane kraje, mimo iż od lat stoją przed wyzwaniem związanym ze starzeniem się społeczeństwa o podobnej skali i nasileniu, borykają się z problemami o nieco innym charakterze. Różnią się także szczegółowo dostępnymi instrumentami polityki senioralnej. Zestawienia tabelaryczne opisujące te kwestie zostały przedstawione w dodatku do niniejszego raportu: „Elementy polityki na rzecz osób starszych w wybranych krajach”. Stanowią one ważny kontekst dla opisywanych projektów i realizowanych w ich ramach kierunków działań. Warto podkreślić, że część z systemowych rozwiązań z zakresu opieki długoterminowej w analizowanych krajach nosi znamiona innowacji w stosunku do obecnie działającego polskiego systemu. Zagadnienie to pozostaje poza głównym nurtem rozważań będących przedmiotem niniejszego opracowania. Poniżej podano jedynie kilka wybranych przykładów:

- We Francji na terenach, gdzie nie ma gminnych instytucji świadczących opiekę środowiskową, uprawniona osoba starsza może otrzymać świadczenie pieniężne na zapewnienie sobie realizacji tej usługi. Rozwiązanie to zwiększa efektywność organizacji opieki w gminach małych, słabo zaludnionych, które dzięki temu mają mniej obowiązków związanych z organizacją opieki.
- We Włoszech, gdzie borykano się z problemem dużej szarej strefy w usługach opiekuńczych, zwłaszcza świadczonych przez imigrantów, dokonano instytucjonalizacji zawodu pracownika migracyjnego (*badante*) świadczącego usługi opiekuńcze. Regulowany jest na przykład wymiar czasu pracy oraz płatny urlop. Dodatkowo na poziomie regionalnym istnieją instytucje, które zajmują się doбором *badante* do rodzin w oparciu o kryteria wskazane przez daną rodzinę.
- W Finlandii w ostatnich 15 latach można było obserwować rosnącą popularność mieszkań chronionych, obecnie jest w nich dostępna większa liczba miejsc niż w tradycyjnych domach opieki.

Mimo różnic w rozwiązaniach systemowych w zakresie opieki długoterminowej analizowanych krajów wynikających z ich lokalnej specyfiki (zarówno między krajami, jak i w porównaniu do Polski), opracowany

przeгляд instrumentarium polityk wobec osób starszych i niesamodzielnych potwierdza, że kraje te są dobrą grupą docelową dla szukania inspiracji dla rozwiązań adekwatnych z punktu widzenia naszego kraju. Nigdzie nie stwierdzono rozbieżności w dostępnych instrumentach lub sposobie organizacji systemu opieki długoterminowej na tyle znaczących, żeby z góry przesądzały one o braku możliwości przeniesienia stosowanych w danym państwie rozwiązań na grunt polski.

Opis wybranych innowacji społecznych		Kompleksowa opieka długoterminowa							Aktywne starzenie się				
		Numer strony	Opieka domowa i mobilna	Opieka stacjonarna	Rolnictwo społeczne / Gospodarstwa opiekuńcze	Mieszkalnictwo	Usługi bytowe i pomoc w codziennych czynnościach	Terapia dla seniorów o szczególnych potrzebach (np. Alzheimer)	Nowe technologie w opiece	Aktywizacja społeczna i zawodowa	Integracja międzypokoleniowa	Warsztaty i zajęcia	Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu
Włochy	<i>Halo opiekun / Opiekun od zaraz</i>	71	■										
	<i>Chleba i Internetu</i>	74							■	■	■	■	
	<i>„Dobre sąsiedztwo”: przedsiębiorstwa rolnicze na rzecz seniorów</i>	77	■				■		■				■
Szwecja	<i>Posiłki dla seniorów w Ramsjö</i>	80					■		■				
	<i>Pasja dla życia</i>	83							■		■		
Francja	<i>Ateliers du „Bien Vieillir” – Warsztaty "Pomyślne starzenie się"</i>	86							■		■		
	<i>Uniterres – Sieci zaopatrzenia na rzecz solidarnych sklepów spożywczych</i>	89							■				
	<i>Le Pré aux Fleurs (Kwiecista łąka) – Żyć razem i starzeć się inaczej</i>	92				■			■	■			
	<i>DETECT: Telemedycyna dla osób starszych żyjących z dala od miast</i>	95	■					■					
	<i>Divas – System monitorowania seniorów z udziałem listonoszy</i>	98	■				■		■				
	<i>Mieszkaniowe pogotowie zimowe</i>	101		■			■		■		■		
	<i>Minibus na żądanie dla osób starszych na wsiach i sieć TransPérigord</i>	103							■	■			■
Finlandia	<i>Arjen pelastajat – Zbawiciele codziennego życia</i>	106	■				■		■	■		■	
	<i>Przedsiębiorstwo społeczne – Spółdzielnia Viesimo</i>	109		■			■						
	<i>Wiejskie Centra Usług w Iломantsi</i>	112					■		■				

Mieszkać we wspólnocie, żyć niezależnie

Gemeinschaftlich wohnen, selbstbestimmt leben

NIEMCY

Cele

- Zebranie i analiza stworzonych oddolnie, w lokalnym środowisku, koncepcji wspólnego mieszkania osób niesamodzielnych i potrzebujących wsparcia
- Wypracowanie wzorcowych modeli i najlepszych praktyk na podstawie praktycznych doświadczeń z realizacji projektów
- Prześledzenie procesów i efektów implementacji inicjatyw nastawionych na zaspokojenie potrzeb różnych grup docelowych
- Analiza wpływu *co-housingu* na rozwój miejscowości i obszarów wiejskich

Instrument

świadczenie
niepieniężne

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis programu

Program pilotażowy, w ramach którego wsparcie uzyska wybranych 29 inicjatyw mieszkalnictwa we wspólnotach (*co-housing*) ze szczególnym uwzględnieniem współzamieszkiwania osób starszych oraz wspólnot wielopokoleniowych, w tym przedsięwzięcia realizowane na terenach wiejskich.

Głównym założeniem Programu jest wypracowanie wzorcowych modeli wspólnego mieszkania osób potrzebujących wsparcia – w tym w szczególności osób starszych i o niskich dochodach – które będzie można replikować i wdrażać na szerszą skalę. Promowane projekty mają w większości charakter wielopokoleniowych wspólnot integracyjnych. Elementem Programu będzie także przetestowanie w praktyce koncepcji nastawionych na zaspokojenie potrzeb odmiennych grup docelowych (np. projekty umożliwiające niesamodzielnym seniorom jak najdłuższe niezależne funkcjonowanie; projekty nastawione na pomoc osobom o niskich dochodach). Ważnym aspektem finansowanych projektów jest ich ugruntowanie w społeczności lokalnej – efektem towarzyszącym Programu ma być wzmocnienie więzi międzyludzkich i współpracy sąsiedzkiej.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Miejscowości różnej wielkości w Niemczech, w tym położone na obszarach wiejskich i słabo zaludnionych

Czas realizacji

2015 – 2019

Kto realizuje

Federalne Ministerstwo do spraw Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży

Partnerzy

FORUM Gemeinschaftliches Wohnen e.V., Bundesvereinigung (federalne stowarzyszenie działające na rzecz rozwoju różnych form mieszkania we wspólnocie)

Beneficjenci

Osoby potrzebujące wsparcia, w tym w szczególności osoby starsze, niesamodzielne, o niskich dochodach

Źródła finansowania

Budżet centralny, wsparcie gminy i/lub innych partnerów realizowanych projektów

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

3

wielofunkcyjność

Program realizowany jest w pięciu krokach:

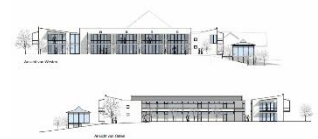
- Nabór wniosków i wybór projektów do wdrożenia (zakończony);
- Wsparcie merytoryczne i doradztwo w planowaniu i realizacji modelowych projektów oraz stworzenie sieci wymiany informacji i doświadczeń między poszczególnymi projektami (w realizacji);
- Rozpowszechnianie informacji na temat projektów pilotażowych oraz efektów częściowych wdrażania projektów (w realizacji);
- Analiza i ocena efektów realizacji projektów pilotażowych, identyfikacja „czynników sukcesu”;
- Dokumentacja wyników globalnych Programu oraz transfer wiedzy i wypracowanych najlepszych praktyk wśród specjalistów branżowych, członków samorządu terytorialnego, przyszłych realizatorów podobnych projektów oraz wszystkich zainteresowanych.

Przykłady projektów dedykowanych osobom starszym na obszarach wiejskich realizowanych w ramach Programu

Wspólnota w centrum miejscowości, Ursensollen, Bawaria

(Gemeinschaft in der Mitte des Ortes)

Gmina Ursensollen realizuje budowę współdzielonego domu z 13 mieszkaniami dla seniorów, ze wsparciem opiekuńczym, opieką dzienną, oraz kawiarnią. Projekt zakłada także promowanie rozwoju i wykorzystanie pomocy sąsiedzkiej. Stworzone centrum seniora ma służyć jako rozwiązanie modelowe na zapewnienie opieki i wsparcia środowiskowego na terenach wiejskich. Projekt jest realizowany i finansowany w formie spółdzielni. Dla zwiększenia dostępności usługi dla mieszkańców wsi o niskich dochodach, wsparcia finansowego udzieli także gmina.

Sąsiedzkie mieszkania międzypokoleniowe ze wspólną opieką, Ludwigsfelde, Brandenburgia

(Nachbarschaftliches Mehrgenerationenwohnen mit Pflege- Wohngemeinschaft im Grünen)

Zespół budynków dawnego gospodarstwa rolnego zostanie odrestaurowany i przekształcony w przestrzeń mieszkalną. W pomieszczeniach powstaną mieszkania międzypokoleniowe. Dolne piętro zostanie przystosowane dla osób o ograniczonej mobilności, a górne dla samotnych rodziców z dziećmi. Projekt stawia sobie za cel zaspokojenie potrzeb w szczególności osób o niskich dochodach. Przestrzeń mieszkalna zostanie uzupełniona o usługi wsparcia opiekuńczego oraz opieki dziennej. Projekt jest realizowany we współpracy z dwoma lokalnymi stowarzyszeniami.

Przebudowa stodoły – integracyjne mieszkania ze wsparciem w gospodarstwie, Hückeswagen, Nadrenia Północna-Westafalia

(Eine Scheune wird umgebaut – Inklusives ambulant betreutes Wohnen auf einem Bauernhof)

Stodoła znajdująca się na terenie dawnego gospodarstwa zostanie przekształcona w integracyjny dom mieszkalny. Osoby potrzebujące wsparcia w funkcjonowaniu oraz osoby samodzielne będą wspólnie mieszkać i wykonywać codzienne obowiązki na miarę swoich możliwości. Mieszkańcy niesamodzielni otrzymają w ramach wspólnoty potrzebne wsparcie. Stworzona wspólnota mieszkalna o rodzinnym charakterze stanowić będzie przykład alternatywy dla tradycyjnego domu mieszkalnego dla osób niepełnosprawnych.

Rezultaty

W ramach realizowanych projektów w 29 miejscowościach powstaną wspólnoty mieszkalne (senioralne i międzypokoleniowe), które przyczynią się do umożliwienia mieszkańcom o szczególnych potrzebach pozostania w dotychczasowym środowisku zamieszkania – w tym na terenach wiejskich. Doświadczenia z realizacji wszystkich inicjatyw zostaną zebrane i będą podlegać gruntownej analizie. Na tej podstawie opracowane zostaną rozwiązania modelowe, rekomendowane do wdrażania na szerszą skalę. Powstanie także zbiór najlepszych praktyk, który wspomże realizatorów podobnych projektów w przyszłości w ich przygotowywaniu i wdrażaniu, zarówno na terenie Niemiec jak i zagranicą.

Dobre praktyki

- Ważnym kryterium wyboru projektów do realizacji w ramach programu było wskazanie źródeł finansowania, w tym w szczególności zaangażowanie przez wnioskodawców partnerów mogących udzielić im wsparcia finansowego. Liczyła się także dobrze rozwinięta koncepcja utrzymania inicjatywy już po zakończeniu Programu. Dzięki temu wybrano projekty, które mają największy potencjał w zakresie trwałości i długoletniego oddziaływania.
- Premiowane były projekty, których koncepcja była kształtowana we współpracy z szeroką grupą interesariuszy z terenu realizacji, na drodze warsztatów/ konsultacji społecznych. Istotnym aspektem było także zaangażowanie gminy jako lidera lub głównego partnera projektu. W ten sposób zwiększono prawdopodobieństwo sukcesu wybranych projektów oraz zapewniono, że projekty odpowiadają na dobrze zdiagnozowane potrzeby.

Dane kontaktowe

Dr. Andrea Töllner | Kierownik projektu | a.toellner@fgw-ev.de | telefon: +49 511 165910-50

Dodatkowe informacje

- [1] Strona programu <https://www.serviceportal-zuhause-im-alter.de/programme/modellprogramm-gemeinschaftlich-wohnen-selbstbestimmt-leben.html> [dostęp 20.11.2016]
  - [2] Strona internetowa koordynatora programu <http://wohnprogramm.fgw-ev.de/das-modellprogramm> [dostęp 20.11.2016]
  - [3] Informacje o wybranych projektach wspieranych w ramach „Mieszkać we wspólnocie, żyć niezależnie”
  - [4] <http://wohnprogramm.fgw-ev.de/die-modellprojekte/gemeinschaft-in-der-mitte-des-ortes> [dostęp 21.11.2016]
  - [5] <http://wohnprogramm.fgw-ev.de/die-modellprojekte/nachbarschaftliches-mehrgenerationenwohnen-mit-pflege-wohngemeinschaft-im-gruenen> [dostęp 21.11.2016]
  - [6] <http://wohnprogramm.fgw-ev.de/die-modellprojekte/eine-scheune-wird-umgebaut-inklusives-ambulant-betreutes-wohnen-auf-einem-bauernhof/> [dostęp 21.11.2016]
-

Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne

"Nachbarhilfe und soziale Dienstleistungen"

NIEMCY

Cele

- Promocja i wsparcie rozwoju nowych form samopomocy sąsiedzkiej oraz wypracowanie innowacyjnych modeli opieki nad osobami pozostającymi na starość we własnych domach
- Wzmocnienie koordynacji działań realizowanych przez różne grupy zaangażowane w pomoc osobom starszym: rodzinę, sąsiadów, wolontariuszy i profesjonalnych dostawców usług

Instrument

świadczenia
niepieniężne

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne to rządowy program pilotażowy, w ramach którego zrealizowanych zostało ok. 50 projektów dotyczących rozwijania różnorodnych form pomocy dla osób starszych i potrzebujących wsparcia. Jednym z trzech priorytetów tematycznych była realizacja inicjatyw na obszarach wiejskich w kontekście zachodzących zmian demograficznych.

Projekty były realizowane przez różnorodne podmioty: gminy, powiaty, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje religijne i charytatywne, fundacje i stowarzyszenia, pochodzące ze wszystkich krajów związkowych. W swoich projektach instytucje i organizacje wypracowały różne modele sąsiedzkiego współdziałania, partycypacji społecznej oraz wsparcia i opieki w środowisku zamieszkania. Wyselekcjonowane do dofinansowania projekty pochodziły z puli prawie 500 nadesłanych wniosków.

Projekty były realizowane w ramach czterech głównych kategorii tematycznych:

1. Budowa sieci wsparcia w pobliżu miejsca zamieszkania;
2. Kolaboracja, łączenie ofert, eliminacja braków w dostarczaniu usług;

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Miejscowości różnej wielkości w Niemczech, w tym położone na obszarach wiejskich i słabo zaludnionych

Czas realizacji

2012 – 2014

Kto realizuje

Federalne Ministerstwo do spraw Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży

Partnerzy

- Bundesarbeitsgemeinschaft Seniorenbüros e. V. (Federalne Stowarzyszenie Biur Seniorów)
- FORUM Gemeinschaftliches Wohnen e.V., Bundesvereinigung (stowarzyszenie federalne)

Beneficjenci

Osoby starsze, niesamodzielne, o niskich dochodach, ze środowisk imigranckich - w tym osoby zamieszkujące na wsi

Nakłady finansowe

4 mln EUR z budżetu centralnego

Źródła finansowania

Budżet centralny, wsparcie gminy i/lub innych partnerów realizowanych projektów

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność
ekonomiczna

3

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

3. Tworzenie nowych form mieszkalnictwa społecznego pozytywnie oddziałujących na lokalną społeczność;
4. Poprawa zaopatrzenia w usługi i produkty na terenach wiejskich.

Ponadto część projektów koncentrowała się na zaadresowaniu konkretnego obszaru problemowego:

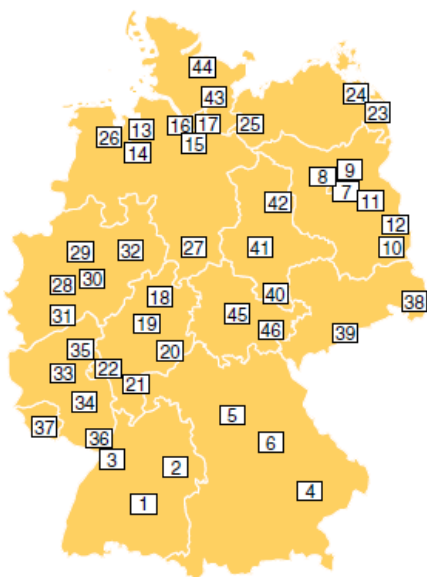
- Działania przeciwdziałające niekorzystnym zmianom demograficznym na obszarach wiejskich, w tym wzmocnienie instrumentów wsparcia osób starszych na obszarach wiejskich;
- Zwiększenie dostępności oferty wsparcia dla osób ze środowisk imigranckich;
- Poprawa warunków życia i zapatrzenia osób z demencją.

Za koordynację i wsparcie administracyjne Ministerstwa we wdrażaniu inicjatywy odpowiedzialne było Biuro Programu stworzone w ramach struktur Federalnego Stowarzyszenia Biur Seniorów, skupiającego ponad 220 *Seniorenbüros* działających na terenie Niemiec. Organizowało ono m.in. wymianę doświadczeń pomiędzy realizatorami poszczególnych projektów odbywającą się poprzez coroczne spotkania projektowe i platformę internetową. Zadaniem Biura było także przygotowanie materiałów podsumowujących rezultaty Programu i zbioru najlepszych praktyk. Program od strony doradczej i organizacyjnej wsparło także Stowarzyszenie FORUM Gemeinschaftliches Wohnen e.V., które oferowało pomoc dla podmiotów realizujących projekty mieszkaniowe.

Rezultaty

Wszystkie projekty wspierane w ramach Programu w istotny sposób przyczyniły się do poprawy sytuacji i jakości życia osób starszych w miejscowościach, w których były realizowane. Ich bezpośrednim rezultatem są powstałe sieci współpracy i samopomocy, wspólnoty mieszkalne, nowe modele dostarczania usług czy opieki. Ważnymi efektami realizacji są także zwiększenie świadomości ogółu społeczności w zakresie starości, problemów seniorów i kwestii dla nich istotnych. Dodatkowo Program zmotywował wiele osób do aktywnego działania na rzecz lokalnej społeczności oraz proaktywnej postawy wobec wyzwań związanych ze starzeniem się. W trakcie niespełna trzech lat realizacji Programu, ponad 1 000 wolontariuszy w wieku 10-89 lat wzięło udział we wdrażaniu projektów – w większości były to osoby w wieku 50 do 70 lat, a więc osoby starsze i na progu starości.

Rysunek 11. Mapa zrealizowanych projektów.

Dzięki udokumentowaniu procesu realizacji projektów oraz ich efektów, powstał zbiór doświadczeń i dobrych praktyk, który pomoże przyszłym realizatorom podobnych inicjatyw w ich przygotowywaniu i wdrażaniu, nie tylko na terenie Niemiec, ale też zagranicą. Wypracowane zostały konkretne modele, instrumenty, metody i struktury, które można wdrażać w innych miejscowościach i na szerszą skalę. Poszczególne projekty mogą w swoich kategoriach służyć za modele wzorcowe i być nie tylko inspiracją, ale też zbiorem praktycznych wskazówek odnośnie realizacji podobnych przedsięwzięć.

Źródło: Dokumentacja wyników Programu [3].

W ramach programu zostały zrealizowane m.in. trzy projekty zaprezentowane w niniejszym opracowaniu: GeroMobil, Wspólnota mieszkalna seniorów w Külz, „Zestarzeć się razem – we własnym domu dziś, jutro i w przyszłości”.

Dobre praktyki

- Stworzenie sieci wymiany doświadczeń pomiędzy realizatorami poszczególnych projektów, pozwalające na bieżące wprowadzanie rozwiązań stosowanych z powodzeniem w innych miejscowościach.
- Wypracowanie pokaźnego zbioru praktycznych porad i materiałów, którymi mogą się wspomóc przyszli realizatorzy projektów senioralnych [3].
- Stworzenie pogrupowanej tematycznie bazy projektów pozwalającej na szybkie przeglądanie zrealizowanych inicjatyw.

Dane kontaktowe

Dr. Andrea Töllner | Kierownik projektu | a.toellner@fgw-ev.de | telefon: +49 511 165910-50

Dodatkowe informacje

- [1] Strona Programu <http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/index.php?id=141> [dostęp 22.11.2016]
  - [2] Strona Programu w ramach portalu Ministerstwa <https://www.serviceportal-zuhause-im-alter.de/programme/dachprogramm-soziales-wohnen-im-alter/programm-nachbarschaftshilfe-und-soziale-dienstleistungen.html> [dostęp 22.11.2016]
  - [3] Dokumentacja wyników Programu
http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Programm/BaS_Broschuere_A4_Final.pdf [dostęp 25.11.2016]
  - [4] Wyszukiwarka zrealizowanych projektów https://www.serviceportal-zuhause-im-alter.de/no_cache/praxisbeispiele/nachbarschaftshilfe-und-soziale-dienstleistungen.html [dostęp 22.11.2016]
  - [5] Strona internetowa partnera Programu <http://wohnprogramm.fgw-ev.de/das-modellprogramm> [dostęp 22.11.2016]
-

GeroMobil – diagnoza i wsparcie w miejscu zamieszkania

GeroMobil – Wohnortnahe Diagnose-, Unterstützungs- & Beratungsleistung

NIEMCY

Cele

- Proaktywne docieranie ze wsparciem do chorych na demencję na terenach wiejskich i słabo zaludnionych
- Szerokie informowanie o chorobie i jej objawach oraz przełamywanie wciąż obecnego na wielu wsiach tabu odnośnie demencji
- Wczesne diagnozowanie demencji, ułatwiające wdrożenie leków i terapii we właściwym czasie
- Edukowanie zarówno osób chorych jak i ich opiekunów
- Zapobieganie przeciążeniu opiekunów rodzinnych
- Udzielanie skoordynowanej pomocy chorym na demencję, umożliwiającej jak najdłuższe funkcjonowanie w środowisku zamieszkania

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

GeroMobil to minibus działający jako mobilny punkt diagnozy i poradnictwa dla osób zagrożonych i żyjących z demencją oraz udzielający wsparcia ich opiekunom nieformalnym i członkom rodziny.

Specjalnie wyposażony minibus stanowi bazę diagnostyczno-konsultacyjną dla osób z demencją, oferującą bezpłatną pomoc. GeroMobil kursuje regularnie po ustalonej trasie na obszarach wiejskich obejmujących w sumie 41 gmin. Podczas każdego wyjazdu minibus odwiedza kilka miejscowości, zatrzymując się w ich centralnych punktach: przy kościele, rynku, straży pożarnej czy piekarni.

Istotą projektu jest proaktywne docieranie ze wsparciem do osób zagrożonych demencją oraz cierpiących na tę chorobę mieszkających na terenach wiejskich i słabo zaludnionych. Poza informowaniem o chorobie i przeprowadzaniem testów diagnostycznych, oferowana pomoc polega na doradztwie odnośnie opieki nad osobą z demencją i odpowiedniej adaptacji mieszkania, a także pośredniczeniu w dotarciu do usług wsparcia dostępnych w regionie oraz możliwych

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Obszar Uecker-Randow,
Meklemburgia-Pomorze
Przednie

Czas realizacji

Od 2012 – obecnie

Kto realizuje

Volkssolidarität Kreisverband
Uecker-Randow e.V.
(stowarzyszenie lokalne)

Partnerzy

Powiat Vorpommern-Greifswald
oraz szereg organizacji
udzielających wsparcia
merytorycznego
i organizacyjnego

Beneficjenci

Osoby starsze chore na
demencję i zagrożone chorobą
oraz ich rodziny

Źródła finansowania

2012-2014: w 80% z programu
ministerialnego, w 20%
ze środków własnych
stowarzyszenia
Obecnie: z funduszy
Ministerstwa Pracy, Równości
i Opieki Społecznej
w Meklemburgii-Pomorzu
Przednim oraz ze środków
własnych stowarzyszenia

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność
ekonomiczna

3

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

2

do uzyskania świadczeń pieniężnych. Porady udzielane są w minibusie – który dzięki zainstalowanej platformie jest przystosowany także do potrzeb osób poruszających się na wózkach – lub telefonicznie. Istnieje także możliwość umówienia się z wyprzedzeniem na wizytę domową.

Ważnym elementem projektu są działania skierowane do opiekunów nieformalnych osób z demencją. Poza wsparciem doradczym i psychologicznym, zespół GeroMobil oferuje im także doraźną pomoc w opiece nad bliskim w postaci czasowego zajęcia się chorym. Opiekunowie zyskują dzięki temu czas na zakupy czy wizytę u fryzjera, który trudno niejednokrotnie im wygospodarować bez pomocy z zewnątrz.

Kierownicą GeroMobil jest zwykle Monika Clasen, która z wykształcenia jest pielęgniarką i posiada długoletnie doświadczenie w opiece nad osobami starszymi. Pełni ona rolę pełnoetatowego kierownika projektu. Oprócz niej w zespole GeroMobil są także liczni wolontariusze, którzy zajmują się wsparciem opiekunów nieformalnych, a także działaniami informacyjnymi i organizacyjnymi. Ponadto GeroMobil jest osadzony w rosnącej sieci partnerów złożonej z klinik, punktów opieki, organizacji opieki zdrowotnej, kas chorych oraz domu wielopokoleniowego w jednej z okolicznych miejscowości, Torgelow. Zapewnienie wsparcia merytorycznego i organizacyjnego partnerów było ważnym czynnikiem sukcesu projektu. Organizację pracy i wyjazdów minibusu znacznie usprawniło także wdrożenie oprogramowania informatycznego, które pozwala zbierać dane na temat korzystających z pomocy i udzielonego wsparcia.

Ważnym aspektem projektu jest także odpowiednie informowanie o nim lokalnej społeczności. Aktualne rozkłady publikowane są w regionalnej prasie codziennej i cotygodniowej, w biuletynach informacyjnych lokalnych urzędów oraz na stronie internetowej, tak, żeby umożliwić dostęp do aktualnej informacji jak najszerzej grupie osób.

Rola rodziny

Członkowie rodziny są jedną z grup beneficjentów projektu. Zespół GeroMobil udziela im porad w zakresie opieki nad bliskim z demencją, uczy, jak reagować w trudnych sytuacjach oraz pomaga załatwić drobne sprawunki, czasowo wyręczając opiekuna w opiece nad chorym.

Rezultaty

Inicjatywa zapoczątkowana dzięki wsparciu Programu Ministerstwa do spraw Rodziny, Kobiet, Seniorów i Młodzieży trwającemu przez blisko trzy lata realizacji projektu (do końca 2014 roku), jest z sukcesem kontynuowana do tej pory. Minibus odbywa regularne kursy, co najmniej dwa razy w tygodniu.

W okresie od 1 kwietnia 2012 roku do końca 2015 zrealizowano ponad 1000 porad mobilnych i wizyt domowych, oraz 1150 porad udzielonych telefonicznie.

Projekt wciąż się rozwija, w czerwcu 2015 roku otworzono kuchnię terapeutyczną w Jatznick, jednej z miejscowości odwiedzanej przez GeroMobil. Organizowane są w niej wykłady i seminaria na temat zdrowego odżywiania oraz wspólne gotowanie posiłków, w którym uczestniczą także osoby z demencją.

Dobre praktyki

- Ustanowienie organu doradczego złożonego z koordynatorów projektu oraz przedstawicieli partnerów celem zapewnienia stabilnego funkcjonowania projektu już po zakończeniu fazy wsparcia w ramach Programu ministerialnego.
- Bieżące i szerokie informowanie w lokalnej prasie i urzędach o projekcie oraz rozkładzie jazdy GeroMobil.

- Nawiązanie współpracy z wieloma regionalnymi partnerami, udzielającymi wsparcia merytorycznego i organizacyjnego, takimi jak:
  - Institut für Sozialpsychiatrie M-V e.V. (Instytut psychiatrii społecznej)
  - Landesverband Sozialpsychiatrie M-V e.V. (Stowarzyszenie psychiatrii społecznej)
  - Haffnet GbR ""Ärztetenz"" (sieć lekarska)
  - AMEOS Klinikum Ueckermünde / Anklam (klinika)
  - Kasy chorych i punkty wsparcia opiekuńczego na terenie powiatu.

Rysunek 12. Geromobil oraz wspólne gotowanie w kuchni terapeutycznej

Źródło: Volkssolidarität Kreisverband Uecker-Randow e.V.

Rady na przyszłość

- W wielu środowiskach, szczególnie na obszarach wiejskich, demencja wciąż jest tematem tabu. Wiele osób niechętnie sięga po pomoc, gdyż boi się stygmatyzacji. Dlatego porady, zarówno udzielane w samym minibusie jak i drogą telefoniczną, mogą na życzenie być udzielane anonimowo. W przypadku wizyt domowych, zespół GeroMobil przyjeżdża na życzenie samochodem nieoznakowanym, żeby chronić prywatność osób potrzebujących wsparcia.

Dane kontaktowe

Monika Clasen | Kierownik projektu | geromobil-torgelow@volkssolidaritaet.de | telefon: +49 3976 238 225; +49 151 587 810 07

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa Volkssolidarität Kreisverband Uecker-Randow e.V.
<http://www.volkssolidaritaet.de/uecker-randow-ev/begegnung-kultur/geromobil/> [dostęp 23.11.2016]
- [2] Strona internetowa projektu GeroMobil w ramach programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
<http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/index.php?id=233> [dostęp 23.11.2016]
- [3] Dokumentacja wyników programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Programm/BaS_Broschuere_A4_Final.pdf [dostęp 23.11.2016]
- [4] Informacja o rezultatach projektu, Volkssolidarität Kreisverband Uecker-Randow e.V.
http://www.volkssolidaritaet.de/fileadmin/content/uecker_randow_media/Geromobil/Flyer_bearbeitet.pdf [dostęp 23.11.2016]

Zestarzyć się razem – we własnym domu dziś, jutro i w przyszłości

"Gemeinsam älter werden - Zuhause Heute, morgen und in Zukunft"

NIEMCY

Cele

- Stworzenie mechanizmów wsparcia i aktywizacji starszych mieszkańców gmin, pozwalających im jak najdłużej pozostawać i aktywnie funkcjonować we własnym środowisku zamieszkania
- Organizacja pomocy dla seniorów opartej o lokalną sieć Przedstawicieli Seniorów i przeprowadzaną przez nich diagnozę potrzeb w gminach
- Stworzenie struktur dla samoorganizacji i samopomocy sąsiedzkiej oraz aktywności wolontariackiej mieszkańców

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

W 18 gminach powołano Przedstawicieli Seniorów, którzy spełniają rolę rzeczników starszych mieszkańców i organizują inicjatywy oraz pomoc w odpowiedzi na zdiagnozowane lokalnie konkretne potrzeby. Wszyscy Przedstawiciele Seniorów tworzą sieć i spotykają się regularnie celem wymiany doświadczeń i wzajemnego wsparcia w działaniach.

Powołani w gminach Przedstawiciele Seniorów są pośrednikami pomiędzy seniorami a lokalnymi władzami i organizacjami pozarządowymi. Działają oni na rzecz uruchomienia mechanizmów wsparcia i aktywizacji starszych mieszkańców swoich gmin. Do zadań Przedstawicieli należy identyfikacja potrzeb seniorów i przekazywanie informacji podmiotom udzielającym pomocy i organizującym wsparcie dla osób starszych. Celem jest skoordynowanie i ukierunkowanie działań realizowanych przez różne podmioty w danej gminie, tak, aby pomoc w efektywny sposób docierała do potrzebujących i odpowiadała na faktyczne potrzeby. Do zadań Przedstawicieli należy także budowanie struktur samopomocy i samoorganizacji mieszkańców. Celem jest stworzenie warunków,

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

18 gmin wiejskich i miejskich w powiecie Germersheim, Nadrenia-Palatynat

Czas realizacji

2012 – obecnie

Kto realizuje

Władze powiatu Germersheim

Partnerzy

- Władze gminne i powiatowe
- Lokalne stowarzyszenia obywatelskie
- Kluby i grupy kościelne, kluby seniora, domy opieki

Beneficjenci

Osoby starsze mieszkające w gminach wiejskich i miejskich powiatu

Źródła finansowania

Środki z federalnego programu ministerialnego „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

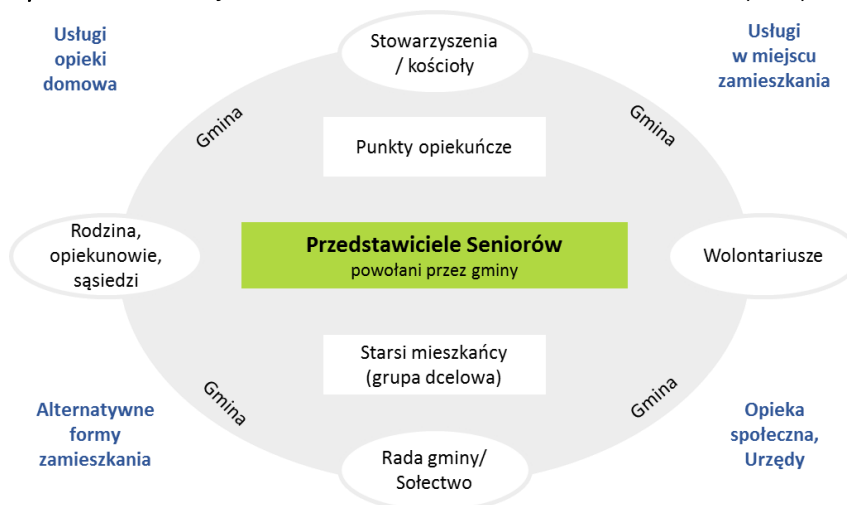
w których jeszcze aktywni seniorzy mogą angażować się społecznie, a seniorzy szukający wsparcia mogą je otrzymać od swoich sąsiadów – zarówno młodych, jak i tych w wieku senioralnym. Przedstawiciele Seniorów organizują ponadto wydarzenia kulturalne i spotkania, w których uczestniczą starsi mieszkańcy wsi. Z punktu widzenia seniorów, Przedstawiciele są po prostu osobami kontaktowymi, do których mogą się zwrócić ze swoimi problemami czy prośbami o wsparcie. Przedstawiciele to wsparcie organizują, opierając się na lokalnej sieci sąsiedzkiej lub przekazując informację do profesjonalnej organizacji.

W 18 gminach powołano 28 Przedstawicieli Seniorów (w niektórych gminach funkcję tę pełnią dwie osoby lub zespół). Wszyscy Przedstawiciele Seniorów zostali oficjalnie powołani przez władze gmin, spośród osób, które odpowiedziały na ogłoszenie przedstawiające profil stanowiska i planowane zadania. Pełnią oni swoją funkcję na zasadzie wolontariatu, większość dysponuje jednak małym budżetem, który mogą wykorzystać na realizację projektów w gminie. Otrzymują także zwrot kosztów, takich jak przejazdy czy rozmowy telefoniczne. Przedstawiciele mają swoje wizytówki oraz oficjalne „godziny przyjęć”, podczas których są dostępni dla seniorów. Często pracują także w terenie, uczęszczają na spotkania lokalnych stowarzyszeń i organizacji oraz odwiedzają starszych niemobilnych mieszkańców w domach. Regularnie spotykają się także z sołtysami i władzami gmin, w celu przekazania aktualnych informacji o potrzebach lokalnych seniorów i zasygnalizowania koniecznych do podjęcia działań.

Ważnym elementem projektu jest „usieciowienie” Przedstawicieli. Każdy z nich na co dzień działa w swojej gminie, regularnie organizowane są jednak spotkania wszystkich 28 Przedstawicieli. Dzięki temu mogą się oni dzielić doświadczeniami i najlepszymi praktykami, wspólnie reagować na problemy przekraczające granice jednej gminy czy organizować ponadgminne inicjatywy i wydarzenia.

Projekt zrealizowano etapami. W pierwszym, trwającym do końca 2012 roku, przeprowadzono pilotaż w 4 gminach. Na jego podstawie zbadano potrzeby starszych mieszkańców i zidentyfikowano obszary działania. W drugim etapie, trwającym od początku 2013, powołano Przedstawicieli we wszystkich gminach oraz ustalono model działania: zadania Przedstawicieli, standardy jakościowe, procedury, sposób informowania o inicjatywie, potrzebne zasoby rzeczowe czy zasady raportowania. Dopiero w trzecim etapie Przedstawiciele rozpoczęli pracę - wdrożenie projektu było więc poprzedzone intensywną fazą planowania i wypracowywania szczegółowej koncepcji realizacji przedsięwzięcia.

Rysunek 13. Umieszczenie Przedstawicieli Seniorów w lokalnym systemie

Rezultaty

Efektom pracy Przedstawicieli Seniorów i współpracujących z nimi podmiotów jest realizacja konkretnych projektów i inicjatyw na rzecz wsparcia seniorów w ich miejscu zamieszkania oraz stworzenie szerokiej oferty skierowanych do nich usług.

Przykładami są:

- utworzenie grup samopomocy sąsiedzkiej oraz stowarzyszeń mieszkańców;
- usługi transportu osób niemobilnych;
- "pierścienie telefoniczne": inicjatywy polegające na łączeniu się seniorów w kilkusobowe grupy, w ramach których codziennie do siebie telefonują na zasadzie łańcuszka (codzienny kontakt przeciwdziała izolacji i pomaga upewnić się, czy wszystko jest u danego seniora w porządku);
- giełdy rehabilitacyjne, w ramach których przekazuje się za darmo nieużywane przyrządy rehabilitacyjne;
- innowacyjne projekty mieszkaniowe (wspólnoty senioralne i wielopokoleniowe);
- regularne spotkania i wydarzenia wspierające integrację międzypokoleniową.

Dobre praktyki

- Szczegółowe zaplanowanie działań przed przystąpieniem do realizacji oraz zastosowanie pilotażu na małą skalę pozwoliło stworzyć mechanizmy działania dopasowane do realiów i potrzeb lokalnej społeczności.
- Stworzenie sieci wymiany doświadczeń pomiędzy Przedstawicielami Seniorów umożliwiło rozszerzenie rozwiązań sprawdzających się w jednej gminie na inne lokalizacje. Dzięki dobremu bieżącemu przepływowi informacji nie dublowano wysiłków w realizacji podobnych inicjatyw w kilku gminach, a łączono siły.
- Praca Przedstawicieli wymaga szczególnych umiejętności komunikacyjnych, powodzenie inicjatyw zależy bowiem często od wypracowania konsensusu i wspólnego stanowiska wielu grup interesariuszy. Powołanie osób o odpowiednim profilu i umiejętnościach przyczyniło się do powodzenia projektu.

Rady na przyszłość

- Przedstawiciele Seniorów napotykali często na bariery ze strony władz i urzędów, którzy nie traktowali priorytetowo ich inicjatyw czy nie widzieli wartości w regularnych spotkaniach z nimi. Zapewnienie wsparcia władz oraz przekonanie pracowników urzędów do kibicowania projektowi już na wczesnym etapie realizacji jest bardzo istotne dla powodzenia tego typu przedsięwzięć.
- Przedstawiciele Seniorów niejednokrotnie spotykali się z niechęcią i nieufnością samych seniorów, którzy nie chcieli być stygmatyzowani jako grupa potrzebująca pomocy i traktowani inaczej. Bardzo istotna okazała się odpowiednia komunikacja oraz włączanie seniorów do projektów także w roli osób udzielających wsparcia, a nie tylko wspieranych.

Dane kontaktowe

Harald Nier | Kierownik projektu | h.nier@kreis-germersheim.de | telefon: +49 7274 53-279

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa projektu w ramach programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
<http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/index.php?id=246> [dostęp 24.11.2016]
- [2] Dokumentacja wyników programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Programm/BaA_Broschuere_A4_Final.pdf [dostęp 24.11.2016]
- [3] Podsumowanie projektu http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Projekte/RP_Kreisverwaltung_Germersheim/Gemeinsam_aelter_werden___Zuhause_WEB__korr_.pdf [dostęp 24.11.2016]

Wspólnota mieszkalna seniorów w Külz

Seniorenwohngruppe Külz

NIEMCY

Cele

- Stworzenie możliwości pozostania na wsi starszym niesamodzielnym mieszkańcom potrzebującym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu
- Zapewnienie możliwości otrzymania wsparcia opiekuńczego dla pozostałych mieszkańców wsi
- Integracja społeczności wsi poprzez stworzenie przestrzeni do spotkań otwartej dla wszystkich mieszkańców

Instrument

świadczenia
niepieniężne

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

W wyremontowanym budynku stworzono przestrzeń do współzamieszkania przez seniorów potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Seniorzy z miejscowości mogą korzystać z oferty dziennej, pobyków krótkoterminowych i wsparcia opiekuńczego.

W ramach projektu niezamieszkaną budynek we wsi wyremontowano i przekształcono w mieszkania dla seniorów potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Przestrzeń wyposażono w sprzęt i udogodnienia umożliwiające udzielanie kompleksowej opieki, co wcześniej na terenie małej wsi nie było możliwe.

W budynku znajduje się sześć mieszkań na wynajem o powierzchni ok. 30 m.kw., ogólnodostępna kuchnia, przestrzeń wspólna i apartament gościnny. Przy budynku stworzono ogród, w którym zainstalowano udogodnienia umożliwiające prace ogrodnicze osobom na wózkach inwalidzkich - jest to jeden z elementów aktywizacji seniorów. Ogród graniczy z często uczęszczaną ścieżką rowerową i jest przestrzenią otwartą, dzięki czemu stanowi punkt spotkań i przestrzeń użytkową

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Külz, gmina wiejska o populacji liczącej niespełna 500 mieszkańców, Nadrenia-Palatynat

Czas realizacji

2011 – 2013 (budowa)

Kto realizuje

Dorfgemeinschaft Külz e.V. (stowarzyszenie mieszkańców wsi)

Partnerzy

Ortsgemeinde Külz (władze gminy)
Peter Wust, mieszkaniec wsi i prywatny przedsiębiorca

Beneficjenci

Starsi mieszkańcy wsi potrzebujący stałego lub tymczasowego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu

Nakłady finansowe

298 tys. EUR

Źródła finansowania

200 tys. EUR ze środków programu ministerialnego, 98 tys. EUR z programu unijnego LEADER/ budżetu kraju związkowego

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

2

Partycypacyjność

Wielosektorowość

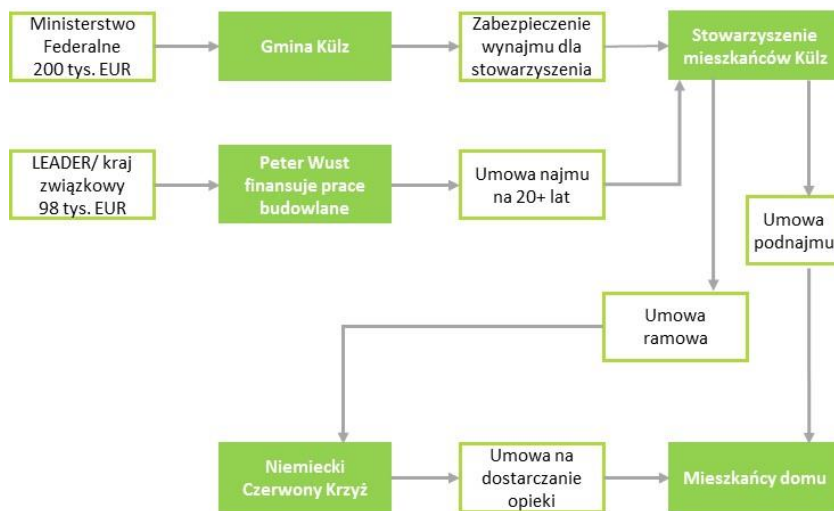
1

wielofunkcyjność

dostępna dla wszystkich mieszkańców wsi. Seniorzy z miejscowości także mogą korzystać z oferty domu: opieki dziennej, pobyków krótkoterminowych, wsparcia opiekuńczego czy wspólnych posiłków.

Projekt został zrealizowany we współpracy gminy, stowarzyszenia mieszkańców i lokalnego prywatnego przedsiębiorcy. Przedsiębiorca z pozyskanych środków zewnętrznych (wsparcie unijne z inicjatywy LEADER oraz z budżetu kraju związkowego), wyremontował i wyposażył należący do niego dom, w którym wcześniej zamieszkiwali jego rodzice. Stowarzyszenie mieszkańców Külz podpisało z nim długoterminową umowę najmu (20+ lat), której zabezpieczeniem są środki pozyskane przez gminę z federalnego programu ministerialnego.

Rysunek 14. Schemat realizacji projektu

Źródło: Strona internetowa projektu [1].

Operatorem mieszkań jest stowarzyszenie, które podnajmuje mieszkania seniorom po korzystnych stawkach uzyskanych dzięki przedstawionej formule realizacji inwestycji. Opłaty za wynajem wystarczają na bieżącą obsługę inwestycji - przedsięwzięcie utrzymywane jest bez dalszego wsparcia finansowego. Indywidualne usługi wsparcia i opieki świadczone są przez Niemiecki Czerwony Krzyż (lub inne niezależne organizacje), na podstawie umowy ramowej ze stowarzyszeniem i ustaleń z poszczególnymi mieszkańcami. Pierwszeństwo w wynajmie mieszkań mają mieszkańcy Külz, jednak możliwość zamieszkania jest otwarta także dla osób spoza wsi.

Rezultaty

Stworzony model z powodzeniem funkcjonuje w miejscowości Külz, zapewniając starszym mieszkańcom potrzebującym wsparcia i opieki możliwość pozostania we własnym środowisku. Projekt przedstawiany jest jako jedno z wzorcowych rozwiązań integracyjnego budownictwa dla seniorów zarówno w kraju związkowym, jak i w Niemczech. W ramach realizowanego obecnie programu Ministerstwa do spraw Rodziny, Kobiet, Seniorów i Młodzieży „Mieszkać razem, żyć niezależnie” realizowanych jest wiele inicjatyw, dla których jedną z inspiracji był projekt stowarzyszenia mieszkańców Külz.

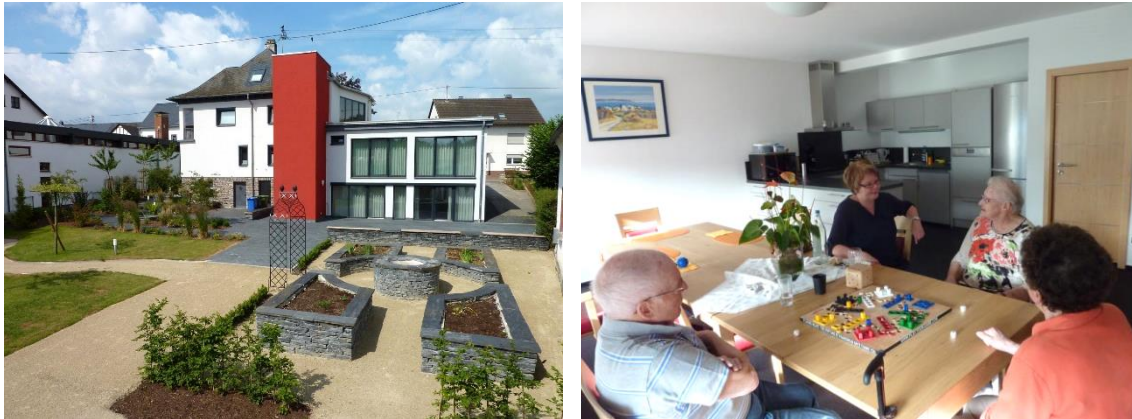
Dobre praktyki

- Wykorzystanie istniejącego budynku: w ramach projektu stworzono przestrzeń mieszkalną dla 7 osób w domu zajmowanym wcześniej przez dwie. Seniorzy na wsiach często mieszkają w dużych domach, które nie są przystosowane do ich potrzeb, wykonanie remontu jest z kolei kosztowne - projekt

pokazuje, że jeden dom może zapewnić potrzeby mieszkaniowe większej liczby seniorów i jest przykładem na efektywne wykorzystanie zasobów.

- Wypracowanie modelu współpracy pozwalającego na oferowanie seniorom wynajmującym mieszkania korzystnych warunków finansowych, jest to bardzo istotne ze względu na często niskie dochody seniorów na wsiach.
- Oddzielenie zarządzania mieszkaniami od świadczonej opieki: zadania te powierzone zostały wykwalifikowanym podmiotom, które mogą je wykonać w profesjonalny sposób.

Rysunek 15. Wspólnota mieszkalna Külz

Źródło: Strona internetowa projektu [1].

Dane kontaktowe

Aloys Schneider | Burmistrz Külz | gemeinde@kuelz.de | +49 6761 / 149 12

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa projektu w ramach programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
<http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/index.php?id=248> [dostęp 25.11.2016]
- [2] Dokumentacja wyników programu „Pomoc sąsiedzka i usługi społeczne”
http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Programm/BS_Broschuere_A4_Final.pdf [dostęp 25.11.2016]
- [3] Strona internetowa stowarzyszenia Dorfgemeinschaft Külz e.V
<http://www.dorfgemeinschaft.kuelz.de/index.php/seniorenwohngemeinschaft> [dostęp 25.11.2016]
- [4] Artykuł prasowy na temat otwarcia, Rhein-Zeitung
- [5] http://nachbarschaften.seniorenbueros.org/fileadmin/user_upload/Nachbarschaftshilfe/Projekte/RP_Ortsgemeinde_Kuelz/130913_Projekt_Kuelz.pdf [dostęp 25.11.2016]

Moja wieś 55+

„meinDorf55+”

NIEMCY

Cele

- Aktywizacja seniorów na terenach wiejskich oraz przeciwdziałanie ich samotności i izolacji w obliczu odpływu młodych ludzi do miast
- Umożliwienie codziennego kontaktu z innymi mieszkańcami miejscowości, który ze względu na rozproszenie przestrzenne domów na wsiach i ograniczoną mobilność osób starszych jest często utrudniony
- Tworzenie lokalnych wirtualnych sieci społecznościowych wzmacniających więzi międzyludzkie i ułatwiających uzyskanie potrzebnego wsparcia

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

meinDorf55+ jest aplikacją internetową dedykowaną seniorom mieszkającym na terenach wiejskich. Za pomocą aplikacji seniorzy mogą się łatwo komunikować z pojedynczymi osobami lub w ramach grup, co znacznie ułatwia regularny kontakt, organizację spotkań i wydarzeń, czy uzyskanie potrzebnego wsparcia.

Na pomysł aplikacji wpadli sami seniorzy, mieszkańcy Bornich biorący udział w projekcie Initiative 55 plus-minus. W ramach projektu mieszkańcy regionu publikują pomysły wpisujące się w ideę „Razem aktywni” i szukają osób chętnych do wspólnej realizacji przedsięwzięć. Inicjatorem aplikacji meinDorf55+ był mieszkający w Bornich działacz społeczny Dieter Zorbach, który został rzecznikiem projektu.

Aplikacja meinDorf55+ ma ułatwić seniorom mieszkającym na terenach wiejskich komunikację z innymi mieszkańcami miejscowości. Często jest ona utrudniona ze względu na rozproszenie przestrzenne osób na wsi oraz ograniczoną mobilność seniorów. Kontakt telefoniczny pozwala na komunikację jedynie pomiędzy pojedynczymi osobami, bez możliwości rozmowy w ramach większej grupy, i nie stwarza okazji do poznania nowych osób. Funkcje te spełnić może natomiast aplikacja internetowa. meinDorf55+ pozwala na wysyłanie

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Gmina Bornich, region Nassauer Land, Nadrenia-Palatynat

Czas realizacji

2016 – 2018

Kto realizuje

Projekt partnerski, realizowany w ramach Initiative 55 plusminus, inicjatywy Ewangelickiego Dekanatu Nassauer Land

Partnerzy

Diakonia w Hesji oraz Kościół Ewangelicki w Hesji i Nassau (fundatorzy)
Katedra Matematyki i Informatyki Uniwersytetu w Hagen (partner techniczny)
Firma PATONGO UG (marketing)

Beneficjenci

Osoby w wieku 55+ ze słabo zaludnionych terenów wiejskich

Źródła finansowania

Program DRIN realizowany przez Diakonię w Hesji oraz Kościół Ewangelicki w Hesji i Nassau
Poszukiwani sponsorzy

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność
ekonomiczna

2

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

1

Z aplikacją meinDorf 55+ łatwiej mi jest zorganizować wyjazd na zakupy do Koblencji czy zaopatrzenie w podstawowe produkty w lokalnym supermarkecie. Wcześniej musiałam o pomoc prosić swoje dzieci, jednak one mieszkają daleko. Czasami musiałam z takiego wyjazdu po prostu zrezygnować. Dzięki aplikacji jest teraz inaczej. Lepsza jakość życia.

Marita Zorbach
Seniorka testująca aplikację]

wiadomości do pojedynczych adresatów oraz prowadzenie konwersacji z wieloma osobami jednocześnie w ramach grup. Taka komunikacja ułatwia znalezienie osób o podobnych zainteresowaniach oraz wspólne planowanie zarówno spotkań w małym gronie (takich jak np. wieczorki kinowe czy spacer), jak i dużych wydarzeń (np. festyn, w którym uczestniczyć będzie cała wieś). Z kolei możliwość wysyłania wiadomości do ogółu mieszkańców w ramach lokalnych sieci pozwoli na łatwiejsze znalezienie wsparcia takiego jak transport do najbliższego miasta, czy osoby gotowej zrobić małe zakupy.

Innym przykładem wykorzystania aplikacji jest organizowanie sprzedaży lub bezpłatnego przekazania rzeczy nieużywanych, a mogących się

przydać innej osobie, np. sprzętu rehabilitacyjnego czy roweru. Kolejnym, bardzo istotnym dla seniorów, sposobem użycia aplikacji jest tworzenie "lokalnych kręgów zaufania", pozwalające na wzajemne wspieranie się i dzielenie codzienności przez seniorów, którym ze względu na ograniczoną mobilność nie jest łatwo spotkać się osobiście.

Stworzenie aplikacji meinDorf55+ realizowane jest etapami. Etapy już zrealizowane to wypracowanie koncepcji aplikacji, znalezienie partnerów, którzy będą odpowiedzialni za jej budowę i promocję, oraz samo stworzenie programu. Obecnie meinDorf55+ jest w fazie testowania przez użytkowników końcowych – seniorów. W pierwszych wsiach stworzono małe sieci społecznościowe obejmujące seniorów, którzy wypróbują, jak aplikacja sprawdza się w praktyce oraz na ile ich wspiera w codziennej komunikacji i funkcjonowaniu. Testom towarzyszy wsparcie naukowe pracowników uniwersytetu odpowiedzialnych za stronę techniczną projektu, którzy obserwują rozwój sieci i zbierają doświadczenia użytkowników z wykorzystania aplikacji. Pierwsze sygnały są pozytywne: seniorzy z zadowoleniem wypowiadają się o korzystaniu z meinDorf55+.

Równoległe do testów prowadzone są działania promocyjne oraz poszukiwanie kolejnych sponsorów. Ich wsparcie umożliwiłoby zakup kolejnych tabletów dla seniorów nieposiadających komputerów oraz zatrudnienie etatowego pracownika, który mógłby przyjeżdżać do seniorów, instalować aplikację na ich własnych lub sponsorowanych urządzeniach i uczyć, jak z niej korzystać.

Rezultaty

Dzięki przedstawionym funkcjonalnościom, aplikacja meinDorf+ przyczynia się do aktywizacji seniorów oraz przeciwdziała ich izolacji i wykluczeniu społecznemu. Aplikacja przeciwdziała także wykluczeniu cyfrowemu, dotyczącemu wiele osób starszych, w tym w szczególności na obszarach wiejskich. Dzięki meinDorf55+ osoby niemające do czynienia z nowymi technologiami mogą nauczyć się używać komputera / tableta / smartfona (aplikacja działa na wszystkich tych urządzeniach) czy korzystać z Internetu.

Po fazie testów nastąpić ma wdrożenie aplikacji na szerszą skalę, które według wizji pomysłodawców i realizatorów projektu ma objąć cały region Nassauer Land, a być może wyjść także poza jego obszar.

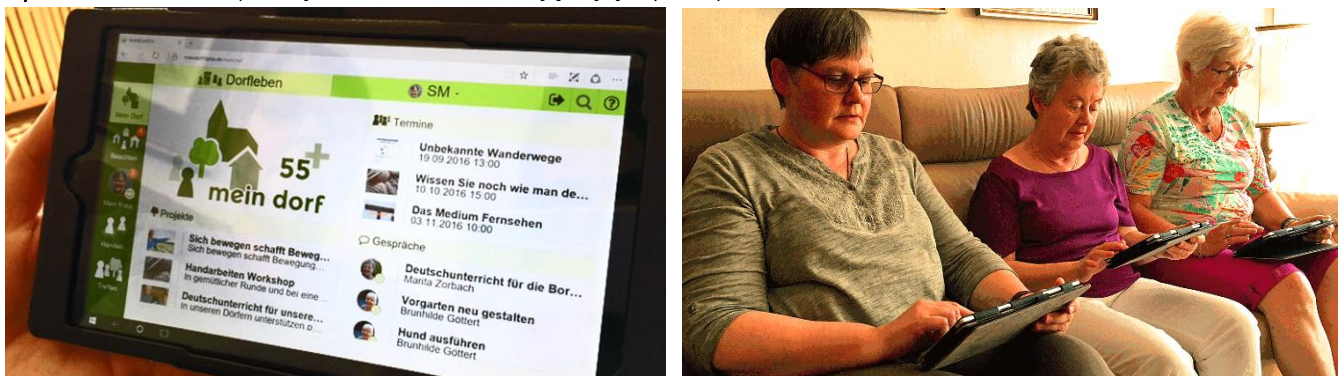
Dobre praktyki

- Zaangażowanie profesjonalnych partnerów, którzy wnoszą do projektu wiedzę techniczną, wsparcie finansowe, oraz marketingowe i organizacyjne. Dzięki rozłożeniu pracy pomiędzy podmioty doświadczone w realizacji zadań ze swojego obszaru, projekt ma większe szanse powodzenia.
- Etapowa realizacja projektu pozwalająca na dopracowanie koncepcji i potwierdzenie, czy założenia pomysłodawców sprawdzają się w praktyce oraz na wprowadzanie zmian we wczesnej fazie projektu, co wiąże się z mniejszymi kosztami.

Rady na przyszłość

- Realizatorzy projektu zauważają, iż sukces przedsięwzięcia zależeć będzie od samych seniorów: im więcej osób będzie regularnie korzystać z meinDorf55+, tym chętniej dołączać będą kolejni użytkownicy i tym więcej będzie można osiągnąć dzięki aplikacji. Jeśli jednak aplikacja nie przyjmie się wśród dużej grupy seniorów, regularni użytkownicy nie będą mieli z kim się komunikować i w końcu przestaną z niej korzystać. Przedsięwzięcie jest więc obciążone ryzykiem. Ryzyko jest zmniejszane poprzez zaangażowanie profesjonalnych partnerów i etapową realizację, która pozwala na wprowadzanie zmian, tak, aby aplikacja spełniła oczekiwania grupy docelowej – seniorów.
- Dostarczenie aplikacji informatycznej seniorom, z których wielu nie posiada komputera lub innego urządzenia z dostępem do Internetu, może wiązać się z dużymi kosztami, nie tylko wyposażenia użytkowników w sprzęt, ale też zapewnienia infrastruktury (łącze internetowe). Realizatorzy projektu wciąż poszukują sponsorów, żeby sfinansować kolejne wydatki. Ilustruje to jak bardzo istotne jest zapewnienie odpowiedniego poziomu finansowania na wszystkich etapach realizacji projektu.

Rysunek 16. Ekran aplikacji oraz seniorki testujące jej wykorzystanie.

Źródło: portal internetowy Fernsehen.de [2].

Dane kontaktowe

Dieter Zorbach | Rzecznik projektu | zorbach@t-online.de

Dodatkowe informacje

[1] Portal aplikacji meinDorf55+ <https://meindorf55plus.de/> [dostęp 27.11.2016]

[2] Artykuł w portalu internetowym Fernsehen.de <http://www.swr.de/kaffee-oder-tee/garten/rentner-app-in-bornich-vorgestellt-mein-dorf-55-plus-landleben-/id=2244146/did=18137194/nid=2244146/17b2kd1/index.html> [dostęp 27.11.2016]

Pokój multisensoryczny dla chorych na Alzheimera

Sala Snoezelen en demencias

HISZPANIA

Cele

- Poprawa jakości życia osób starszych cierpiących na Alzheimera oraz inne choroby otępienne, zwłaszcza na terenach wiejskich, gdzie oferta usług i dostępnych lokalnie terapii dla tej grupy jest znikoma
- W szczególności: poprawa funkcji poznawczych, funkcjonalnych (w tym zdolności do samodzielnego wykonywania codziennych czynności), behawioralnych (w tym zredukowanie poziomu apatii /pobudzenia) i emocjonalnych (w tym zwiększenie poczucia własnej wartości) za pomocą metod niefarmakologicznych

Instrument

świadczenie
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterm.

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

W ramach projektu powstał pierwszy w Hiszpanii pokój do prowadzenia terapii multisensorycznej dla osób z Alzheimerem.

Stymulacja multisensoryczna to jednoczesne pobudzanie wszystkich zmysłów: wzroku, dotyku, smaku, zapachu, słuch i poczucia ruchu. Powstała sala nazywa się „snoezelen”, co w Holandii, gdzie wypracowano założenia terapii multisensorycznej, oznacza drzemkę i ma podkreślać rozluźnienie i relaks osiągany w ramach terapii, mimo stałego pobudzania mózgu bodźcami.

Na początku realizacji projektu dobrano zespół specjalistów z doświadczeniem teoretycznym i praktycznym leczenia chorób otępiennych, których zadaniem było opracowanie metodyki, celów, koordynowanie wdrożenia, monitoring i ewaluacja projektu.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Don Benito, prowincja Badajoz: jedna z najbardziej rozległych jednostek samorządowych w Hiszpanii, z przeciętną gęstością zaludnienia poniżej 7 os./km²

Czas realizacji

Od 2005 – obecnie

Kto realizuje

Afad Recuerda Extremadura (Stowarzyszenie Rodzin Osób Chorych na Alzheimera i inne choroby demencyjne)

Partnerzy

Samorząd, La Serena (Centrum Rozwoju Terenów Wiejskich), sponsorzy

Beneficjenci

Osoby cierpiące na demencję i ich bliscy

Nakłady finansowe

37 tys. EUR

Źródła finansowania

20% (7,5 tys. EUR) ze środków własnych Stowarzyszenia
80% z pozyskanego finansowania zewnętrznego

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

2

wielofunkcyjność

Ze względu na pionierski charakter działań i brak jakichkolwiek wypracowanych wcześniej procedur operacyjnych w Hiszpanii, właściwe wdrożenie poprzedziła szczegółowa faza przygotowawcza.

Następnym krokiem był dobór 20 uczestników do badania pilotażowego, którzy musieli spełnić szereg kryteriów diagnostycznych. Zostali oni podzieleni na trzy homogeniczne grupy w zależności od sprawności funkcji poznawczych, funkcjonalnych i behawioralnych. Każda z grup realizowała specjalnie dla niej zaprojektowany program zajęć. Większość zajęć odbywała się w małych grupach po 3-6 osób, organizowane były także zajęcia indywidualne. Sesje zajęciowe trwały 45-90 minut.

W ramach terapii realizowano równocześnie dwa programy: stymulacji oraz zmian behawioralnych. Ewaluacja wdrożenia pilotażowego potwierdziła efektywność programu terapeutycznego. Obecnie realizowany jest program, w ramach którego sala ma być dostępna dla wszystkich osób mieszkających w regionie cierpiących na choroby demencyjne lub nimi zagrożone. Dla osób mieszkających na odległych terenach wiejskich często jest to główny element programu terapeutycznego.

Rola rodziny

Członkowie rodziny byli włączani w realizację projektu. Na etapie konstruowania programu terapii przeprowadzono wywiady z rodziną i bliskimi, żeby lepiej zrozumieć środowisko, w którym żyją uczestnicy terapii, ich zainteresowania i gust.

Rezultaty

Wyniki ewaluacji potwierdziły pozytywne rezultaty we wszystkich analizowanych obszarach. Uczestnicy terapii mieli m.in. lepszą pamięć, zdolność poruszania się i zachowania równowagi, komunikacji i postrzegania. W rezultacie uczestnicy uzyskali wyższy stopień samodzielności w życiu codziennym. Największą poprawę stanu uczestników zaobserwowano na poziomie emocjonalnym, zmniejszył się wyraźnie poziom pobudzenia, osoby chore są bardziej pogodne i chętne do kontaktów z innymi.

Poniżej przedstawiono wyniki ewaluacji w zakresie wpływu projektu na zaburzenia zachowania i objawy psychologiczne ocenione skalą Neuropsychiatric Inventory (NPI).

Rysunek 3. Rezultaty terapii w sali multisensorycznej w obszarze zachowań i stanów psychologicznych.

Źródło: Materiały Stowarzyszenia Afad Recuerda Extremadura [1].

Pracownicy Stowarzyszenia mają obecnie za cel upowszechnienie wypracowanych metod zarówno wśród profesjonalistów, jak i członków rodzin osób z demencją. W ich opinii, program powinien być realizowany

we wszystkich centrach opieki dziennej oraz instytucjonalnej. Stąd częsty udział na konferencjach, seminariach i warsztatach, zarówno krajowych, jak i zagranicznych.

Dobre praktyki

- Sala jest zlokalizowana w strategicznym miejscu: w największej miejscowości w regionie, w centrum opieki dziennej. Ponieważ grupą docelową są osoby zamieszkałe na terenach wiejskich, w ramach projektu zorganizowano usługę transportową.
- Zaangażowano wysokiej klasy specjalistów do stworzenia programu zajęć, przede wszystkim z obszaru neuropsychologii oraz geriatryi.
- Utrzymywana jest regularna komunikacja z miejscowymi przedstawicielami opieki społecznej i służb neuropsychiatrycznych, dzięki czemu zajęcia w sali są elementem skoordynowanego planu opieki.
- Przeprowadzono wnikliwą ewaluację na grupie pilotażowej liczącej 20 osób, zgodnie z metodyką kontrolowanego badania klinicznego.
- W ramach działań wielopokoleniowych, w sali organizowane są także wizyty dla grup niepełnosprawnych dzieci i młodzieży.

Rady na przyszłość

- Uczestnicy terapii nie zawsze reagowali na poszczególne zajęcia tak, jak oczekiwano. Program był na bieżąco dostosowywany do wniosków wypływających z obserwacji. Uczestnicy mieli aktywny wpływ na zmiany w programie terapii.
- Wysokie koszty związane ze specjalistycznym wyposażeniem pokoju oraz duża powierzchnia niezbędna do prowadzenia zajęć mogą być barierami w rozpowszechnianiu się terapii. Jednak są to w większości koszty jednorazowe, a z sali mogą dziś korzystać wszystkie potrzebujące osoby starsze mieszkające w regionie. Istnieją także możliwości dostosowania terapii do posiadanych zasobów, także z wykorzystaniem tańszych materiałów.

Rysunek 4. Zdjęcia uczestników podczas terapii.

Źródło: Materiały Stowarzyszenia Afad Recuerda Extremadura [1].

Dane kontaktowe

Matilde Escobar (neuropsycholog), Ángel Sánchez (logopeda) | Specjaliści | afads@afads.org | telefon: +34 924803111

Dodatkowe informacje

[1] Materiały Stowarzyszenia Afad Recuerda Extremadura

<http://www.afads.org/asociacion/investigaciones.html> [dostęp 2.12.2016]

[2] Buenas Practicas en Desarrollo Rural y Personas Mayores, Ministerio de Medio Ambiente y Medio

Rural y Marino, 2010 [http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores\[1\]\[1\]_tcm7-174195.pdf](http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores[1][1]_tcm7-174195.pdf) [dostęp 2.12.2016]

Posiłki na kółkach

Servicio de Comidas a Domicilio

HISZPANIA

Cele

- Stworzenie firmy świadczącej usługi dla seniorów, która umożliwi powstanie i utrzymanie stałych miejsc pracy dla kobiet w starszym wieku z terenów wiejskich z ograniczonym dostępem do rynku pracy
- Zapewnienie seniorom zdrowej i zbilansowanej diety
- Utworzenie więzi społecznej między beneficjentami programu i pracownikami, którzy ich codziennie odwiedzają
- Wykonywanie zadań opieki społecznej z zakresu żywienia i podstawowej opieki w sposób lokalny, aktywizując lokalną społeczność

Instrument

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa
aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Codziennie dostarczanie posiłków przez firmę, która daje zatrudnienie starszym kobietom z obszarów wiejskich.

Projekt realizuje Comidas El Puchero s.l., mała firma rodzinna założona w 2003 roku przez Marię Hernández w miasteczku El Bonillo (3000 mieszkańców). Jej celem było dostarczanie domowych posiłków osobom, które nie mogą gotować codziennie ze względu na zaawansowany wiek czy niepełnosprawność. Początkowo firma zatrudniała 5 pracowników obsługujących miejscowe osoby starsze. Z czasem zapotrzebowanie rosło, firma zaczęła także działać na okolicznych terenach wiejskich, a liczba stałych odbiorców wzrosła do 130 osób (nie licząc klientów czasowych lub okazjonalnych). Firma realizuje plan aktywizacji zawodowej kobiet z terenów wiejskich, zatrudniając głównie pracownice w wieku 40-50 lat (lub starsze), które miały małe szanse na znalezienie innego zatrudnienia. Posiłki składają się z dwudaniowego obiadu z sałatą, chlebem i deserem. Są dostosowane do potrzeb dietetycznych osób starszych konsultowanych z lekarzami

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

El Bonillo, prowincja Albacete

Czas realizacji

Od 2003 – obecnie

Kto realizuje

Comidas El Puchero S.L (firma rodzinna)

Partnerzy

Lokalne Biuro Pomocy Społecznej

Beneficjenci

Osoby starsze

Nakłady finansowe

55 164 EUR (nakłady na rozruch)

Źródła finansowania

Dofinansowanie z programu UE LEADER + na rozwój terenów wiejskich (36,5% kwalifikowalnych nakładów)

Usługa w części finansowana przez lokalne Biuro Pomocy Społecznej w ramach zlecenia, w części komercyjnie (przy stawce niższej niż średnie ceny cateringu)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

Zdałam sobie sprawę, że jeśli seniorzy z naszych miasteczek będą mieć dostęp do posiłków, będą mogli dłużej mieszkać w swoich domach, bez konieczności przeprowadzki do domu opieki.

María Hernández

pomysłodawczyni i właścicielka firmy

i dietetykami, a także smaków samych odbiorców (co jest możliwe dzięki lokalnej działalności i dużemu naciskowi na budowanie relacji społecznych między osobami dostarczającymi posiłki a odbiorcami).

Wdrożenie inicjatywy poprzedzono badaniami zapotrzebowania oraz analizą lokalnego rynku pracy, w celu potwierdzenia wykonalności finansowej projektu. Zapewniono współpracę z lokalnym Biurem Pomocy Społecznej, które zobowiązało się włączyć tę usługę do pomocy oferowanej w ramach publicznego systemu wsparcia starszym mieszkańcom, którzy przejdą pozytywnie proces kwalifikacji.

Wyzwaniem na początku realizacji projektu dla małej firmy rodzinnej z ograniczonymi zasobami finansowymi było spełnienie restrykcyjnych wymogów sanitarnych w zakresie wytwarzania i pakowania posiłków.

Podczas realizacji usługi nacisk kładziony jest nie tylko na jakość posiłków, ale także stworzenie bliskiej relacji z użytkownikami oraz atmosfery serdeczności i zażyłości.

Rola rodziny

Członkowie rodziny są jedną z grup – beneficjentów projektu, zwłaszcza w sytuacji, gdy nie mieszkają z osobami starszymi. Dzięki realizacji usługi zyskują poczucie bezpieczeństwa, że senior z ich rodziny ma codzienny kontakt z kimś, kto może ich zawiadomić w sytuacji zidentyfikowanego ryzyka.

Rezultaty

W projekcie stosuje się ciągły monitoring jakości (z uwzględnieniem np. informacji o preferencjach dotyczących godzin dostaw oraz preferencjach kulinarnych odbiorców czy występowania ewentualnych problemów z trawieniem konkretnych produktów). Stały wzrost liczby klientów potwierdza, że model się sprawdził. Dzięki usłudze osoby starsze mogą dłużej pozostawać w swoich domach, mając zabezpieczone podstawowe potrzeby bytowe oraz jednocześnie codzienny monitoring.

Projekt otrzymał nagrodę „IDEA 2002” („Pomysł 2002”) w konkursie organizowanym przez rząd wspólnoty autonomicznej Kastylii-La Mancha oraz nagrodę za najlepszy projekt wspierania równych szans i usunięcia barier dla społecznych grup ryzyka przyznaną z okazji dziesiątej rocznicy powstania Stowarzyszenia Rozwoju Wsi w Kastylii-La Mancha (CEDERCAM).

Projekt okazał się także sukcesem komercyjnym, co pozwoliło firmie na rozszerzenie działalności po 5 latach i otwarcie kawiarni oraz obiektu noclegowego na 10 łóżek.

Dobre praktyki

- Usługa jest realizowana we współpracy z lokalnym biurem pomocy społecznej, które włączyło oferowanie posiłków do swojej oferty dla seniorów oraz zarządza zleceniami na posiłki realizowanymi w ramach publicznego systemu wsparcia.
- Usługa jest personalizowana, każdy odbiorca ma pojemnik z własnym nazwiskiem.

- Dbano się o stałość osób dostarczających posiłki, żeby utrzymywać więź i zaufanie, które wywiązało się między pracownikami firmy, osobami starszymi i ich rodzinami.
- Konkurencyjne ceny są dostosowane do możliwości finansowych użytkowników.

Rady na przyszłość

- Początkowo osoby starsze były nieufne wobec osób rozwożących posiłki (jako osób spoza ich codziennego kręgu znajomych) oraz nie były przychylnie samej usłudze. Z tego względu menu było dostosowywane do upodobań klientów, tak żeby zaoferować dietę zbliżoną do ich dotychczasowych przyzwyczajzeń kulinarnych, ale zdrowszą i zbilansowaną, co przekonało osoby starsze do usługi.
- Ze względu na dowóz posiłków w terenach wiejskich i duże odległości do pokonania, zastosowano specjalne pojemniki, które utrzymują temperaturę pokarmu przez około 3 godziny. Jednak czasem zdarzało się, że dowożony posiłek nie miał odpowiedniej temperatury. W takiej sytuacji pracownik miał obowiązek pomóc osobie starszej przy odgrzaniu posiłku, co dodatkowo pogłębiało aspekt społeczny usługi.

Rysunek 5. Samochód do rozwożenia posiłków.

Źródło: J. Garcia [2].

Dane kontaktowe

María Hernández Martínez, Luis Alfonso Auñón Hernández oraz Pedro Jesús Auñón Hernández |
 Właściciele | reservas@hostalelpuchero.com | comidaseelpuchero@hotmail.com | telefon: +34 967 370
 332

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa firmy <http://www.hostalelpuchero.com/> [dostęp 2.12.2016]
- [2] J. Garcia, Ancianos Autosuficientes, Actualidad LEADER, Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, 2006 http://www.mapama.gob.es/ministerio/pags/biblioteca/revistas/pdf_LEAD/ALE_2006_31_38_39.pdf [dostęp 2.12.2016]
- [3] Buenas Practicas en Desarrollo Rural y Personas Mayores, Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, 2010 [http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores\[1\]\[1\]_tcm7-174195.pdf](http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores[1][1]_tcm7-174195.pdf) [dostęp 2.12.2016]

Warsztaty rzemieślnicze... i nie tylko

„Artesaneando”

HISZPANIA

Cele

- Poprawa jakości życia osób starszych na terenach wiejskich, poprzez tworzenie aktywności, która przeciwdziała ich izolacji, umożliwia wzajemne uczenie się i tworzenie relacji międzypokoleniowych
- Poprawa komunikacji i współżycia w społecznościach wiejskich
- Utrwalanie wymierających zwyczajów, ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska obszarów wiejskich

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

Organizacja warsztatów aktywizacyjnych dla osób starszych, które mają na celu ochronę dziedzictwa kulturowego obszaru i promowanie wymierających zawodów i rzemiosła.

Główną ideą programu było, aby w ramach aktywności organizowanych w projekcie to osoby starsze mogły stać się nauczycielami i mistrzami. Mogły one przekazywać swoje doświadczenie i wiedzę innym, zwłaszcza osobom młodym. A przy okazji, oferowane były dla nich liczne działania towarzyszące mające sprzyjać ich większej integracji społecznej.

W ramach projektu były organizowane:

- Warsztaty rzemieślnicze: oparte o zasadę wymiany wiedzy między pokoleniami (np. wikliniarstwo, koszykarstwo, tradycyjne cukiernictwo), w ramach projektu odbywały się także szkolenia z zakresu ochrony środowiska roślin, które są wykorzystywane do tradycyjnego rękodzieła;
- Szkolenia i akcje informacyjne: organizowane zgodnie z zapotrzebowaniem zgłaszanym przez osoby starsze (np. sesje dotyczące zarządzania budżetem domowym, dostępnej pomocy społecznej, spadków i testamentów);

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Campiña de Jerez, prowincja Kadyks

Czas realizacji

2003 – 2012

Kto realizuje

Cáritas Diocesana de Jerez

Partnerzy

Grupo de Desarrollo Rural de la Campiña de Jerez
(Stowarzyszenie Rozwoju Wsi)

Beneficjenci

Osoby starsze, ok. 6000 osób w regionie

Nakłady finansowe

Roczne koszty ok. 15.tys. EUR

Źródła finansowania

Główne finansowanie na początku projektu pochodziło z środków UE na rozwój obszarów wiejskich

Zaangażowano także środki własne Cáritas, fundusze samorządowe, lokalne stowarzyszenia

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność
ekonomiczna

2

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

- Aktywne spotkania dla seniorów, w ramach których wykonywano prace w ogrodzie lub w sadzie;
- Uczestnictwo w wystawach i targach: uczestnicy projektu brali czynny udział w targach i wystawach regionalnych związanych z rzemiosłem, także poprzez organizowanie pokazów wytwarzania rękodzieła dla zwiedzających, pokazy organizowano także w miastach regionu, w ramach działań związanych z przenoszeniem tradycji wiejskich do miasta;
- Popularyzacja kultury ludowej: organizowano spotkania i działania mające na celu szerzenie tradycji ludowych i folkloru (np. wydanie zbioru powieści, piosenek i starych dowcipów, wydanie książki kucharskiej z lokalnymi przepisami).

Rezultaty

Projekt podlegał ciągłej kwartalnej ocenie. Proces oceny był dostosowany do uczestników i ich możliwości (np. część uczestników to osoby o niskim poziomie wykształcenia, niedowidzące itp.). Dlatego stosowaną techniką był tzw. „krąg opinii”: każdy uczestnik werbalnie zgłaszał swoją ocenę i propozycje obszarów wymagających poprawy lokalnemu koordynatorowi.

Do najważniejszych pozytywnych rezultatów projektu należą:

- Zaangażowanie w projekt ponad 300 osób starszych;
- Doradztwo dla ponad 150 osób w zakresie możliwego do pozyskania finansowania w obszarze aktywizacji osób starszych na terenach wiejskich;
- Większe docenienie pracy i doświadczeń osób starszych, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży;
- Wspieranie powstawania lokalnych stowarzyszeń osób starszych na obszarach wiejskich;
- Większa obecność kobiet w lokalnych organizacjach na terenach wiejskich;
- Stworzenie stałego miejsca pracy dla koordynatora projektu, który mieszkał w lokalnej wsi.

Dobre praktyki

- Działanie miało charakter wielofunkcyjny. Przy okazji realizacji projektu rozpowszechniane były podstawowe informacje i wskazówki dla osób starszych na temat publicznego systemu wsparcia, systemu emerytalnego, zasiłków, pomocy finansowej dla wdów itp., ponieważ informacje te często nie docierają do najbardziej oddalonych wsi, także ze względu na bariery edukacyjne ludności. Identyfikowane były także osoby, które potrzebowały wsparcia i były kierowane do właściwych biur pomocy społecznej.
- W fazie rozruchu projektu zorganizowano spotkania ze wszystkimi władzami lokalnymi, organizacjami społecznymi i innymi interesariuszami, w celu poinformowania ich o planowanym działaniu i zachęcenia do współpracy. Pozwoliło to na lepszą koordynację działań dla seniorów oraz większą skalę projektu (mimo iż niektóre grupy nie utrzymały początkowego zaangażowania w inicjatywę).
- Zachęcano kobiety do bardziej aktywnego uczestnictwa w lokalnych stowarzyszeniach społeczności wiejskich, także na pozycjach decyzyjnych, nie tylko pomocniczych.

Radę na przyszłość

- Problemem było pozyskanie stałego finansowania dla projektu. W pierwszych latach projekt był finansowany z funduszy unijnych na aktywizację obszarów wiejskich. Po zakończeniu realizacji projektu w części objętej grantem unijnym, skala projektu była stale zmniejszana. Zdecydowano, że ważniejsze jest utrzymanie wysokiej jakości działań kosztem ich zasięgu terytorialnego. W końcu projekt przestał być realizowany, ale dał początek innym działaniom w tym obszarze.
- Jedną z większych barier w realizacji projektu była słaba dostępność części wiosek, w których chciano zorganizować warsztaty oraz braki w infrastrukturze społecznej (np. brak sali, gdzie można zorganizować spotkanie). Dlatego warsztaty i spotkania były realizowane we wszystkich możliwych

dostępnych lokalizacjach, w tym w szkołach i kościołach. Część osób starszych mieszka także na terenach wypasu bydła, bez stałej infrastruktury lub dostępu drogowego. Do nich było najciężej dotrzeć.

Rysunek 6. Zdjęcia z realizacji projektu.

Źródło: Portal informacyjny organizatora [1].

Dane kontaktowe

Cáritas Diocesana de Jerez- Programa de Animación Comunitaria Rural | Lourdes Barrera Valenzuel
Kierownik Projektu | lbarrera.cdjerez@caritas.es caritas.cdjerez@caritas.es | telefon: +34 967 370 332

Dodatkowe informacje

- [1] Portal informacyjny organizatora projektu: Noticias de la Diócesis de Asidonia-Jerez http://noticiasasidonia.blogspot.co.uk/2009_07_01_archive.html [dostęp 2.12.2016]
  - [2] Strona internetowa Cáritas www.caritas.es [dostęp 2.12.2016]
  - [3] Film z realizacji projektu http://www.caritas.es/jerez/multimedia_Videoinfo.aspx?Id=27 [dostęp 2.12.2016]
  - [4] Buenas Practicas en Desarrollo Rural y Personas Mayores, Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino, 2010 [http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores\[1\]\[1\]_tcm7-174195.pdf](http://www.mapama.gob.es/es/desarrollo-rural/publicaciones/publicaciones-de-desarrollo-rural/personas_mayores[1][1]_tcm7-174195.pdf) [dostęp 2.12.2016]
-

Długowieczność na terenach wiejskich

„Longevità attiva in ambito rurale”

WŁOCHY

Cele

- Wsparcie w powstawaniu i rozwijaniu inicjatyw mających na celu promowanie długowieczności na terenach wiejskich, zwłaszcza poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych i wspieranie ich samodzielności.
- Ograniczenie postępującego zubożenia społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich w regionie i wsparcie rozwoju przedsiębiorstw rolniczych.

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

Konkurs rozpisany przez władze regionalne na finansowanie inicjatyw w zakresie realizacji przez przedsiębiorstwa rolnicze innowacyjnych usług dla osób starszych na terenach wiejskich.

Władze rolniczego regionu Marche, który stoi przed problemem depopulacji, postawiły na działania propagujące wielofunkcyjność przedsiębiorstw rolniczych jako główny motor rozwoju gospodarczego i społecznego. Pierwszym krokiem w tym kierunku były zmiany legislacyjne mające za zadanie ułatwienie funkcjonowania tych przedsiębiorstw. Rozpisanie konkursu, w ramach którego finansowane są działania na rzecz osób starszych realizowane przez przedsiębiorstwa rolnicze, było kolejnym, bardziej praktycznym krokiem potwierdzającym wysoki priorytet tych działań dla regionu.

Przedmiotem konkursu było finansowanie usług z zakresu rolnictwa społecznego w celu aktywizacji osób starszych. Inicjatywa władz regionu była oparta na modelu, którego skuteczność sprawdzono wcześniej w praktyce (rok wcześniej rozpisano analogiczny konkurs na działania w obszarze tworzenia agro-żłobków i agro-przedszkoli przez przedsiębiorstwa rolnicze).

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Region Marche

Czas realizacji

2013 rozpisany konkurs
2014-2015 realizacja projektów
i ewaluacja

Kto realizuje

Władze regionu Marche

Partnerzy

INRCA (Instytut badawczy w obszarze geriatry), związki emerytów, organizacje non-profit

Beneficjenci

osoby w wieku 65+, zarówno mieszkające we własnych domach, jak i domach opieki

Nakłady finansowe

suma grantów w konkursie:
270 tys. EUR
max grant: 35 tys. (z czego max 18 tys. na środki trwałe)
koszt koordynacji i ewaluacji projektu przez INRCA: 15 tys.

Źródła finansowania

budżet regionu Marche
(z dotacją z budżetu centralnego)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

3

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

Osiem podmiotów otrzymało dofinansowanie w ramach konkursu. Zakres realizowanych przez nie działań obejmował:

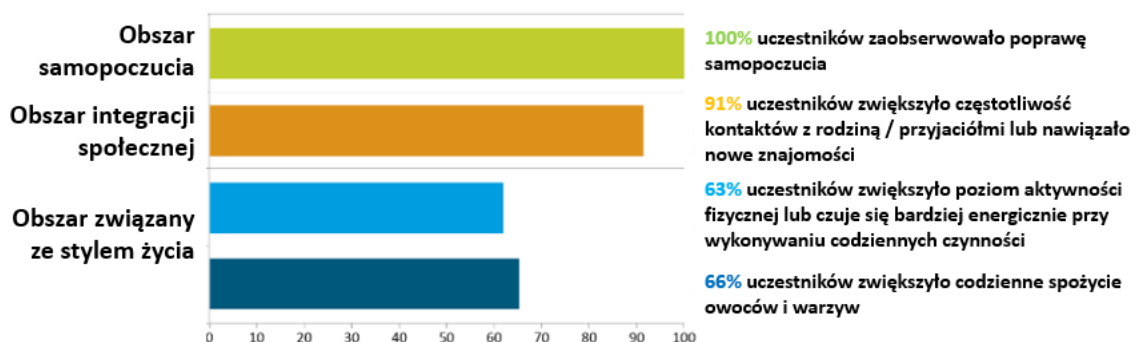
- działania związane z promowaniem aktywności fizycznej na świeżym powietrzu związanej z typową działalnością rolniczą (hodowla zwierząt, uprawa roślin, sadownictwo, zbieranie owoców i warzyw, wizyty w gaju oliwnym, ogrody sensoryczne dla osób z zaburzeniami funkcji poznawczych);
- działania związane ze zdrowym odżywianiem się (warsztaty edukacyjne połączone z dydaktycznym obiadem, warsztaty cukiernicze, warsztaty wytwarzania makaronu, warsztaty kuchenne z wykorzystaniem lokalnie wytworzonych produktów rolnych, w tym domowa produkcja nalewek);
- inne warsztaty i towarzysząca terapia zajęciowa oparta o lokalne tradycje terenów wiejskich (np. rzemiosło, terapia zwierzęca, muzykoterapia, wykłady na temat tradycji wiejskich, edukacja dotycząca praktyk agronomicznych, degustacje regionalnych produktów, gimnastyka).

Doświadczenia związane z realizacją projektu zostały wykorzystane przez władze regionu przy tworzeniu kompleksowej strategii rozwoju terenów wiejskich na lata 2014-2020, której wdrożenie pochłonie ok. 1 milion EUR. Opisany powyżej konkurs został potraktowany przez władze jako pilotaż, który pozwolił na zbadanie potrzeb osób starszych oraz zainteresowania przedsiębiorstw rolniczych działaniami społecznymi. Stąd też początkowo ograniczono się do działań dla osób o dużym poziomie sprawności, które nie wymagały dużych inwestycji w infrastrukturę. W kolejnych działaniach przewiduje się także tworzenie na terenach wiejskich obiektów opieki stacjonarnej (długoterminowej i czasowej) dla osób starszych, w różnych formach, w tym mini-mieszkań dla osób o większym stopniu sprawności, obiektów zamieszkania zbiorowego (na zasadzie kohabitacji) oraz gospodarstw opiekuńczych.

Rezultaty

Sześć z ośmiu przedsiębiorstw, które dostały dofinansowanie w ramach konkursu w obszarze aktywizacji osób starszych, uczestniczyło w monitoringu i ewaluacji przeprowadzonej przez instytut badawczy INRCA, partnera projektu. Były to następujące podmioty: Carmine, La Fattoria del Borgo, La Castelletta, Fontegranne, Puda Vida, La Quercia della Memoria. W ewaluacji wzięło udział 112 uczestników. W zależności od podmiotu realizującego projekt i typu organizowanych aktywności, średni wiek uczestników wahał się od 69 do 80 lat. 68% uczestników stanowiły kobiety. Ewaluacja była prowadzona z wykorzystaniem metod jakościowych (badania fokusowe) i ilościowych (kwestionariusze). Badania prowadzono przed rozpoczęciem projektu, w trakcie oraz po jego zakończeniu. Zaobserwowano pozytywne rezultaty w obszarze ogólnego samopoczucia; integracji społecznej oraz adopcji zdrowego stylu życia. Szczegółowe wyniki ewaluacji przedstawione są na Rysunku 7.

Rysunek 7. Wyniki ewaluacji przeprowadzonej wśród 112 uczestników.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów informacyjnych o projekcie [6].

Wybrane opinie uczestników projektu zebrane podczas procesu ewaluacji w tłumaczeniu autorów niniejszego opracowania [1]:

- „Zdecydowałem się na uczestnictwo, żeby zdobyć nowe doświadczenia i pogłębić wiedzę w paru obszarach, ale przede wszystkim, żeby poznać więcej ludzi. W naszym miasteczku wszyscy znają się z widzenia, ale lepiej poznać się bliżej, żeby nie być zupełnie samym”.
- „Teraz często spaceruję i cieszę się naturą. Wcześniej nie byłem w stanie tego robić”.
- „Córka pyta mnie: co ci przygotować na jutro na zajęcia na wsi? Odpowiadam jej, żeby się tym nie przejmowała, bo sama przygotuję sobie ubranie. To doświadczenie pozwoliło mi odzyskać trochę samodzielności. Potrafię teraz sama założyć rajstopy, a wcześniej nie mogłam tego zrobić. Poza tym zależy mi, żebym była zadbana i ładnie ubrana jak tam idę”.
- „Zanim tu przyszłam, zamykałam się w grupie starych przyjaciółek, a z biegiem lat zamknęłam się sama w sobie z obawy, że nie jestem przystosowana do dzisiejszego świata. Tutaj przekraczam swoje dawne ograniczenia.”
- „Odkąd tu przychodzę, coś się zmieniło. Czułem się niepotrzebny, tutaj odżyłem. Wcześniej czułem się bez sił. Teraz nie tracę nadziei, że wciąż mogę coś zrobić, mam zapał i nie męczę się.”

Ewaluacja potwierdziła, że przedsiębiorstwa rolnicze mają duży potencjał w obszarze dostarczania usług dla osób starszych, a dodatkowo same mogą osiągnąć korzyści z realizacji takiej działalności. Przedsiębiorstwa realizujące działania finansowane w ramach konkursu raportowały, że wzmocniły swoje kontakty z biurami pomocy społecznej, domami opieki oraz organizacjami pożytku publicznego działającymi w regionie, co sprzyja dalszemu rozwojowi ich działalności.

Dobre praktyki

- Ewaluacja została przeprowadzona przez niezależny podmiot z kompetencjami w tym obszarze.
- W ramach realizowanych działań udało się dotrzeć także do grupy seniorów o najniższym poziomie wykształcenia: w trzech projektach ponad 50% uczestników to osoby z wykształceniem podstawowym, w tym w jednym z projektów stanowiły one ponad 70% uczestników.
- Każde przedsiębiorstwo rolnicze zaangażowane w realizację projektu musiało wyznaczyć profesjonalnego opiekuna projektu z wykształceniem lub doświadczeniem w zakresie pracy społecznej, psychologii lub edukacji, w szczególności w pracy z osobami starszymi. Do zadań opiekuna projektu należało koordynowanie działań, wsparcie w ewaluacji oraz utrzymywanie stałych kontaktów z uczestnikami (w tym dbanie, żeby uczestniczyli w zajęciach możliwie regularnie). Dzięki temu zapewniono profesjonalną realizację projektów oraz zadbano, żeby działania nie miały charakteru jednorazowego.

Rysunek 8. Grupa seniorów podczas realizacji projektu.

Źródło: Portal iRedattore Sociale [1].

Dane kontaktowe

Dr.ssa Cristina Gagliardi | koordynator projektu z ramienia INRCA | c.gagliardi@inrca.it

Dodatkowe informacje

- [1] Quando l'agricoltura sociale aiuta ad invecchiare bene: il "modello" Marche, Portal Redattore Sociale, 2 lutego 2016 <http://www.redattoresociale.it/Notiziario/Articolo/499306/Quando-l-agricoltura-sociale-aiuta-ad-invecchiare-bene-il-modello-Marche> [dostęp 6.12.2016]
  - [2] Le Marche e le imprese agricole amiche degli anziani, Portal Muoversi Insieme, 19 listopada 2013, <http://www.muoversinsieme.it/stannah/le-marche-e-le-imprese-agricole-amiche-degli-anziani/> [dostęp 6.12.2016]
  - [3] Umowa zawarta między władzami regionu Marche i INRCA w sprawie koordynacji i ewaluacji projektu, 25 lipca 2014, http://www.inrca.it/inrca/files/Pretorio/2014/DET_AMMERIC14_14.pdf [dostęp 6.12.2016]
  - [4] Zbiór aktów prawa miejscowego związanych z konkursem, Portal Regionu Marche <http://agri.marche.it/Aree%20tematiche/rurale/longevita.htm> [dostęp 6.12.2016]
  - [5] Film z konferencji podsumowującej wyniki projektu <https://www.youtube.com/watch?v=1dZoh72qyCY> [dostęp 6.12.2016]
  - [6] C. Gagliardi, Il Laboratorio della Longevità Attiva in Ambito Rurale, Workshop Agricoltura sociale e bisogni emergenti, Ancona, 21 lipca 2016
-

Solidarna Góra

„Montagna Solidale”

WŁOCHY

Cele

- Poprawa jakości życia najstarszych osób starszych
- Umożliwienie interwencji prewencyjnych w zakresie usług społecznych i zdrowotnych mających na celu przedłużenie samowystarczalności osób starszych, zapobieżenie ich niepełnosprawności i chorobom
- Umożliwienie osobom starszym jak najdłuższe pozostawanie w swoim środowisku (ograniczenie migracji do miast spowodowanych brakiem dostępu do usług zdrowotnych i społecznych na terenach słabo zaludnionych).

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Wizyty domowe interdyscyplinarnego zespołu, które mają objąć wszystkie osoby starsze w danym terenie.

Interdyscyplinarny zespół złożony z pracowników opieki zdrowotnej i społecznej (pielęgniarka, fizjoterapeuta, pracownik socjalny, w razie potrzeby także lekarz rodzinny) podróżuje od drzwi do drzwi, odwiedzając w domach wszystkie osoby starsze powyżej 74 lat mieszkające na danym terenie. Z biegiem czasu planuje się wzmocnić zespół o wolontariuszy, co pozwoli na objęcie projektem większego obszaru.

Cel wizyt jest dwojaki. Po pierwsze, pozwala na zidentyfikowanie potrzeb osób starszych i ułożenie dla nich planu opieki na przyszłość (w tym opieki psychologicznej, jeśli jest taka potrzeba). Po drugie, zespół ma za zadanie dostarczenie doraźnej pomocy, tam gdzie jest wskazana.

Program pozwala wcześniej wykrywać zagrożenia, które mogą wpłynąć na pogorszenie stanu zdrowia danej osoby. Zespół podczas wizyt będzie monitorował stan zdrowia każdej osoby poprzez testy na czynniki ryzyka, badania krwi, EKG. Osoby starsze oraz ich bliscy otrzymają praktyczne wskazówki pozwalające na zwiększenie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania (np. jeśli senior jest w grupie wysokiego ryzyka upadków, otrzyma informacje, w jaki sposób zmniejszyć to ryzyko w prosty sposób, np. usuwając dywan lub przestawiając meble).

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

gminy: Ottone, Zerba, Cerignale, Cortebrugnatella, Farini i Ferriere (docelowo rozszerzenie na inne okoliczne gminy)

Czas realizacji

2015 faza rozruchu
XI 2016 początek usług
Plan interwencji na 3 lata

Kto realizuje

Fondazione di Piacenza e Vigevano (org. non-profit)

Partnerzy

Azienda Sanitaria Locale di Piacenza (lokalna służba zdrowia), władze gminne

Beneficjenci

ok. 800 osób w wieku powyżej 74 lat, żyjących na słabo zaludnionych terenach górskich (w większości obecnie samodzielnych, ale w grupie wysokiego ryzyka społeczno-zdrowotnego)

Nakłady finansowe

80 tys. EUR w pierwszym roku

Źródła finansowania

Fundusze własne Fondazione di Piacenza e Vigevano

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

Każda wizyta będzie też okazją do rozmowy. Stworzona zostanie sieć wsparcia wokół osób żyjących samotnie.

Odwiedzimy wszystkie osoby starsze, jedna po drugiej, które nie korzystają z systemu wsparcia i opieki. Sprawdzimy, czy nie widzimy ich, ponieważ nie ma takiej potrzeby, czy dlatego, że do tej pory nie zidentyfikowano ich potrzeb. Dlaczego? Bo biednemu zawsze w oczy wieje. Nawet jeśli zwiększa się dostępność usług, w praktyce korzystają z nich głównie te same osoby. Kto jest poza systemem wsparcia, pozostaje dalej bez opieki.

Luca Baldino, Dyrektor Generalny AUSL Piacenza [1]

Rezultaty

Po zakończeniu interwencji zostanie przeprowadzona ich szczegółowa ewaluacja. Projekt umożliwi zebranie szczegółowych danych o osobach starszych żyjących lokalnie, ich stanie zdrowia i potrzebach socjalnych. Wcześniej w regionie nikt nie dysponował takimi danymi, nie było także jednej wspólnej bazy danych dla różnych służb zdrowotnych i społecznych. Pomysłodawcy liczą, że po tym wstępnym rozpoznaniu potrzeb około setki osób starszych będzie mogło skorzystać z teleopieki i telemedycyny.

Dobre praktyki

- Realizację projektu poprzedziła szczegółowa faza planowania. Trwała prawie rok, ale dzięki temu realizacja wizyt przebiega sprawnie.
- Projekt, mimo iż jest dość kosztowny w realizacji i wymaga dużego zaangażowania czasowego, kładzie nacisk na prewencję. Dzięki temu można obniżyć koszty opieki nad osobami starszymi w przyszłości.

Dane kontaktowe

Sonia Visconti (fizykoterapeutka), Daniela Sfulcini (pielęgniarka) | koordynatorki projektu w terenie | Fondazione di Piacenza e Vigevano | info@lafondazione.com | <http://www.lafondazione.com/>

Dodatkowe informacje

[1] Anziani soli in montagna, arrivano i rinforzi, Zerocinque23, relacja prasowa, październik 2016 <http://www.zerocinque23.com/tag/montagna-solidale/> [dostęp 6.12.2016]

[2] Scegli di vivere in montagna? Le cure sanitarie sono a domicilio, Piacenza il Cronaca, 12 listopada 2016, <http://www.ilpiacenza.it/cronaca/scegli-di-vivere-in-montagna-le-cure-sanitarie-sono-a-domicilio.html> [dostęp 6.12.2016]

[3] Progetto per la salute degli anziani in montagna, Portal internetowy Azienda Sanitaria Locale di Piacenza (lokalnej służba zdrowia) http://www.ausl.pc.it/eventi/2016_salute_anizani_montagna/ [dostęp 6.12.2016]

Miejsca w domu seniora w zasięgu możliwości budżetów rodzin

„Posti di Casa Residenza Anziani (CRA) a costi calmierati per le famiglie”

WŁOCHY

Cele

- Zwiększenie dostępności opieki stacjonarnej dla osób starszych oczekujących na miejsce w publicznym domu opieki oraz odciążenie opiekunów nieformalnych

Instrument

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Niepubliczne domy opieki zobowiązały się do zostawienia puli łóżek dla osób oczekujących na przyjęcie do publicznego domu opieki. Miejsca te są subsydiowane przez lokalną organizację non-profit.

Trzy domy opieki prowadzone przez organizacją kościelną (z czego dwa są położone na terenach wiejskich, ale dobrze skomunikowanych) zobowiązały się do utrzymywania w sumie 25 łóżek dla osób starszych niesamodzielnych oczekujących na miejsce w publicznych domach opieki prowadzonych przez władze gminy. Fundacja będąca pomysłodawcą projektu zobowiązuje się do subsydiowania kosztów pobytu w wysokości 15 EUR dziennie (ok. 20-25% kosztu pobytu ogółem). Miejscami zarządza i oferuje seniorom gminne biuro pomocy społecznej, które prowadzi listę oczekujących na łóżko we własnych obiektach. Do gminy należy także ocena sytuacji finansowej osoby starszej i jej rodziny – subsydiowane miejsca są dostępne tylko dla osób mniej zamożnych.

Powołany został komitet sterujący złożony z przedstawicieli wszystkich zaangażowanych instytucji, który spotyka się co 3 miesiące, aby monitorować wdrożenie usługi.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

gminy Piacenza i Bobbio

Czas realizacji

od 19 czerwca 2015 przez 3 lata

Kto realizuje

Fondazione di Piacenza e Vigevano (org. non-profit)

Partnerzy

Rada Diecezjalna (podmiot prowadzący domy opieki), władze gminne

Beneficjenci

osoby starsze i ich rodziny / opiekunowie nieformalni

Nakłady finansowe

137 tys. EUR rocznie

Źródła finansowania

Fundusze własne Fondazione di Piacenza e Vigevano oraz udział własny osoby starszej / rodziny

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

Rezultaty

Do tej pory władze lokalne zaoferowały usługę 136 rodzinom, z których 39 skorzystało z subsydiowanego miejsca tymczasowego. Na chwilę obecną wszystkie miejsca są zajęte. Ewaluacja projektu pokazała, że projekt odpowiada na realne potrzeby osób starszych i ich bliskich. Wszystkie rodziny, z którymi się skontaktowano, doceniały inicjatywę, nawet jeśli nie decydowały się z niej skorzystać.

Dobre praktyki

- Projekt jest przykładem udanej współpracy międzysektorowej między władzami samorządowymi oraz dwoma niezależnymi organizacjami non-profit. Sprawna współpraca jest możliwa m.in. dzięki odpowiednim strukturom projektowym (podpisane umowy określające zadania poszczególnych partnerów, komitet sterujący, który regularnie monitoruje wykonanie projektu).

Rady na przyszłość

- Początkowo oferowano miejsca seniorom od 21-ego miejsca na liście oczekujących, jednak zbyt szybko dostawali oni miejsce w docelowej placówce, co doprowadzało do zamieszania i niepotrzebnych wielokrotnych przenosin osoby starszej. Obecnie miejsca tymczasowe oferuje się osobom od około 70-tej pozycji.
- Okresowa modyfikacja zasad w zależności od potrzeb: w okresie letnim oferowano także miejsca na pobyty wytnieniowe, zgodnie z zapotrzebowaniem.

Rysunek 9. Casa di Riposo Giuseppe Gasparini – jeden z domów opieki uczestniczących w projekcie.

Źródło: Strona internetowa obiektu <http://www.cdrgasparini.it/>.

Dane kontaktowe

Fondazione di Piacenza e Vigevano | info@lafondazione.com | <http://www.lafondazione.com/>

Dodatkowe informacje

[1] Bilancio esercizio 2015 (wykonanie bilansu za 2015), Fondazione di Piacenza e Vigevano, 21 kwietnia 2016 http://www.lafondazione.com/istituzione/bilancio/Bilancio_2015_approvato_dal_Consiglio_Generale_del_21-04-2016.pdf [dostęp 6.12.2016]

Spółdzielnia „Dolina Kawalerów”

Cooperativa 'Valle dei Cavalieri'

WŁOCHY

Cele

- Przeciwdziałanie wyludnieniu się lokalnych obszarów wiejskich poprzez zapewnienie funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działalność gospodarczą
- Organizowanie aktywności dla osób starszych, zarówno mieszkających lokalnie, jak i przyjeżdżających z innych lokalizacji

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Wielofunkcyjna spółdzielnia rolnicza, która aktywnie angażuje się w usługi na rzecz lokalnej społeczności seniorów.

Dziewięciu wspólników założyło w styczniu 1991 spółdzielnię w celu realizacji działań, które pozwolą na utrzymanie infrastruktury w ich lokalnej osadzie i zapobieżenie całkowitej depopulacji regionu. Były to osoby młode, które myślały długofalowo o swojej przyszłości w rodzinnych stronach i postanowiły same realizować działania, które umożliwią im żyć i zestarzeć się ‘na ojcowiznie’, bez konieczności przeprowadzki do miasta. Początkowo spółdzielnia była działaniem dodatkowym, którym zajmowali się po godzinach, z czasem stała się ich jedynym źródłem utrzymania oraz głównym pracodawcą lokalnie.

Pierwszym działaniem spółdzielni było ponowne otwarcie baru i sklepu w osadzie. Następnie zorganizowano targ lokalnych produktów, w tym własnoręcznie wypiekanego chleba. W dalszej kolejności otworzono restaurację, w której serwuje się dania przyrządzone wyłącznie z lokalnych produktów oraz obiekt agroturystyczny. Dziś jest to hotel z 6 pokojami, który dysponuje 20 łózkami. Rocznie spółdzielnię odwiedza ok. 15 tys. turystów. Hodowanych jest 250 owiec, z których mleka rocznie produkowanych jest 50 kwintali sera. Najnowszym dodatkiem jest

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Succiso di Ramisetto (na początku projektu: 64 mieszkańców zimą, 600 latem)

Czas realizacji

Stopniowy rozwój od I 1991

Kto realizuje

grupa lokalnych mieszkańców (początkowo 9 osób, dziś 33)

Beneficjenci

spółdzielcy, lokalna społeczność, inne osoby starsze korzystające z usług

Nakłady finansowe

w ciągu 25 lat działalności koszty wyniosły ok. 1,5 mln EUR; obecnie 7 pracowników (dodatkowo 12 w sezonie), wynagrodzenie ok. 1000 EUR miesięcznie

Źródła finansowania

finansowanie własne: początkowo z wkładu własnego, obecnie z zysku (przychody sięgają 700 tys. EUR rocznie); finansowanie zewnętrzne na poszczególne projekty, np. od dyrekcji parku narodowego; wynagrodzenie za zlecenia od gminy (np. dowóz dzieci do szkoły, usługi dla seniorów)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność
ekonomiczna

3

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

centrum odnowy biologicznej. Spółdzielnia organizuje także liczne usługi dla lokalnej społeczności: transport dzieci do szkoły oraz dostarczanie zakupów i lekarstw dla osób starszych.

Osoby starsze są jedną z głównych grup beneficjentów projektu, mimo iż większość działań (poza realizacją zadań zleconych przez gminę na rzecz seniorów) nie jest do nich specjalnie kierowana. Seniorzy korzystają głównie dzięki lepszemu dostępowi do codziennych usług i podstawowej infrastruktury społecznej: sklepu spożywczego, baru, który jest głównym miejscem spotkań lokalnej społeczności. Poprawiła się także sytuacja gospodarcza – osoby starsze, które mogą pracować, mają większe szanse na kontynuowanie aktywności zawodowej (przed powstaniem spółdzielni w osadzie nie było właściwie żadnego pracodawcy).

Wiadomo, że kiedy w danej miejscowości nie ma już miejsc spotkań, społeczność przestaje istnieć, jej przeznaczeniem jest wymarcie. Z przyjaciółmi nie mogliśmy pogodzić się z myślą, że nasza mała ojczyzna stanie się osadą-duchem. Naszym celem było znalezienie lekarstwa, które pozwoli znów zaangażować mieszkańców do wspólnego działania.

Dario Torri, jeden z założycieli [2]

Rezultaty

Działalność spółdzielni uratowała osadę przed zniknięciem z mapy. Dodatkowo, model biznesowy się sprawdził, działalność przynosi zyski, z których część jest reinwestowana w stały rozwój spółdzielni. Była to pierwsza tego typu spółdzielnia we Włoszech, dziś szeroko naśladowana, zwłaszcza na terenach wiejskich o wysokim wskaźniku obciążenia demograficznego i szybko postępującej depopulacji. ‘Dolina Kawalerów’ jest przedmiotem badań i naśladownictwa w wielu krajach, w tym tak odległych jak Japonia, USA, Korea, Kanada, Birma, Suazistan.

Historia ‘Valle dei Cavalieri’ to wspaniały przykład innowacji społecznej. Punktem wyjścia jest głęboka miłość do swojej małej ojczyzny i silne poczucie przynależności społecznej, z których zrodziło się przedsięwzięcie o wielkich walorach społecznych, kulturowych, zawodowych i gospodarczych. Tłem dla tej historii jest region Appennino Tosco Emiliano, dotknięty chroniczną depopulacją. Ten projekt aktywizacji społeczności nie tylko pozwolił na rewitalizację osady Succiso, ale także całej okolicy. Ci chłopcy 25 lat temu nie mieli pojęcia, czym jest spółdzielnia mieszkańców, także dlatego, że nie istniała nawet oficjalna definicja takiej działalności. Chcieli po prostu odpowiedzieć na niezaspokojone potrzeby mieszkańców, które codziennie obserwowali. Jak doświadczeni wędrowcy, stawiali kolejne kroki bez pośpiechu. Odnieśli wielki sukces, bo po 25 latach wędrujemy dalej razem. Kto wie, gdzie dojdziemy za kolejne 25 lat!

Giovanni Teneggi, Prezes Confcooperative Reggio Emilia (związku spółdzielców włoskich) [2]

Dobre praktyki

- Osoby starsze są beneficjentami inicjatywy, mimo iż większość działań nie jest ukierunkowana na ich potrzeby – korzystają z rozwoju całej lokalnej społeczności i infrastruktury.
- Tworzenie lokalnych miejsc pracy: obecnie zatrudnionych jest ok. 10% mieszkańców osady.
- Budowa projektu krok po kroku, stopniowe zwiększanie skali: zaczęto od inwestycji w lokalny bar i sklep, który zamykał się ze względu na brak klientów, stopniowo rozszerzano skalę działania, trzymając się początkowych wartości, takich jak działalność na rzecz lokalnej społeczności, ekologia, samowystarczalność (korzystanie w możliwie dużym stopniu z wytwarzanych przez siebie lub lokalnie produktów).

Dane kontaktowe

Cooperativa Sociale a. r. l. Valle dei Cavalieri | via Caduti 25 Novembre, 46 | 42030 Succiso Nuovo RE
info@valledeicavalieri.it | <http://www.valledeicavalieri.it/> | +39 522 892346

Dodatkowe informacje

- [1] J. Meletti, Benvenuti nel paese kibbutz, Cronaca, 18 marca 2013,
http://www.valledeicavalieri.it/sites/default/files/la_Repubblica_180313.pdf [dostęp 5.12.2016]
- [2] D. Grella, Succiso, il paese-cooperativa dove ogni giorno si cambia lavoro, Vita, 23 maja 2016,
<http://www.vita.it/it/article/2016/05/23/succiso-il-paese-cooperativa-dove-ogni-giorno-si-cambia-lavoro/139495/> [dostęp 5.12.2016]
- [3] R.M. Stanca, E poi arriva la prima cooperativa di comunità, Corriere della Sera, 4 czerwca 2016,
<http://nuvola.corriere.it/2016/06/04/e-poi-arriva-la-prima-cooperativa-di-comunita/> [dostęp 5.12.2016]
-

Cerignale: społeczna taksówka, społeczna gazeta, spółdzielnia mieszkańców

Cerignale: taxi sociale, giornale sociale, cooperativa di comunità

WŁOCHY

Cele

- Poprawa jakości życia osób starszych na terenie bardzo słabo zaludnionym, w szczególności zwiększenie mobilności i ułatwienie dostępu do usług społecznych oferowanych w sąsiednich gminach, których nie można oferować lokalnym mieszkańcom ze względu na niewystarczającą liczbę ludności
- Zachęcenie mieszkańców do pozostania na tym terenie i nowych do osadzenia się, żeby zapobiec wyludnieniu

Instrument

świadczenia
niepieniężne
oraz pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa
oraz aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Zbiór inicjatyw społecznych realizowanych w wyludniającej się regionie, które mają poprawić jakość życia osób starszych.

Taksówka społeczna

Gmina, korzystając ze wsparcia organizacji non-profit, kupiła samochód (samochód Fiat Sedici z napędem 4x4 dostosowanym do górskiego terenu), aby pomóc w realizacji potrzeb transportowych mieszkańców. Osoby starsze mogą korzystać z taksówki w różnych celach, np. żeby dostać się do lekarza, do urzędu czy do fryzjera w najbliższym większym miasteczku. Kierowcami są zarówno pracownicy samorządowi, jak i wolontariusze: często osoby starsze, które chcą nadal być aktywne w lokalnej społeczności. Kierowca nie tylko oferuje transport, ale i towarzyszy osobie starszej podczas załatwiania sprawunków i w razie potrzeby pomaga w innych czynnościach, np. w wypełnieniu druków urzędowych. Mieszkańcy nie muszą płacić za usługę. Projekt jest skierowany do osób starszych,

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Cerignale – średni wiek
mieszkańców ponad 70 lat

Czas realizacji

Grudzień 2009 – obecnie

Kto realizuje

władze samorządowe

Partnerzy

wsparcie finansowe i rzeczowe
lokalnych organizacji:
Fondazione di Piacenza e
Vigevano, Cerignale 2000,
organizacji łowieckich, poczty,
przedsiębiorców

Beneficjenci

mieszkańcy gminy: 165 osób
(w momencie rozpoczęcia
projektu, obecnie 127),
z których większość to osoby
starsze

Nakłady finansowe

15 tys. EUR zakup samochodu
(w 2009), obecnie celem jest
prowadzenie działań
bezkosztowo lub z jak
najmniejszym kosztem
– około 5 tys. EUR rocznie

Źródła finansowania

wsparcie od organizacji
pozarządowych

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

3

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

ale z usług może korzystać także dwójka dzieci zamieszkujących gminę, jeśli rodzice nie mogą dowieźć ich do szkoły w sąsiedniej miejscowości. W miesiącach zimowych starsi mieszkańcy mogą także skorzystać z bezpłatnej pomocy w odśnieżaniu.

Gazeta społeczna

Jednym z większych problemów Cerignale jest fakt, że większość osób starszych mieszka samotnie, ponieważ młodsze pokolenia wyemigrowały do miast za pracę. Dlatego osoby starsze mieszkające same w odległych lokalizacjach w miesiącach zimowych mają zapewnioną codzienną dostawę gazety przez listonosza oraz dostawę leków z apteki w razie potrzeby. Projekt "Un giornale per amico" – "Gazeta dla przyjaciela", realizowany we współpracy z pocztą oraz wydawcą gazety, jest namiastką opieki domowej, której władze lokalne nie są w stanie zapewnić. Zapewnia osobom starszym mieszkającym w izolacji codzienny kontakt z listonoszem, który oprócz dostarczenia gazety ma także za zadanie sprawdzić ogólną sytuację i stan zdrowia danej osoby.

Spółdzielnia mieszkańców

Sołtys po wprowadzeniu powyższych inicjatyw planuje rozszerzyć działalność na rzecz mieszkańców, zwłaszcza tych najstarszych. Po zapewnieniu podstawowych potrzeb społecznych, chce także pomóc im w zaspokojeniu potrzeb ekonomicznych, z wykorzystaniem tradycyjnej działalności zarobkowej w regionie, czyli rolnictwa i chowu bydła. Sołtys obecnie próbuje wprowadzić w życie pomysł założenia lokalnej spółdzielni hodowlanej, w której mogą uczestniczyć wszyscy mieszkańcy. Zaproponował mieszkańcom wydatek rzędu 300/400 EUR od osoby na zakup zwierząt, które zostaną powierzone spółdzielni. Mieszkańcy otrzymają zwrot równowartości wpłaconej kwoty w naturze (w mięsie) na przestrzeni czasu. Nadwyżki mięsa będą sprzedawane małym przedsiębiorstwom oraz okolicznym mieszkańcom, a zyski zostaną podzielone między całą społeczność, każdemu proporcjonalnie do wpłaconego udziału początkowego. Spółdzielnia ma zostać zawiązana na początku 2017 roku. Docelowo spółdzielnia będzie zajmowała się szeregiem działań typowych dla terenów wiejskich, także rolnictwem, rzemiosłem, turystyką. Wzorem jest m.in. spółdzielnia "Valle dei Cavalieri" - pierwsza włoska spółdzielcza wspólnota (również przedstawiona w niniejszym raporcie).

To ważne, żeby codziennie sprawdzić, czy osoby starsze żyjące same mają się dobrze, żeby przeciwdziałać depresji i innym problemom, które może powodować samotność. Nie chcemy powtórki dramatycznych wydarzeń sprzed około 10 lat, kiedy podczas szczególnie ostrej zimy para staruszków odmroziła sobie stopy. Lekarze musieli amputować im palce.

Massimo Castelli, Sindaco [2]

Rezultaty

Trwają rozmowy z innymi samorządami w celu upowszechnienia modelu (także w formule solidarności między regionami bogatszymi/ bardziej zaludnionymi i słabo zaludnionymi, gdzie bogatsze samorzady ułatwiają dostęp do usług, zaś wiejskie samorzady dbają o zachowanie środowiska naturalnego w niepogorszonym stanie i są 'zielonymi płucami' dla okolicznych miast.

Taksówka społeczna dla osób starszych (w różnych modelach: darmowa, za symboliczną opłatą, z obniżonymi taryfami) jest obecnie sztandarowym modelem polecanym przez organizacje samorządowe do zwalczania problemu ograniczonej mobilności osób starszych na terenach słabo zaludnionych.

Dobre praktyki

- Efekty projektu są wzmocnione realizacją kilku działań jednocześnie, projekt jest realizowany od 7 lat i jest uzupełniany o nowe elementy tworzące coraz większą synergię.
- Dzięki zaangażowaniu przedsiębiorców (np. poczta oraz wydawca gazety) oraz wsparciu lokalnej społeczności, projekt udaje się prowadzić prawie bezkosztowo. Przykładowo osoba pełniąca najczęściej rolę taksówkarza – Pan Gino Marioli – jest mieszkańcem Cerignale i pracę wykonuje w dużej części społecznie, zarabiając jedynie 200 EUR miesięcznie.

Rady na przyszłość

- Choć zaspokajanie potrzeb społecznych osób starszych jest ważne, nie wystarczy, żeby zatrzymać wyludnianie się terenu. Żeby zachęcić mieszkańców do pozostania na terenie odległym od większych ośrodków i bardzo słabo zaludnionym konieczne jest także zaspokojenie potrzeb ekonomicznych, w tym zapewnienie stałych źródeł dochodu.
- W przypadku taksówki społecznej są trudności z finansowaniem, ponieważ w budżetach samorządowych większość środków na transport jest przeznaczanych na drogi transport specjalistyczny osób niepełnosprawnych.

Dane kontaktowe

Massimo Castelli | Sindaco |

<http://www.comune.cerignale.pc.it/pagina.asp?IDpag=154&idbox=7&idvocebox=197>

Dodatkowe informacje

- [1] Cerignale, parte il taxi-sociale, Alta Val Trebbia, 10 grudnia 2009
<http://www.altavaltrebbia.net/rassegna-stampa/160-cerignale/848-cerignale-parte-il-taxi-sociale.html?jjj=1480367595230> [dostęp 5.12.2016]
- [2] Cerignale, il postino busa ogni giorno col giornale amico, 5 listopada 2009, Alta Val Trebbia
<http://www.altavaltrebbia.net/rassegna-stampa/160-cerignale/827-cerignale-il-postino-bussa-ogni-giorno-col-giornale-amico.html> [dostęp 5.12.2016]
- [3] Cerignale (Piacenza), cooperativa di comunità per rinascere, Labsus, 14 listopada 2016,
<http://www.labsus.org/2016/11/cerignale-cooperativa-di-comunita-per-rinascere/> [dostęp 5.12.2016]
- [4] T. Pizati, Esplora il significato del termine: Solidarietà sull'Appennino, l'amico della spesa che non lascia mai soli gli anziani, Corriere della sera, 17 czerwca 2015, <http://sociale.corriere.it/solidarieta-sullappennino-lamico-della-spesa-che-non-lascia-mai-soli-gli-anziani/> [dostęp 5.12.2016]
- [5] A. Spina, Il comune che vuole rinascere con l'allevamento diffuso, 5 września 2016, Vita,
<http://www.vita.it/it/article/2016/09/05/il-comune-che-vuole-rinascere-con-lallevamento-diffuso/140599/> [dostęp 5.12.2016]
-

Łączenie zasobów w opiece społecznej

WŁOCHY

Cele

- Zapewnienie dostępu do opieki społecznej dla osób starszych w obszarach bardzo słabo zaludnionych, gdzie pojedynczy samorząd nie ma wystarczających środków finansowych ani wystarczającego popytu na usługi, żeby je finansować

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Porozumienie gmin o wspólnym organizowaniu i finansowaniu opieki społecznej na swoim terytorium.

Działania z zakresu opieki społecznej sprawowane są przez dwóch pracowników socjalnych zatrudnionych wspólnie przez 8 gmin. W sumie dostarczają oni 76 godzin pomocy w tygodniu, jeżdżąc po bardzo słabo zaludnionych terenach (przeciętna gęstość zaludnienia to 17 os/km.kw., przykładowo na terytorium wszystkich uczestniczących gmin tylko 67 osób starszych korzysta z opieki domowej). Pracownicy socjalni w poszczególne dni tygodnia rezydują w różnych lokalizacjach, wg stałego rozkładu. Udzielają wsparcia i informacji o publicznym systemie wsparcia i opieki, wydają odpowiednie decyzje administracyjne, zbierając jednocześnie szczegółowe dane o potrzebach społecznych. Dzięki temu mieszkańcy gmin – głównie osoby starsze – mają dostęp do systemu pomocy społecznej.

Rezultaty

Potwierdzeniem, że model się sprawdza, jest fakt, że do porozumienia stopniowo dołączały kolejne gminy. Pierwsze gminy współpracują już od 2008 roku.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

8 mikro gmin górskich w Alpach w obszarze Ponente

Czas realizacji

23 marca 2010 – podpisane porozumienie
24 stycznia 2011 – początek usług

Kto realizuje

władze samorządowe

Partnerzy

lokalne oddziały związków emerytów

Beneficjenci

głównie osoby starsze

Nakłady finansowe

Wynagrodzenie – ok. 1000 EUR miesięcznie dla pracownika, rocznie ok. 24 tys. EUR

Źródła finansowania

budżet uczestniczących gmin

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

1

Wielosektorowość

2

wielofunkcyjność

Dobre praktyki

- Zawiązано oficjalne porozumienie, w którym poszczególne samorządy delegują wykonywanie działań w zakresie polityki społecznej na rzecz związku gmin.
- Przygotowywane są roczne sprawozdania, które wskazują zarówno pozytywne rezultaty, jak i krytykę działań, które wymagają poprawy.

Dane kontaktowe

Comunità Montana | <http://www.cmbobbio.pc.it>

Dodatkowe informacje

[1] Verbale incontro tre le organizzazioni sindacali SPI-CGIL - FNP-CISL - UILP-UIL ed i comuni della sub area montana del distretto do Ponente, Comuni do Bobbio, Cerignale, Coli, Corte Brugnatella, Ottone, Piazzano, Travo e Zerba, Bobbio, 16 lutego 2011

Pielęgniarka środowiskowa wspierająca osoby starsze w zmieniającym się społeczeństwie

CoNSENSo (COmmunity Nurse Supporting Elderly iN
a changing Society)

WŁOCHY

Cele

- Umożliwienie osobom starszym, zwłaszcza mieszkającym na terenie słabo zaludnionym, samodzielnego życia we własnym domu tak długo, jak jest to możliwe, poprzez wypracowanie modelu opieki, który stawia osobę starszą w centrum usług zdrowotnych i społecznych
- Zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionu, poprzez właściwą opiekę nad grupą społeczną o dużym ryzyku i włączanie w proces lokalnych społeczności

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Nowy model koordynowanej opieki pielęgniarskiej w środowisku domowym dla osób starszych.

Projekt realizowany jest pod hasłem: "Dom jest najlepszym miejscem, żeby się zestarzyć".

Nowy model opieki nad osobami starszymi wypracowywany w ramach projektu opiera się o kluczową rolę Pielęgniarki Rodzinno-Środowiskowej (PRŚ). Stanowi ona ogniwo łączące opiekę zdrowotną i społeczną, dwa systemy działające do tej pory w oderwaniu od siebie, a także inne usługi dostępne w lokalnych społecznościach. PRŚ pełni innowacyjną rolę, stając się głównym podmiotem, który kształtuje i zarządza spersonalizowanymi usługami dla osób starszych i ich rodzin, zwłaszcza tych mieszkających w odosobnieniu, na terenach

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Włochy: Piemont (kraje współpracujące: Słowenia, Francja, Austria)

Czas realizacji

XII 2015 – XII 2018

Kto realizuje

Region Piemont

Partnerzy

9 podmiotów ze współpracujących krajów (w tym władze samorządowe, podmioty opieki zdrowotnej, uniwersytet, organizacje non-profit)

Beneficjenci

Osoby w wieku 65+, zarówno samodzielne, jak i niesamodzielne

Nakłady finansowe

2m EUR (z czego 1,7m pochodzi ze środków unijnych)

Źródła finansowania

Projekt finansowany ze środków UE, Fundusz Rozwoju Regionalnego, program Interreg Spazio Alpino 2014 – 2020

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność
ekonomiczna

2

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

trudno dostępnych. PRŚ oferują lub organizują wsparcie w czynnościach życia codziennego, promują integrację społeczną, zapobiegają wypadkom w domu, świadczą podstawowe usługi opieki zdrowotnej, umawiają wizyty lekarskie, zapewniają ciągłość terapii i dostarczanie leków, jeśli jest taka potrzeba i pomagają monitorować kluczowe parametry zdrowotne, np. poziom glikemii.

W ramach projektu każda osoba starsza zostanie przyporządkowana do jednej pielęgniarki, która będzie dla niej i jej bliskich głównym punktem kontaktu. Zadaniem PRŚ nie jest zastąpić liczne podmioty, które do tej pory były zaangażowane w opiekę nad seniorami, ale zapewnić lepszą komunikację, koordynację działań i przepustowość informacji w rozproszonych systemach. Liczba seniorów przypadająca na pielęgniarkę będzie zależać od ich potrzeb, a także od gęstości zamieszkania beneficjentów w danym obszarze. Maksymalnie pielęgniarka może mieć 500 podopiecznych. Na początku PRŚ dokona oceny potrzeb seniorów, którymi się opiekuje i ustali ich plan opieki. Wszystkie organizacje świadczące usługi dla seniora do tej pory (lekarze, szpitale, opieka społeczna) prześlą PRŚ zgromadzone o osobach starszych dane, tak żeby pełna informacja o nich była dostępna w jednym miejscu.

Nowy skoordynowany model opieki jest testowany w 5 regionach pilotażowych. Główne działania w projekcie obejmują:

- zaprojektowanie i wdrożenie nowego modelu opieki nad osobami starszymi realizowanego w systemie publicznym, który będzie miał umocowanie w odpowiednich dokumentach na poziomie regionalnym;
- zbudowanie programu szkoleniowego dla pielęgniarek, który może być wykorzystywany przez instytucje szkoleniowe i edukacyjne w regionie i poza nim;
- stymulowanie przedsiębiorczości i wsparcie dla zakładania przedsiębiorstw społecznych przez pielęgniarki.

Jest to projekt eksperymentalny finansowany ze środków unijnych.

Ale wierzymy, że w dłuższym okresie to będzie model opieki dla całego regionu.

Musimy zmniejszyć liczbę hospitalizacji i pomagać osobom starszym w ich miejscu zamieszkania, gdzie przy porównywalnych wydatkach można zaoferować dużo lepszą opiekę.

Antonio Saitta, Departament Zdrowia Regionu Piemont [2]

Rola rodziny

Projekt kładzie duży nacisk na współpracę z rodziną. Optymalnie, przynajmniej jeden członek rodziny powinien uczestniczyć podczas wstępnej analizy potrzeb seniora. Dużą wagę przykładają się także do edukacji członków rodziny w zakresie zdrowego stylu życia i działań prewencyjnych poprawiających kondycję osób starszych.

Rezultaty

W ramach projektu zaplanowana jest szczegółowa ewaluacja wyników. Do zbierania danych niezbędnych do ewaluacji zostaną wykorzystane nowoczesne technologie: pielęgniarki zostaną wyposażone w tablety, powstała także specjalna aplikacja mobilna, która pomaga pielęgniarkom zbierać i archiwizować dane, także podczas wizyt domowych.

Dobre praktyki

- Projekt zawiera silny komponent szkoleniowy i edukacyjny, dzięki któremu osoby pełniące rolę PRŚ przygotowują się do nowej funkcji, także w zakresie planowania, zarządzania i monitorowania wdrożenia strategii społecznych i planów zdrowotnych.
- Regiony słabo zaludnione i ciężko dostępne zostały wybrane na wdrożenia pilotażowe, żeby przetestować projekt w trudniejszych warunkach. Jeśli pozytywne rezultaty się potwierdzą, projekt może być wdrażany powszechnie w całym regionie, zarówno na terenach wiejskich, jak i miejskich.
- Przeprowadzana będzie szczegółowa ewaluacja rezultatów projektu, która uwzględni porównanie wyników osiągniętych w regionach o różnych wyzwaniach lokalnych oraz regionach niestosujących nowego modelu

Rady na przyszłość

- Projekt jest realizowany jednocześnie w czterech krajach, dlatego w trakcie realizacji pojawiły się problemy wynikające z różnic w krajowych legislacjach, zwłaszcza w zakresie dostępu i przetwarzania danych osobowych i medycznych. Różnice te mogły zaburzyć porównywalność danych używanych przy ewaluacji efektów projektu. Problemy zidentyfikowano we wczesnym etapie realizacji projektu, wymagały szybkiej reakcji.

Dane kontaktowe

Giuliana Moda | CoNSENSo Project manager - Regione Piemonte | consenso@regione.piemonte.it

Dodatkowe informacje

[1] Ulotka informacyjna o projekcie,

<http://www.regione.piemonte.it/sanita/cms2/images/allegati/consenso.pdf> [dostęp 5.12.2016]

[2] Strona internetowa projektu <http://www.alpine-space.eu/projects/consenso/en/home> [dostęp 5.12.2016]

[3] Parte in Piemonte CoNSENSo: Progetto europeo per assistere le fragilità, IPASVI (Krajowa Federacja Szkół Pielęgniarskich), <http://www.ipasvi.it/attualita/parte-in-piemonte-consenso-progetto-europeo-per-assistere-le-fragilit--id1778.htm> [dostęp 5.12.2016]

[4] Wywiad dotyczący projektu z Antonio Saitta, Departament Zdrowia Regionu Piemont

<https://www.youtube.com/watch?v=NOZJvlupAfs> [dostęp 5.12.2016]

Halo opiekun / Opiekun od zaraz

Pronto Badante

WŁOCHY

Cele

- Zapewnienie seniorom i ich rodzinom jednego zcentralizowanego punktu kontaktu w razie pilnych potrzeb społecznych, bytowych czy ekonomicznych. Gwarantuje to sprawne wejście seniora do systemu pomocy społecznej i szybką pomoc doraźną.
- Stworzenie lokalnych sieci wolontariatu, które doskonale orientują się w potrzebach osób starszych oraz ich rodzin i szybko reagują w sytuacjach kryzysowych.
- Zmniejszenie szarej strefy w usługach opiekuńczych i poprawa sytuacji opiekunów, często pod silną presją wykonywania pracy nierejestrowanej (dzięki zastosowaniu czeków opiekuńczych).

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Infolinia, wizyta domowa oraz szybka pomoc opiekuńcza dla seniorów i ich rodzin w trudnej sytuacji.

Seniorzy i ich bliscy w sytuacji kryzysowej mogą zgłaszać problemy na bezpłatnej infolinii (tzw. zielony telefon). Otrzymają bardzo szybką pomoc i wszystkie potrzebne im informacje.

Projekt dedykowany jest osobom starszym żyjącym samotnie lub z rodziną, które spełniają szereg warunków:

- mają 65 lat lub więcej;
- na stałe mieszkają na terenie realizacji projektu;
- nagle znalazły się w trudnej sytuacji;
- dotychczas nie otrzymywały świadczeń pomocy społecznej;
- nie zatrudniają opiekuna we własnym zakresie.

Operator zielonego telefonu zaplanuje i przeprowadzi konieczną interwencję w odpowiedzi na zgłoszony problem. Interwencja obejmuje wizytę w domu seniora w ciągu 48h od zgłoszenia, przekazanie odpowiednich informacji, pokierowanie dalszych kroków i poinstruowanie o dostępnych formach pomocy (zarówno w sektorze

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Toskania – region z charakterystycznymi rozproszonymi osadami wiejskimi

Czas realizacji

pilotaż: konkurs rozpisany X 2014 wdrożenie III 2015 – II 2016 wdrożenie w regionie: III 2016 – II 2017

Kto realizuje

Region Toskania

Partnerzy

organizacje non-profit świadczące usługi wyłonione w konkursie

Beneficjenci

osoby w wieku 65+ spełniające kryteria

Nakłady finansowe

Pilotaż: 700 tys. EUR (150 tys. prowadzenie telefonu, 550 tys. świadczenie usług); 3,8 mln EUR na wdrożenie w całym regionie (2,8 mln EUR na realizację projektu, 1 mln EUR na czeki opiekuńcze)

Źródła finansowania

80% środki z budżetu regionu; 20% partycypacja w kosztach organizacji non-profit, które zwyciężyły w konkursie

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

1

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

3

wielofunkcyjność

publicznym, jak i prywatnym), podstawowe szkolenie z zakresie opieki and osobą starszą, w razie potrzeby czek opiekuńczy o wartości 300 EUR, który upoważnia do skorzystania z opieki bez kolejki. Czek jest realizowany poprzez zamówienie usług na portalu on-line, w czym osoba przeprowadzająca wizytę domową też może asystować. Czek pozwala skorzystać z maksymalnie 30 godzin pomocy.

Infolinia jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach 8-18 oraz w soboty w godzinach 8-13. Projekt na zlecenie władz regionu wykonują organizacje non-profit. Zlecenie odbywa się na podstawie konkursów rozpisanych przez władze regionalne w dwóch działaniach: prowadzenie zielonego telefonu oraz udzielanie pomocy, informacji i szkoleń. W pilotażu były to cztery organizacje: COS, Esculapio, Nomos, Minerva, Arca; przy wdrożeniu w całym regionie jest to 26 organizacji rozsianych po całym terytorium, co pozwala na zachowanie bardziej lokalnego charakteru usługi, mimo realizacji działania w dużej skali.

Projekt jest adresowany zarówno bezpośrednio do osób starszych, jak i do ich rodzin, ponieważ dostrzega się, że rodziny często czują się bezradne i zaskoczone nagłymi sytuacjami wywołanymi przez pogorszenie się kondycji starszego członka rodziny i w krótkim okresie bezpośrednio po wydarzeniu mają bardzo ograniczony dostęp do pomocy publicznej

Rezultaty

Zebrane dane pokazują ogromną popularność projektu, co potwierdza niezaspokojoną potrzebę wsparcia osób starszych i ich najbliższych. Sukces bierze się także z faktu odwrócenia tradycyjnych ról. Mieszkaniec otrzymuje wszystkie informacje o dostępnej pomocy u siebie w domu, podczas gdy tradycyjnie osoba starsza lub jej bliscy muszą poszukiwać odpowiedzi w różnych urzędach.

Stefania Saccardi, radna regionu, odpowiedzialna za zdrowie i sport [4]

W ciągu 12 miesięcy wdrożenia pilotażowego otrzymano 9719 telefonów (z czego 733 to przypadki źle wybranego numeru), przeprowadzono 1408 wizyt domowych, rozdano 927 czeków opiekuńczych.

Przy wdrożeniu w całym regionie (ok. 800 tys. osób w wieku 65+) w pierwszym miesiącu zanotowano ponad 2000 telefonów, 507 wizyt domowych, 306 rozdanych czeków. Najczęściej pomoc trafia do osób w przedziale wiekowym 85-89.

Najwięcej (w stosunku do liczby mieszkańców) telefonów jest w dwóch odległych regionach górskich: Colline dell'Albegna oraz l'Amiata Grossetano, co potwierdza szczególny walor realizacji projektu na obszarach słabo zaludnionych.

Dobre praktyki

- Wdrożenie pilotażowe przeprowadzono w mieście (we Florencji) oraz na terenach wiejskich, żeby sprawdzić, w jakim środowisku projekt pozwala osiągnąć korzystne rezultaty; dopiero po pomyślnie zakończonym pilotażu wdrożenie rozszerzono na cały region.
- Pomoc jest świadczona przez wolontariuszy i pracowników organizacji trzeciego sektora, często osoby z bagażem doświadczeń życiowych i dużą wiedzą, dzięki czemu pomoc instytucjonalna ma ludzką twarz i tworzy się krąg powiązań wzmacniający spójność społeczną.
- Zastosowana została szeroko zakrojona kampania informacyjna, z wykorzystaniem różnych kanałów, także np. spotów w radiu.

Chleba i Internetu

Pane e Internet

WŁOCHY

Cele

- Walka z wykluczeniem cyfrowym osób starszych (i innych grup społecznych, które są na nie narażone, zwłaszcza gospodyń domowych oraz imigrantów)
- Stworzenie warunków do nawiązywania kontaktów społecznych i tworzenia grup, które będą utrzymywały kontakt po skończonym kursie, składających się z osób starszych oraz o charakterze międzypokoleniowym

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Kompleksowe działania regionu w ramach walki z wykluczeniem cyfrowym.

Projekt realizowany pod hasłem "W sieci łatwiej", które podkreśla dwoistość celów: zwalczanie analfabetyzmu komputerowego oraz budowanie sieci kontaktów społecznych.

Program jest realizowany od 2008 roku, w kolejnych edycjach modyfikowany. Początkowo był nastawiany na realizację cyklu kursów z obsługi komputera w różnych obszarach tematycznych, np. poczta elektroniczna, korzystanie z Internetu, ryzyko w sieci, korzystanie z usług publicznych przez Internet. Duży nacisk był położony na aspekty, które są ważne dla osób starszych, w programie znalazła się nawet "gimnastyka z myszą" (jako osvajanie czynności posługiwania się myszą, z którą osoby starsze lub cierpiące na choroby zwyrodnieniowe mogą mieć problemy). Kursy trwały standardowo 16-20h (rozłożonych na przestrzeni ok. 5 tygodni). Dzięki temu uczestnicy, którzy spędzali razem czas, mieli okazję do poznania się i nawiązania kontaktów, które mogli kontynuować po zakończeniu kursu.

Tematyka i forma konkursów ewoluuje na przestrzeni lat, np. obecnie prowadzone są zajęcia z obsługi tabletu. Prowadzone są także liczne wydarzenia towarzyszące, w tym cykle debat: "Lepsza wieś.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

region Emilia-Romagna

Czas realizacji

obecna edycja 2014-2017
projekt rozpoczęto w 2008 roku

Kto realizuje

władze regionu Emilia-Romagna

Partnerzy

kilkanaście organizacji partnerskich, które organizują nowe punkty oraz szkolenia; wolontariusze prowadzący zajęcia

Beneficjenci

głównie osoby starsze

Nakłady finansowe

1,2 m EUR do 2020 roku

Źródła finansowania

Region Emilia Romagna

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

2

wielofunkcyjność

Jak wykorzystać możliwości Internetu do transformacji w rolnictwie" oraz warsztaty, w których uczestnicy dowiadują się, jak tworzyć gry komputerowe, których celem jest usprawnianie osób starszych i niepełnosprawnych.

Żeby dotrzeć do bardziej odległych miejsc, przygotowano przyczepę kempingową, która odwiedziła małe miasteczka i słabo zaludnione regiony, pojawiając się m.in. na najważniejszych targowiskach w dni targowe. Przyczepa była użyta w celach promocyjnych (zachęcenie mieszkańców do uczestnictwa w kursach) a także edukacyjnych (wolontariusze na miejscu pokazywali zainteresowanym osobom, jak korzystać z Internetu i komputera oraz odpowiadali na pytania).

W obecnej edycji (2014-2017) nacisk jest postawiony na utworzenie sieci struktur lokalnych docierających także do regionów słabo zaludnionych, które będą zapewniały stabilną ofertę kursów.

Rezultaty

Projekt charakteryzuje się dużą popularnością i masową skalą działań. W pierwszej edycji programu w kursach uczestniczyło ponad 12000 osób. Przykładowo w prowincji Reggio Emilia (jedna z 9 w regionie) uczestniczyło w kursach ponad 1300 mieszkańców, w większości osób starszych (powyżej 60 roku życia). Co ważne, reprezentowani byli także najstarsi seniorzy: 11% uczestników miało ponad 70 lat, 1% powyżej 80 lat.

W obecnej edycji programu, nastawionej na powstawanie stałej infrastruktury lokalnej, powstało 9 centrów Pane e Internet (z czego 3 na terenach bardzo słabo zaludnionych), w których zaangażowanych jest 193 osób (w większości wolontariuszy). W dwóch pierwszych latach obecnej edycji zorganizowano także 276 aktywności społecznych, w których uczestniczyło 6800 osób, z czego 3000 osób uczestniczyła w kursach, pozostałe osoby w innych wydarzeniach towarzyszących. 68% uczestników to emeryci. 90% uczestników, którzy odpowiedzieli na ankiety ewaluacyjne, stwierdziło, że to, czego nauczyli się na zajęciach, będzie przydatne w codziennym życiu.

Dobre praktyki

- Przykład działań systemowych i długotrwałych zmierzających do całkowitego zaadresowania zidentyfikowanego problemu społecznego: działania były prowadzone ciągle od 2008 roku, nowe edycje dostosowywane do zmieniających się potrzeb.
- W projekcie połączono działania adresowane bezpośrednio do seniorów z działaniami dla innych grup docelowych nakierowanymi na tworzenie nowych usług dla seniorów (np. tworzenie gier komputerowych aktywizujących seniorów).
- Plan realizacji projektu uwzględnił działania terenowe oraz wykorzystanie przyczepy kempingowej jako mobilnego punktu informacyjnego i doraźnej pomocy. Pozwoliło to dotrzeć do najbardziej odległych lokalizacji, gdzie problem wykluczenia cyfrowego jest częstszy.
- W celu zwiększenia grupy beneficjentów, wykorzystano zróżnicowany 'model biznesowy' działań: część zajęć bezpłatnych, część płatnych (np. 30-50 EUR za kurs).

Rady na przyszłość

- W pierwszej edycji projektu podjęto próbę organizowania zajęć międzypokoleniowych (dla osób w wieku powyżej 45 lat), ale w praktyce większość uczestników stanowiły osoby starsze (przykładowo mniej niż 3% uczestników to imigranci, mimo iż są oni jedną z grup docelowych projektu). W kolejnych edycjach próbuje się zintensyfikować działania międzypokoleniowe.

Rysunek 10. Camper 'Pane e Internet' podczas trasy informacyjnej.

Źródło: Informacje prasowe [4].

Dane kontaktowe

Grazia Guermandi | Koordynator Projektu, Specjalistka w obszarze polityki regionalnej|
grazia.guermandi@regione.emilia-romagna.it

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa projektu <http://www.paneeinternet.it/> [dostęp 5.12.2016]
- [2] Reportaż z kursów organizowanych w ramach projektu, Telelibertà Piacenza, <https://www.youtube.com/watch?v=PLH70LhaOm4> [dostęp 5.12.2016]
- [3] La Provincia mette anziani e casalinghe a.. "Pane e Internet", Portal internetowy regionu, 4 października 2012, <http://www.provincia.re.it/page.asp?IDCategoria=703&IDSezione=5243&ID=482895> [dostęp 5.12.2016]
- [4] Arriva il camper di "Pane e Internet" per l'alfabetizzazione digitale dei cittadini, Cronaca Comune, 11 maja 2016, <http://www.cronacacomune.it/notizie/28316/arriva-il-camper-di-pane-e-internet-per-lalfabetizzazione-digitale-dei-cittadini.html> [dostęp 5.12.2016]

"Dobre sąsiedztwo": przedsiębiorstwa rolnicze na rzecz seniorów

"Buon vicinato"

WŁOCHY

Cele

- Pomoc osobom starszym żyjącym samotnie na wsi, zwłaszcza na terenach słabo zaludnionych, które mają utrudniony dostęp do regularnych usług społeczno-bytowych świadczonych lokalnie
- Zapewnienie podstawowych usług bytowych i społecznych osobom starszym
- Zapobieganie dalszemu wyludnianiu się tych obszarów
- Nadanie dodatkowej wartości pomocy sąsiedzkiej, która ma długie tradycje w tym regionie
- Minimalizacja ryzyka konieczności korzystania przez osoby starsze z opieki stacjonarnej

Instrument

świadczenia
niepieniężne

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
zakończony

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Comunità Montana dei Monti
Azzurri San Ginesio

Czas realizacji

V 2006: prezentacja założeń
projektu na konferencji
prasowej;
X 2006: uchwalenie prawa
miejscowego

Kto realizuje

Coldiretti (Krajowy Związek
Rolników), oddział Macerata
oraz władze samorządowe
średniego szczebla (m.in.
Comunità Montana di San
Ginesio)

Beneficjenci

osoby starsze

Źródła finansowania

wydatki finansowane
z budżetów poszczególnych
gmin uczestniczących
w projekcie, w miarę środków
budżetowych, którymi
dysponowały;
część kosztu może pokrywać
beneficjent, w zależności
od dochodu

Opis projektu

Przedsiębiorstwa rolnicze na zlecenie władz lokalnych dostarczają mieszkańcom pomoc w codziennych sprawunkach.

Projekt opiera się na wykorzystywaniu potencjału i lokalnej obecności przedsiębiorstw rolniczych w celu odpowiedzi na potrzeby osób najbardziej potrzebujących, zwłaszcza starszych. Na bazie porozumienia z władzami lokalnymi, przedsiębiorstwa i spółdzielnie rolnicze świadczyły różne usługi o charakterze społecznym i bytowym: pomoc przy organizowaniu sprawunków i wizyt u lekarza, zakupy, dostarczanie leków, robienie płatności, rozmowy telefoniczne, mikro-pożyczki krótkoterminowe, dostarczanie emerytur, transport, przygotowywanie i rozwożenie domowych posiłków, odwiedziny osób chorych i samotnych, organizowanie zajęć, pobyków dziennych i stacjonarnych w gospodarstwach agroturystycznych.

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

Projekt był możliwy do realizacji m.in. dzięki nadaniu nowych ram organizacyjnych przedsiębiorstwom rolniczym za pomocą ustawy o modernizacji rolnictwa (2001). Stworzyła ona podwaliny dla wielofunkcyjności przedsiębiorstw rolnych, które obecnie są w stanie dostarczać wszystkie usługi społeczne.

Koszt poszczególnych usług jest ustalony centralnie przez samorząd zarządzający projektem. Obejmuje on ryczałtowy zwrot kosztów poniesionych przez podmiot świadczący usługi (np. wizyta domowa w obrębie 15 km: 4 EUR za pierwszą godzinę, 3-5 EUR za każdą kolejną godzinę, w zależności od rodzaju potrzebnej pomocy, wizyty w promieniu powyżej 15 km: 0,265 EUR/km +3-5 EUR za godzinę). Przyjęte stawki są znacznie niższe od standardowych cen rynkowych (np. w zakresie usług opiekuńczych). W zależności od dochodu, osoby starsze partycypują w kosztach usług (od 0% dla osób o dochodach rocznych poniżej 5165 EUR, do 100% przy dochodach powyżej 8263 EUR).

Lokalnie projektem zarządzają biura promocji społecznej (organy gminne), które prowadzą rejestry podmiotów świadczących usługi. Tam spływają informacje o zapotrzebowaniu na usługi (bezpośrednio od seniorów lub pośrednio od innych organów samorządowych). Biura promocji społecznej tworzą dla seniorów zainteresowanych usługą Indywidualne Plany Wsparcia, wyceniają koszty usługi oraz przeprowadzają test dochodowy beneficjenta i jego rodziny. Jeśli koszt po stronie władz samorządowych nie przekracza 30 EUR, pomoc jest uruchamiana automatycznie. Przy koszcie powyżej tej kwoty, potrzebna jest zgoda współpłatnika (gminy). Uczestniczące przedsiębiorstwa rolnicze uzyskują zwrot kosztów kwartalnie.

To nowatorski projekt, który pokazuje zdolność do wykorzystywania zregenerowanych przedsiębiorstw rolniczych do działania w celu zaspokojenia potrzeb społecznych.

Rezultaty

Projekt przestał być realizowany ze względu na przekształcenia w systemie samorządowym: Comunità Montana dei Monti Azzurri przestała istnieć w 2014 roku. Jednak idea pomocy sąsiedzkiej jest dalej kontynuowana na tym obszarze, obecnie w postaci patrolu sąsiedzkiego.

Luciano Fuselli, Prezes Coldiretti Macerata [1]

Dobre praktyki

- Wszystkie zaangażowane strony partycypują w kosztach (beneficjenci, o ile przekraczają ustalone kryterium dochodowe, władze samorządowe oraz przedsiębiorstwa rolnicze, które dostają zwrot kosztów, ale nie wykonują usługi komercyjnie, czyli z nastawieniem na zysk).

Rady na przyszłość

- Wystąpiły opóźnienia w realizacji: projekt miał się zacząć latem 2006, ale dopiero w październiku uchwalono odpowiednie prawo lokalne. Problemem było m.in. porozumienie się wszystkich partnerów oraz dopracowanie szczegółów organizacyjnych. Założenia co do czasu trwania fazy rozruchu nie były realistyczne.

Dodatkowe informacje

- [1] Innovazione: Arriva la “Pratica di buon vicinato” con Coldiretti Macerata, Portal Coldiretti Marche, 31 maja 2006, http://www.marche.coldiretti.it/default.aspx?subskintype=Detail&Cod_Oggetto=10626426&KeyPub=10019340|CD_MARCHE_HOME [dostęp 5.12.2016]
- [2] Delibera no 102, Comunità Montana dei Monti Azzurri, 10 października 2006
<http://www.montiazzurri.it/wp-content/blogs.dir/5/FileStore/delibere/0211061217-8.pdf> [dostęp 5.12.2016]
-

Posiłki dla seniorów w Ramsjö

"Ramsjö mödellen Pilötkömmun Ljusdal"

SZWECJA

Cele

- Przetestowanie nowego modelu dostarczania posiłków seniorom i osobom niesamodzielnym objętym wsparciem gminy, w ramach poszukiwania innowacyjnych odpowiedzi na wyzwania społeczne
- Poprawa jakości serwowanych posiłków oraz zwiększenie satysfakcji odbiorców z usługi
- Uwzględnienie aspektu społecznego przy projektowaniu i testowaniu nowego sposobu realizacji usługi

Instrument

pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

Przygotowywanie posiłków seniorom objętym wsparciem gminy, odbywające się do tej pory w innej miejscowości i realizowane w ramach sektora publicznego, zostało zlecone lokalnemu przedsiębiorcy.

Punktem wyjścia dla projektu było skupienie się na potrzebach użytkowników końcowych, w przeciwieństwie do tradycyjnego procesu zamówień publicznych, w którym najistotniejszym kryterium jest cena.

Nowy model dostarczania posiłków został opracowany i wdrożony na drodze współpracy pracowników opieki społecznej, władz gminy i lokalnego przedsiębiorcy, Ramsjö Camping Havermans. Przygotowanie posiłków zostało zlecone przez gminę przedsiębiorcy na zasadzie outsourcingu. Gotowe posiłki są dostarczane do domów mieszkańców za pośrednictwem usługi opieki domowej (Hemtjänst). Dzięki wprowadzeniu nowego modelu, wszystkie posiłki dla osób starszych objętych wsparciem gminy są gotowane na miejscu w Ramsjö i dostarczane do seniorów codziennie. Wcześniej posiłki przygotowywane były w oddalonej o 60 km od miejscowości Ljusdal i dostarczane seniorom w Ramsjö raz w tygodniu. Zakup surowców potrzebnych do przygotowania posiłków realizowany jest przez gminę i odbywa się za pośrednictwem lokalnego sklepu wiejskiego Tempo.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Ramsjö, Gmina Ljusdal, Powiat Gävleborg

Czas realizacji

2014 – 2015

Kto realizuje

Inköp Gävleborg, stowarzyszenie zakupowe odpowiedzialne za zaopatrzenie 10 gmin, w tym Ljusdal

Partnerzy

- Ramsjö Camping Havermans (lokalne przedsiębiorstwo)
- Hemtjänst (opieka domowa)
- Gmina Ljusdal

Beneficjenci

Starsi mieszkańcy otrzymujący posiłki z pomocy społecznej

Źródła finansowania

- Środki własne gminy
- Wsparcie projektu Innovationsupphandling X ze środków Vinnovy - Szwedzka Rządowej Agencji ds. Innowacji

OCENA PROJEKTU

Skuteczność	3
Efektywność ekonomiczna	3
Partycypacyjność	3
Wielosektorowość wielofunkcyjność	1

Nowością w ramach wprowadzonego modelu jest także możliwość wspólnego spożywania przez seniorów posiłków w miejscu przygotowywania, Camping Havermans. Wspólne jedzenie stwarza możliwość interakcji międzyludzkiej i wpływa pozytywnie na samopoczucie seniorów. Stworzenie takiej możliwości było jednym z istotnych celów projektu. Na niewystarczający poziom interakcji społecznej i poczucie osamotnienia zwracali uwagę także sami seniorzy podczas rozmów, które przeprowadzano z nimi w ramach opracowywania nowego modelu.

Projekt w Ramsjö był jedną z czterech inicjatyw wdrażanych w ramach realizowanego przez Inköp Gävleborg projektu Innovationsupphandling X (Innowacje Zaopatrzeniowe X), którego celem było opracowanie i przetestowanie nowych modeli zaopatrzenia i dostarczania usług publicznych. Na podstawie wcześniejszej analizy, na obszar problemowy wybrano dostarczanie posiłków w ramach opieki nad osobami starszymi. Niedożywienie i samotność zostały zidentyfikowane jako główne czynniki wpływające na jakość życia wśród populacji osób starszych w Szwecji. W projekcie Innovationsupphandling X skoncentrowano się na opracowywaniu innowacyjnych rozwiązań w zakresie dostarczania posiłków, tak, aby osoby starsze jadły więcej w ciągu dnia, mogły poczuć się lepiej i doświadczyć wyższej jakości życia. Według założeń projektowych opracowane rozwiązania nie mogły być droższe niż obowiązujące, powinny kreować dodatkową wartość dla użytkowników końcowych oraz stworzyć możliwość do wejścia nowych podmiotów na rynek.

Rezultaty

Nowe rozwiązanie zwiększyło zadowolenie seniorów z posiłków w odniesieniu do smaku, jakości, świeżości oraz różnorodności oferowanego jedzenia. Doceniają oni także możliwość uwzględnienia ich indywidualnych potrzeb, np. w zakresie wielkości porcji i preferencji żywieniowych, jaką stworzyło lokalne przygotowywanie żywności. Zwiększony poziom interakcji z innymi mieszkańcami podczas wspólnego spożywania posiłku i/lub z personelem, dostarczającym posiłki ze zwiększoną częstotliwością, miał pozytywny wpływ na samopoczucie starszych osób i przyczynił się do odczuwalnej poprawy jakości życia seniorów.

Inicjatywa zadziałała pozytywnie także na rozwój lokalnej gospodarki. Przedsiębiorca, który przejął od gminy przygotowywanie posiłków, mógł dzięki projektowi stworzyć nowe miejsca pracy - już w fazie pilotażowej zostały zatrudnione dwie nowe osoby. Zwiększyły się także przychody lokalnego sklepu, za pośrednictwem którego dokonywane są zakupy żywności potrzebnej do przygotowania posiłków, dzięki czemu ma on większe szanse na przetrwanie. Jest to bardzo ważne z punktu widzenia mieszkańców Ramsjö, dla których sklep stanowi jedyną możliwość zaopatrywania się w produkty w miejscu zamieszkania.

Inicjatywa, która została zrealizowana jako pilotaż w ramach projektu stowarzyszenia zakupowego, Inköp Gävleborg, jest kontynuowana obecnie przez samą gminę, bez wsparcia zewnętrznego. Co więcej, gmina realizuje obecnie studium wykonalności mające określić, czy zasadne byłoby rozszerzenie przetestowanego modelu i zlecenie dostarczania wszystkich usług publicznych w Ramsjö podmiotom lokalnym i czy jest to dobry model wspierania rozwoju wsi. Oczekuje się, że takie rozwiązanie zwiększyłoby standard usług publicznych i zadowolenie ich użytkowników, a także umożliwiłoby stworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Także inne miejscowości w gminie są zainteresowane dołączeniem do projektu i rozwinięciem nowych modeli dostarczania usług dopasowanych do ich warunków lokalnych i potrzeb mieszkańców. "Model Ramsjö" przyciągnął znaczną uwagę na szczeblu regionalnym i krajowym. Rozwiązanie zostało zaprezentowane między innymi przez jedną ze stacji telewizyjnych, SVT.

Dobre praktyki

- Projekt udowadnia, że możliwe jest znalezienie rozwiązań w zakresie dostarczania usług publicznych, które łączą zaspokojenie faktycznych potrzeb użytkowników końcowych i wysoką jakość z efektywnością kosztową. Kluczowym czynnikiem sukcesu projektu była skłonność pracowników opieki społecznej, władz gminy i lokalnego przedsiębiorcy do przetestowania nowych rozwiązań.
- Model Ramsjö pokazuje także, że na wyzwania społeczne należy patrzeć z szerokiej perspektywy, a wprowadzane zmiany mogą mieć wiele efektów towarzyszących. Realizatorom projektu chodziło przede wszystkim o wypracowanie lepszego modelu dostarczania posiłków seniorom, realizacja koncepcji przyniosła natomiast korzyści także lokalnej gospodarce i przyczyniła się do lepszej jakości życia osób starszych i innych mieszkańców..

Dane kontaktowe

Sigrid Pettersén | Kierownik projektu | sigrid.pettersen@inkopgavleborg.se | +46 10 471 30 13

Dodatkowe informacje

- [1] Studium przypadku, Nordic Centre for Spatial Development, 2016 <http://www.nordregio.se/en/Publications/Publications-2016/Territorial-Social-Innovation/Nordic-case-examples-What-does-TSi-look-like/Local-solution-improves-Ramsjos-public-meal-program/> [dostęp 01.12.2016]
  - [2] A. Berlina, Territorial Social Innovation in the Nordic Countries and Scotland, Innovative Food Procurement for the Elderly in Ramsjö, wrzesień 2016 http://www.nordregio.se/Global/SIN/TSI%20Nordic%20and%20Scotland_Ramsj%C3%B6.pdf [dostęp 01.12.2016]
  - [3] Strona projektu Innovationsupphandling X, Inköp Gävleborg <http://www.innovationx.se/> [dostęp 01.12.2016]
  - [4] Raport z projektu pilotażowego, Inköp Gävleborg, 2016, http://www.nordregio.se/Global/SIN/Delrapport1_Ljusdal%5b1%5d.pdf
-

Pasja dla życia

Passion för livet

SZWECJA

Cele

- Motywowanie seniorów do samodzielnego wprowadzania pozytywnych zmian we własnym życiu i otoczeniu
- Aktywizacja i poprawa jakości życia osób starszych

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu na podstawie artykułu dr Kai Zapędowskiej-Kling [1] z aktualizacją danych z innych źródeł

Pasja dla życia to cykl warsztatów dla seniorów motywujących ich do wzięcia odpowiedzialności za swoje życie i wprowadzanie w nim pozytywnych zmian metodą „małych kroków”. Inicjatywa zapoczątkowana w Szwecji realizowana jest obecnie w 8 krajach.

Realizacja warsztatów "Pasja dla życia" polega na przeprowadzeniu serii spotkań z maksymalnie kilkunastoosobową grupą osób starszych. Spotkania odbywają się w tzw. *Livscafeer*, kawiarniach życia, za które w zależności od możliwości służą świetlice czy lokalne kawiarnie [1]. Przewodzą im wykwalifikowani trenerzy, przeszkoleni z opracowanej podczas pilotażu projektu metodologii. Każde spotkanie koncentruje się na jednym z 4 określonych obszarów tematycznych, zdefiniowanych przez Światową Organizację Zdrowia jako kluczowe dla stanu zdrowia i jakości życia osób starszych:

- Bezpieczeństwo w domu,
- Zdrowe nawyki żywieniowe,
- Kontakty społeczne,
- Aktywność fizyczna [2].

Niezależnie od obszaru tematycznego, motywem przewodnim jest zachęcanie seniorów do wzięcia odpowiedzialności za swoje życie (z ang. *empowerment*) [3]. Na spotkaniach na drodze luźnej rozmowy seniorzy motywowani są do wprowadzania pozytywnych zmian w swoim życiu i otoczeniu stopniowo – metodą „małych kroków”. Proces zaczyna się od określenia przez seniorów jak ich sytuacja w odniesieniu do danego obszaru różni się od stanu pożądanego.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Gmina Jönköping

Czas realizacji

2005 - obecnie

Kto realizuje

Qulturum – Centrum Edukacji i Innowacji w Opiece Zdrowotnej, działające w ramach rady okręgowej regionu Jönköping

Partnerzy

- Szwedzkie Stowarzyszenie Władz Lokalnych
- Organizacje senioralne

Beneficjenci

Osoby starsze

Nakłady finansowe

Niskie, ze względu na brak konieczności pozyskania zasobów oraz wolontariacki charakter inicjatywy

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

3

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

Następnie seniorzy identyfikują sposoby na poprawę sytuacji, które po spotkaniach starają się wprowadzić w życie [2].

Metodyka pracy z osobami starszymi i sposób prowadzenia programu bazują na tzw. cyklu Deminga, koncepcji z zakresu zarządzania jakością. Cykl Deminga, zwany także „cyklem PDCA” (z ang. *plan-do-check-act*), to schemat działania w celu ciągłego doskonalenia, składający się z etapów następujących po sobie w porządku logicznym: zaplanuj - wykonaj - sprawdź - usprawnij. Zgodnie z metodyką, prowadzący zachęcają uczestników do stopniowego wprowadzania drobnych zmian w swoim życiu i otoczeniu oraz okresowej weryfikacji osiągniętych rezultatów [1]. Ponadto, ciągłe doskonalenie dotyczy także samego programu – metodyka jest regularnie aktualizowana na podstawie informacji zwrotnych otrzymywanych od uczestników kolejnych edycji spotkań [2].

W ramach jednej edycji warsztatów odbywa się zwykle sześć spotkań, pierwsze wprowadzające, po jednym dla każdego obszaru tematycznego, oraz spotkanie podsumowujące. Na spotkaniach nacisk kładziony jest na interakcję seniorów z pozostałymi uczestnikami oraz aktywne zaangażowanie wszystkich członków grupy – każdy obecny na spotkaniu zachęcany jest do zabrania głosu i podzielenia się własnymi doświadczeniami [1].

Pomysłodawczynią „Pasji dla życia” jest lekarka Elsa Ingesson, która mimo skończonych 75 lat nadal aktywnie włącza się w promocję programu nie tylko lokalnie, ale i na całym świecie. Pierwsza edycja programu odbyła się na zasadzie pilotażu w gminie Jönköping, we współpracy jednostek sektora publicznego, stowarzyszeń regionalnych, oraz organizacji zrzeszających osoby starsze [1].

Rezultaty

„Pasja dla życia” ma bardzo pozytywny wpływ na osoby starsze i ich jakość życia. Program daje osobom starszym poczucie kontroli nad swoim życiem i wyposaża w narzędzia potrzebne do działania [1]. Uczestnicy warsztatów faktycznie wprowadzają zmiany w swoim życiu i otoczeniu. Metoda „małych kroków” bardzo się sprawdza w przypadku seniorów, którzy mają ugruntowane nawyki i są często niechętni zmianom. Program spełnia też ważną funkcję społeczną, aktywizuje uczestników warsztatów i stwarza możliwość zwiększonej interakcji z innymi osobami. Seniorzy często mocno integrują się w ramach grup warsztatowych, które stają się dla nich pewnego rodzaju „grupami wsparcia” w dążeniu do zmiany swojego życia na lepsze.

Źródło sukcesu programu oraz jego wyjątkowość leżą jednak przede wszystkim w sposobie podejścia do seniorów i ich roli. „Pasja dla życia” traktuje seniorów nie jako osoby potrzebujące wsparcia i polegające na innych, ale jako niezależne jednostki, które posiadają moc sprawczą i są w stanie samodzielnie zmieniać swoje życie i otoczenie [1].

W ankiecie przeprowadzonej wśród uczestników „Pasji dla życia” po zakończeniu edycji pilotażowej, 19 z 20 respondentów stwierdziło, że uczestnictwo w programie dało im zachętę do działania i pozytywnie wpłynęło na ich życie oraz że rekomendowałoby program swoim znajomym [2]. W kolejnych edycjach brała udział coraz większa liczba osób, a program dzięki „marketingowi szeptanemu” szybko zyskiwał popularność [1].

„Pasja dla życia” realizowana jest obecnie w ośmiu krajach świata: w Szwecji, Norwegii, Danii, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych, Armenii i Singapurze. Od czasu pilotażowej edycji w 2005 roku, w programie wzięło udział 30 tys. uczestników oraz 2 tys. trenerów. Projekt otrzymał Europejską Nagrodę

Jakości przyznawaną przez belgijską Fundację Króla Baudouina w kategorii „Innowacje społeczne w procesie starzenia się” [1].

Dobre praktyki

- Ważną cechą „Pasji dla życia”, która przyczyniła się do popularyzacji programu na szeroką, międzynarodową skalę, jest adaptowalność modelu oraz niskie nakłady potrzebne na realizację. Do przeprowadzenia warsztatów potrzebna jest tylko osoba przeszkolona z metodologii, która może prowadzić spotkania oraz sala, w której mogą się one odbywać [1]. Program z powodzeniem może być realizowany zarówno w dużych miastach, jak i na terenach wiejskich.
- Uczestnicy „Pasji dla życia” po zakończeniu warsztatów często aktywnie włączają się na zasadzie wolontariatu w promocję programu i pomagają zorganizować jego kolejne edycje. Ich zadowolenie i zaangażowanie jest jednocześnie najlepszą reklamą efektywności projektu, gwarancją jego kontynuacji i motorem do ciągłego ulepszania treści spotkań [1].
- Główne założenia programu zostały uwzględnione w strategii rozwoju ochrony zdrowia regionu Skania na lata 2010–2013. Jest to potwierdzenie, że oddolne działania o wąskim zasięgu terytorialnym mogą stać się częścią regionalnej polityki realizowanej na rzecz ogółu społeczeństwa [1].

Dane kontaktowe

Strona internetowa: <http://plus.rjl.se/index.jsf?nodeId=32136&nodeType=13> | passion.livet@rjl.se

Dodatkowe informacje

- [1] Zapędowska-Kling K., „*Pasja dla życia*” – *innowacyjny program aktywizacji osób starszych na przykładzie doświadczeń szwedzkich* [w:] *Starość w kontekście społecznym i zdrowotnym*, pod red. Muszyńskiego M., Biblioteka Gerontologii Społecznej, Kraków 2016, s. 37-46
- [2] Fiszka projektu na stronie konkursu Changemakers Stowarzyszenia Ashoka <https://www.changemakers.com/innovationinageing/entries/passion-life> [30.11.2016]
- [3] Nilsson A., Prezentacja dotycząca programu, 2010
http://plus.rjl.se/info_files/infosida33037/passion_for_life_english.pdf
- [4] Informacja o programie na stronach portalu internetowego regionu Jönköping
<http://plus.rjl.se/infopage.jsf?nodeId=33037> [30.11.2016]
-

Warsztaty

„Pomyślne starzenie się”

Ateliers du « Bien Vieillir »

FRANCJA

Cele

- Promowanie aktywnego starzenia się, zdrowego odżywiania i ruchu
- Profilaktyka zdrowia i upadków
- Organizowanie spotkań w pobliżu odbiorców żyjących na wsiach
- Ułatwienie kontaktów społecznych

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Profilaktyczne warsztaty prowadzone lokalnie przez odpowiednio przygotowanych pracowników socjalnych i wolontariuszy dla poprawy zdrowia, samopoczucia i aktywizacji osób starszych.

Zajęcia są prowadzone z wykorzystaniem metod aktywnych łączących materiały naukowe, gry i wymianę doświadczeń. Zależnie od regionu organizowane są w formie od 5 do 7 spotkań trwających do 3 godzin. Grupa składa się średnio z 10 do 15 osób w wieku powyżej 54 lat. Tematyka poruszana podczas warsztatów ma wspólny mianownik: przepis na aktywne życie i pomyślne starzenie się. Obejmuje m.in. następujące zagadnienia:

- Sprawny umysł, sprawne ciało
- Ruch to zdrowie
- Jedz zdrowo i kolorowo
- Obudź zmysły, zachowaj równowagę
- Dbaj o stare kości
- Spać jak 20-latek
- Lekarstwa – produkt nie jak każdy inny
- Dobre zęby na długi czas
- Psychologia i spokój wewnętrzny na co dzień
- Profilaktyka upadków.

Analogiczne programy realizowane są również w innych regionach pod parasolem lokalnych oddziałów MSA – Mutualité Sociale Agricole

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Cała Francja

Czas realizacji

Od 2005 – obecnie

Kto realizuje

ASEPT – Association de Santé d'Education et de Prévention sur les Territoires (Stowarzyszenie edukacji i profilaktyki zdrowotnej w regionach) oraz MSA – Mutualité Sociale Agricole (rolniczy system ubezpieczeń społecznych)

Partnerzy

Ponad 30 stowarzyszeń ochrony zdrowia, edukacji i profilaktyki na poziomie regionów oraz ponad 50 partnerów lokalnych

Beneficjenci

Osoby w wieku 55+, zwłaszcza mieszkające na terenach wiejskich

Nakłady finansowe

5 mln euro – ogólny budżet ASEPT w 2015 r. na działalność dot. profilaktyki zdrowotnej dzieci, dorosłych i seniorów

Źródła finansowania

Instytucje pomocy społecznej (79%) + inne źródła (15%) + kapitał własny uczestników (6%)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

3

ekonomiczna

3

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

3

wielofunkcyjność

(rolniczy system ubezpieczeń społecznych) z udziałem partnerów i organizacji pozarządowych z różnych dziedzin pokrewnych tematyce starzenia się. W celu szerzenia dostępności tej formy aktywizacji, organizatorzy projektu, jak i współpracujące stowarzyszenia, oferują szkolenia dla osób, które chciałyby prowadzić takie warsztaty w swojej okolicy.

Podobne programy funkcjonują również pod nazwą „Ateliers de prévention” (Warsztaty profilaktyczne) a w części regionów dostępne są również warsztaty uzupełniające w ramach cyklu PEPS Eureka – Programme d'Education et de Promotion Santé (Program Edukacji i Promocji Zdrowia) skupione na ćwiczeniu pamięci, przygotowane we współpracy MSA z Krajową Fundacją Gerontologii. Warto też wspomnieć o prężnej organizacji Siel Bleu, która promuje aktywność fizyczną realizując proste i funkcjonalne treningi dla osób starszych w domach opieki czy w ośrodkach aktywizacji społecznej w ramach warsztatów.

Udział w warsztatach „Bien vieillir” jest w większości przypadków bezpłatny lub tylko symbolicznie współfinansowany przez seniorów. Wówczas kosztuje maksymalnie 36 euro za cały cykl spotkań.

Rezultaty

Warsztaty „Bien vieillir” były przedmiotem kilku ewaluacji i badań naukowych dla zbadania zadowolenia odbiorców projektu i oceny wpływu tej formy aktywizacji społecznej na seniorów.

- 98% uczestników jest zadowolonych z udziału w warsztatach. Są one szczególnie chwalone za dobrą organizację, jakość merytoryczną i wzmacnianie więzi społecznych.
- 64% osób utrzymuje kontakt z innymi uczestnikami po zakończeniu zajęć.
- 60% zdecydowała się wziąć udział także w cyklu ćwiczeń równowagi
- a 35% – w warsztatach rozwijających pamięć.

Ponadto uczestnicy deklarują poprawę jakości życia w następstwie tych spotkań, głównie ze względu na:

- 31% – ograniczenie spożywania napojów zawierających kofeinę
- 30% – szybsze zasypianie
- 27% – rozpoczęcie aktywności fizycznej
- 27% – zwiększenie spożycia owoców i warzyw
- 26% – wzrost aktywności mózgu.

Rysunek 21. Ulotka informacyjna nt. warsztatów „Bien Vieillir”

Źródło: Strona internetowa MSA Lorraine [1]

W 2015 r. ASEPT zaangażował 24 855 osób w wieku 55+ przeprowadzając 1 485 projektów edukacyjnych wokół tematów aktywnego starzenia się (w tym m.in. 252 edycje warsztatów "Ateliers du Bien Vieillir", 421 edycji warsztatów ćwiczących funkcje poznawcze, 183 warsztaty nt. zdrowego odżywiania i 336 zajęć ćwiczących równowagę), co oznacza wzrost działalności o 29% w stosunku do roku poprzedzającego.

Dobre praktyki

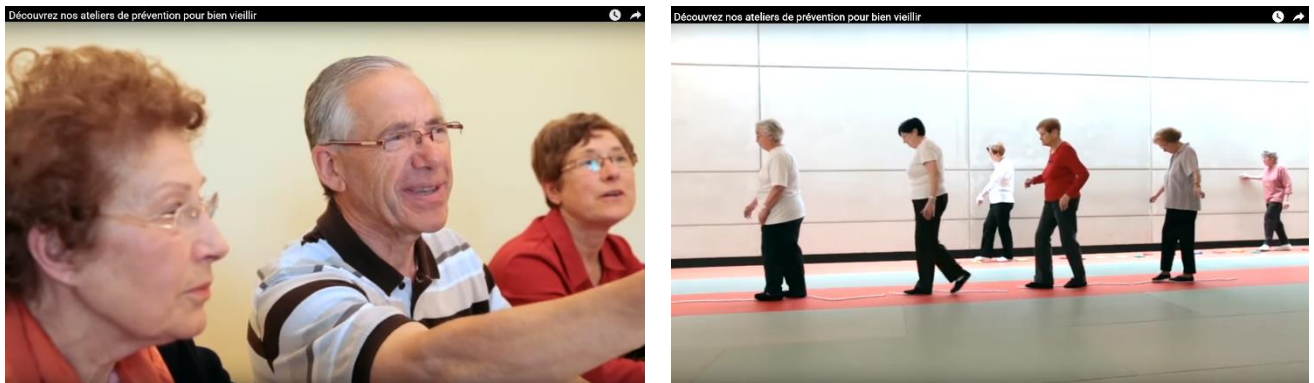
- Fakt, że organizację warsztatów wspierają wydziały działające lokalnie, pozwala na ich zorganizowanie blisko odbiorców docelowych.

- Strona internetowa projektu <http://www.pourbienvieillir.fr/> zawiera nie tylko informacje o warsztatach „Ateliers du Bien Vieillir”, ale również zasoby wiedzy, artykuły, porady ekspertów i materiały instruktażowe ułatwiające seniorom codzienne aktywne życie.

Rady na przyszłość

- Pomimo szeroko zakrojonej kampanii informacyjnej na portalach i w siedzibach instytucji publicznych i organizacji pozarządowych, najlepszą reklamą dla warsztatów jest marketing szeptany i polecenia „absolwentów” tej formy spędzania wolnego czasu.

Rysunek 22. Kadry z filmu promującego warsztaty „Ateliers de prévention”

Źródło: Portal informacyjny nt. ubezpieczeń emerytalnych <https://www.lassuranceretraite.fr/> [2]

Dane kontaktowe

Informacji nt. warsztatów udzielają m.in. osoby reprezentujące lokalne oddziały MSA i ASEPT oraz są one dostępne z poziomu strony projektu: <http://www.pourbienvieillir.fr/trouver-un-atelier>
 Caroline Roux | telefon: +33 5 61 10 40 08 | Margaret Rouvillain +33 6 27 49 23 35

Dodatkowe informacje

- [1] Ulotka informacyjna nt. warsztatów „Ateliers du Bien Vieillir,” <http://www.msalorraine.fr/lfr/documents/98910/40205966/D%C3%A9pliant+-+Ateliers+du+Bien+Vieillir.pdf> [dostęp 2.12.2016]
- [2] Film promujący warsztaty Ateliers de prévention, <https://www.lassuranceretraite.fr/portail-info/home/retraites/bien-vivre-sa-retraite/ma-forme-ma-sante/nos-ateliers-de-prevention.html> [dostęp 2.12.2016]
- [3] Strona internetowa ASEPT Association de Santé d’Education et de Prévention sur les Territoires, <http://asept-mps.fr/> [dostęp 28.11.2016]
- [4] Raport z działalności ASEPT za 2015 r., <http://www.msa.fr/lfr/sante/ateliers-du-bien-vieillir> [dostęp 28.11.2016]
- [5] Strona internetowa projektu „Bien Vieillir,” <http://www.pourbienvieillir.fr/> [dostęp 28.11.2016]
- [6] Ewaluacja programu „Ateliers du Bien Vieillir” z 2008 r. <http://www.msa.fr/lfr/documents/11566/48462/Synth%C3%A8se+MSA+-+Ateliers+du+bien+vieillir> [dostęp 28.11.2016]
- [7] Reportaż video nt. Warsztatów dla seniorów w Lotaryngii, <http://www.msatv.fr/video/ateliers-seniors-en-lorraine/> [dostęp 28.11.2016]
- [8] Strona informująca o warsztatach PEPS Eureka, <http://www.msa-mpn.fr/lfr/retraite/peps-eureka> [dostęp 28.11.2016]

Sieci zaopatrzenia solidarnych sklepów spożywczych A.N.D.E.S.

Uniterres (A.N.D.E.S.)

FRANCJA

Cele

- Poprawa bezpieczeństwa żywnościowego w ujęciu ilościowym i jakościowym wśród gospodarstw i osób w trudnej sytuacji życiowej
- Wspieranie rozwoju zrównoważonego rolnictwa lokalnego
- Zapewnienie stałych dostaw żywności pierwszej potrzeby (świeżych owoców i warzyw) w niskiej cenie dla beneficjentów opieki społecznej
- Promocja zdrowych nawyków żywieniowych
- Wzmocnienie więzi społecznych konsument – producent

Instrument

świadczenia
niepieniężne
pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Sieć współpracy i zaopatrzenia między instytucjami świadczącymi pomoc rzeczową – żywnościową, lokalnymi rolnikami w trudnej sytuacji życiowej i solidarnymi sklepami spożywczymi.

Projekt Uniterres jest jedną z form działalności stowarzyszenia A.N.D.E.S.

– Association Nationale de Développement des Epiceries Solidaires – sieci solidarnych sklepów spożywczych. Są to sklepy, gdzie osoby w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej (emeryci, bezrobotni, rodziny wielodzietne, o niskich dochodach, itp.), które jednak nie chcą korzystać z pomocy charytatywnej, mogą zakupić świeże produkty za około 30% ich wartości rynkowej. Zadaniem Uniterres jest nawiązanie lokalnej współpracy między instytucjami świadczącymi pomoc rzeczową – żywnościową, lokalnymi rolnikami i solidarnymi sklepami spożywczymi (Epiceries Solidaires) oraz stworzenie małej sieci zaopatrzenia w żywność. Program wspiera przede wszystkim osoby w trudnej sytuacji, w tym rolników działających na obszarach oddalonych od sieci dystrybucji, w małych gospodarstwach, rozpoczynających działalność w obszarze produkcji rolnej,

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Bretania, Nowa Akwitania (Akwitania-Limousin-Poitou-Charentes), Oksytania (Midi-Pireneje i Langwedocja-Roussillon)

Czas realizacji

Od 2011 – obecnie

Kto realizuje

Uniterres
Stowarzyszenie A.N.D.E.S. – Association Nationale de Développement des Epiceries Solidaires

Partnerzy

MSA – Mutualité Sociale Agricole (rolniczy system ubezpieczeń społecznych), organizacje zrzeszające rolników, fundacje, pomoc społeczna, partnerzy publiczni z różnych poziomów (UE, samorządy), przedsiębiorstwa i inni

Beneficjenci

Producenci rolni, beneficjenci pomocy żywnościowej

Nakłady finansowe

2 mln EUR – roczny budżet w 2016 (w tym zakupy – 800 tys.)

Źródła finansowania

70% kosztów zakupu produktów i realizacji projektu finansują partnerzy

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

3

wielofunkcyjność

zmieniających jej charakter lub będących w trudnej sytuacji życiowej wymagającej wsparcia w utrzymaniu działalności rolniczej. Uniterres wspiera ich samodzielność i zapobiega konieczności korzystania przez te osoby z opieki społecznej.

Pierwszym krokiem we włączeniu kolejnego gospodarstwa do sieci dystrybucji jest identyfikacja rolnika – producenta – w trudnej sytuacji życiowej. Odbywa się to z pomocą instytucji pomocy społecznej, pracowników socjalnych lub stowarzyszeń działających na wsiach. Po nawiązaniu kontaktu, wyjaśnieniu zasad funkcjonowania zamówień i dostaw, i jeśli warunki współpracy odpowiadają każdej stronie, rolnik i jego produkty włączane są do lokalnego systemu zaopatrzenia.

System zaopatrzenia działa na zasadzie pre-zlecenia i zaliczki na poczet upraw i produkcji rolnej. Pozwala to na konsolidację kapitału i ograniczenie marnotrawienia produkowanej żywności. Produkty nabywane są za 30% ceny rynkowej i dostarczane nie tylko do sklepów typu *épicerie solidaire*, ale także rolnikom na ich stoły.

W ramach projektu Uniterres prowadzone są również warsztaty kulinarne dla rodzin promujące zdrowe odżywianie oraz wizyty badawcze upraw w celach edukacyjnych.

Rezultaty

Działalność Uniterres przyczynia się do optymalizacji i większej skuteczności polityki i pomocy społecznej. W zależności od regionu, program rozwija się z roku na rok w tempie od 20 do 50% – mierzonych liczbą powstających sklepów, rosnącą siecią rolników-dostawców i tonażem sprzedanych za pośrednictwem sklepów produktów. Obecnie w ramach sieci zaopatrzenia działa:

- 208 producentów rolnych, w tym większość to osoby z grupy wiekowej 40-60 lat a 25% to rolnicy powyżej 60 roku życia.
- 30 000 osób, które są beneficjentami pomocy żywnościowej i klientami sklepów *Epiceries Solidaires*, w tym od 5 do 10% (w zależności od regionu) osób powyżej 60 roku życia, którzy mogą korzystać z zakupów w promocyjnych cenach sklepów solidarnych.

Stowarzyszenie A.N.D.E.S. we współpracy z Uniwersytetem w Bordeaux i innymi jednostkami naukowymi prowadzi projekt badawczy w ramach Funduszu Żywności i Ochrony Zdrowia, którego przedmiotem jest m.in. działalność Uniterres. Badanie ma na celu określenie wpływu działań partycypacyjnych opartych na dzieleniu się wiedzą nt. zdrowego odżywiania na zachowania żywieniowe beneficjentów pomocy rzeczowej i klientów solidarnych sklepów. Celem badania jest również ocena wpływu programu Uniterres na rolników – producentów żywności – z ekonomicznego punktu widzenia, głównie pod względem wzmacniania ich odporności i elastyczności na zmiany rynkowe.

Rysunek 23. Odbiór produktów od rolnika przez dostawcę

Źródło: Strona projektu *my positive impact* Fundacji Nicolas Hulot [3]

*Uniterres to mały krok
dla rolnictwa,
ale duży krok
dla poprawienia
dostępu do zdrowej
żywności.*

Véronique Blanchot,
Koordynatorka programu

Od lutego 2013 r. Stowarzyszenie A.N.D.E.S. jest uznane przez Ministerstwo Rolnictwa, Żywności i Leśnictwa oraz Ministerstwo Spraw Społecznych i Zdrowia we Francji jako narodowe stowarzyszenie pomocy żywnościowej upoważnione do otrzymywania środków publicznych na realizację tego celu. Obecnie (2016 r.) trwają prace nad rozszerzeniem sieci na kolejny region – Kraj Loary (fr. Pays de la Loire).

Dobre praktyki

- Organizacja spotkań integracyjnych dla producentów umacnia więzi i lojalność wobec sieci.
- Wcześniejsze zamówienia i zaliczki pozwalają rolnikom na zaplanowanie produkcji i świadomej sprzedaży nadwyżek (o ile się pojawią) innymi kanałami przed ich zepsuciem.
- Pracą u podstaw są wycieczki z beneficjentami pomocy żywnościowej do gospodarstw producentów żywności i ich edukacja nt. metod produkcji, sezonowości i różnorodności warzyw, kanałów zaopatrzenia czy słownictwa związanego z rolnictwem. „Są osoby, które nie wiedzą, dlaczego pomidory zimą nie są tak samo smaczne i soczyste jak latem, jeśli w ogóle są dostępne.” – zauważa Veronique Blanchot, Koordynatorka programu Uniterres. „Brak podstawowej wiedzy o rodzajach warzyw i sposobach ich przyrządzania był też powodem, dla którego niektóre z warzyw zalegały dotąd na półkach.” Edukacja w gospodarstwach pomaga zapobiegać marnotrawstwu w sklepach.

Rady na przyszłość

- Sieć zaopatrzenia i transport trzeba organizować kompleksowo, ponieważ producenci rolni z odległych terenów i w trudnej sytuacji ekonomicznej nie mają zazwyczaj możliwości dostarczania żywności bezpośrednio do sklepów.

Rysunek 24. Rolnik sieci Uniterres na polu cukinii.

Rysunek 25. Sklep A.N.D.E.S. Epicerie Solidaire

Źródło: Strona internetowa programu Uniterres [1].

Dane kontaktowe

Véronique Blanchot | Koordynatorka programu Uniterres | veronique.blanchot@epiceries-solidaires.org
| telefon: +33 6 30 93 20 61

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa programu Uniterres, <http://www.epiceries-solidaires.org/news/uniterres-des-circuits-courts-dans-le-reseau-des-epiceries-solidaires> [dostęp 29.11.2016]
- [2] Film o Uniterres, https://www.youtube.com/watch?v=wO_EJ3wCOR8&feature=youtu.be [dostęp 29.11.2016]
- [3] Strona projektu my positive impact Fundacji Nicolas Hulot, http://www.mypositiveimpact.org/projets/solution/item/uniterres__un_reseau_de_fruits_et_legumes_solidaire-29 [dostęp 2.12.2016]

Kwiecista łąka (żyć razem i starzeć się inaczej w Ardenach)

Le Pré aux Fleurs (E.V.A. 08)

FRANCJA

Cele

- Budowa małych ekologicznych domów wspólnego zamieszkania
- Stworzenie przestrzeni życiowej dla seniorów o skromnych dochodach, by mogli żyć niezależnie w godnych warunkach pozostając w swoim otoczeniu lokalnym
- Wzajemne dzielenie się posiadanymi dobrami oraz wzajemna pomoc w codziennych czynnościach
- Tworzenie i umacnianie więzi społecznych między mieszkańcami domu i społecznością lokalną
- Działania wspierające, rozbudzające kreatywność, aktywizujące grupy lokalne

Instrument

świadczenia
niepieniężne
pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa
aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Eksperymentalny projekt, w którym wspólnota osób starszych zamieszkała w efektywnym energetycznie domu na terenie wiejskim i zobowiązała się żyć w zgodzie z naturą, w atmosferze poszanowania wartości humanistycznych.

Projekt był poprzedzony długotrwałą fazą rozruchu: myślenie koncepcyjne, szukanie rozwiązań prawnych, formułowanie partnerstwa i zbieranie ekipy przyszłych mieszkańców trwało 6 lat. Pomysł zrodził się w 2009 podczas rozmów dwóch starszych par, które chciały zaplanować swoją przyszłość na wsi. W 2010 r. zawieszono stowarzyszenie E.V.A. 08 – Ensemble Vivre et Vieillir Autrement en Ardenne (Życie razem i starzeć się inaczej w Ardenach). Zgromadziło ono około 15 osób, które chciały zainwestować w nowatorskie rozwiązanie, mieszkać we wspólnocie bądź miały kompetencje, by pomóc wdrożyć ten projekt.

W 2011 r. idea nabrała kształtu a podczas regularnych spotkań członków stowarzyszenia sformułowane zostały podstawowe założenia projektu,

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Maubert-Fontaine, Ardeny

Czas realizacji

Od 2010 – obecnie

Kto realizuje

Association E.V.A. 08 – Ensemble Vivre et Vieillir Autrement en Ardenne (Życie razem i starzeć się inaczej w Ardenach)

Partnerzy

Przedsiębiorstwo społeczne
Foncière Chênelet
Gmina Maubert-Fontaine
Wspólnota Gmin Ardenne
Thiérache :
Regionalny Park Naturalny
Rada Regionalna
Terytorialny Wydział Współpracy
Gospodarczej

Beneficjenci

Ludzie starsi o skromnych
zasobach, z terenów wiejskich

Nakłady finansowe

1 097 499 EUR brutto,
czyli 2 320 EUR netto/m²

Źródła finansowania

13% Wsparcie finansowe państwa (PLAi), Regionu i ADEME - Agencji Ochrony Środowiska i Zarządzania Energią; 50% Pożyczka z Caisse des Dépôts et Consignations (fundusz lokat i depozytów); 37% fundusze własne Foncière Chênelet

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność
ekonomiczna

1

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

które później stały się kartą wartości, uwzględniającą m.in.: możliwość wyboru, by starzeć się u siebie, w mieszkaniu dostosowanym do potrzeb terażniejszych i przyszłych, możliwość prowadzenia ogrodu, z okazją do wspólnego spędzania czasu i zobowiązanie do wzajemnej pomocy.

Pod koniec 2011 pojawiła się okazja zakupu terenu w okolicy. Członkowie E.V.A. 08 nawiązali współpracę z architektem i prawnikiem. Jednak finansowo projekt okazał się być dla niektórych nie do udźwignięcia, dlatego zwrócili się do lokalnych władz, polityków i organizacji w poszukiwaniu partnera.

W 2012 r. nawiązano współpracę z Chênelet – lokalnym stowarzyszeniem integracji zawodowej i budownictwa społecznego, w roku 2013 do projektu włączyły się władze gminy Maubert-Fontaine. Samorząd zaoferował nową działkę pod budowę domu w zamian za zapewnienie międzypokoleniowości realizowanego projektu – dom miał być także miejscem aktywności najmłodszych mieszkańców gminy. Działkę pod inwestycję wydzierżawiono od gminy na rzecz inwestora – Chênelet – na 99 lat. Pozwolenie na budowę uzyskano dopiero pod koniec 2014 r.

Główną barierą według inicjatora projektu było znalezienie odpowiedniej formuły partnerstwa przy budowie domu, ponieważ taki projekt nie jest uregulowany prawnie. Udało się jednak wypracować dobre porozumienie między twórcami pomysłu i budowniczym, i projekt został zrealizowany z sukcesem.

Rola rodziny

Najbliższy członek rodziny (współmążonek) może zamieszkać z osobą starszą w jednym z indywidualnych mieszkań. Inni członkowie rodziny są zachęceni do częstych odwiedzin i zawsze mile widziani.

Rysunek 26. Anne-Marie i Jean Watier – przed wejściem do swojego nowego mieszkania

Źródło: Strona internetowa Braterstwa Misyjnego na Wsi [3]

Chcemy być otwarci na świat wokół nas. Wspólna przestrzeń pozwala nam przyjmować nasze dzieci i przyjaciół.

Dzień za dniem upływa w życzliwości, gościnności i dobrej atmosferze, która zrodziła się już między nami. Wspólnie opracowana karta wartości pomaga nam żyć solidarnie, z poszanowaniem innych i otaczającej nas przyrody.

Anne-Marie i Jean Watier
Inicjatorzy projektu

Rezultaty

Pierwszy etap został już zakończony. Powstało 6 mieszkań: 3 o pow. 64 m² i 3 o pow. 74m² oraz pomieszczenie wspólne. Ponieważ są to mieszkania socjalne, 3 z nich zarezerwowano dla osób o bardzo niskich dochodach, pozostałe 3 dla osób o średnich dochodach, dla których oczywiście czynsz jest wyższy. Mieszkańcy wprowadzili się do nowo wybudowanego obiektu w styczniu 2016. Obecnie uczą się, jak żyć razem i komunikują swoje pozytywne doświadczenia na wszelkie sposoby. W planach jest realizacja drugiego etapu – kolejnych trzech mieszkań oraz zespołu przedszkolnego i placu zabaw dla dzieci.

Dobre praktyki

- Warto zadbać o dobre porozumienie między twórcami pomysłu i realizatorami budowy.
- Członkowie stowarzyszenia E.V.A. 08 stworzyli przewodnik ideowy – kartę wartości (Guide moral et humaniste), którym kierować mają się obecni i przyszli mieszkańcy domu.

Rysunek 27. Wizyta na placu budowy.

Źródło: Strona internetowa stowarzyszenia E.V.A. 08 [1].

Rysunek 28. Zamieszkały dom z ogródkiem

Źródło: Strona internetowa Braterstwa Misyjnego na Wsi [3]

Rysunek 29. Plan zagospodarowania działki i kolejnych etapów budowy mieszkań socjalnych i przedszkola.

Źródło: Strona internetowa Foncière Chênelet i realizowanego projektu [2]

Dane kontaktowe

Jean Watier | Mieszkaniec Le Pré aux Fleurs i inicjator projektu | jean.watier@free.fr | tel. +33 3 24 37 09 48

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa stowarzyszenia E.V.A. 08, <http://www.eva08.org> [dostęp 25.11.2016]
- [2] Strona internetowa Foncière Chênelet i realizowanego projektu: <http://www.fonciere-chenelet.org/realisation/2013/lieu-vie-intergenerationnel-maubert-fontaine-08260> [dostęp 25.11.2016]
- [3] Strona internetowa Braterstwa Misyjnego na Wsi, <http://france.fmc-sc.org/qui/la-communion-laics-associe/activites-de-la-communion/882-nord-2016-31-janvier-ensemble-vivre-autrement> [dostęp 29.11.2016]
- [4] Strona internetowa L'Habitat Participatif, Coordin'action des Associations z informacjami o inicjatywach współzamieszkiwania we Francji, w tym analizowanym projekcie <http://www.habitatparticipatif.eu/> [dostęp 30.11.2016].

DETECT: Diagnoza, Słuchanie, Leczenie, Ocena i Zrozumienie w Telemedycynie

DETECT: Dépister, Ecouter, Traiter, Evaluer, Comprendre en Télémédecine

FRANCJA

Cele

- Wyposażenie pacjentów w elektroniczne karty pacjenta dostępne dla opiekunów i koordynatorów opieki
- Szybka diagnoza w oparciu karty pacjenta, pozwalające postawić właściwą diagnozę na podstawie parametrów życiowych, których historia jest łatwo dostępna
- Wyposażenie pacjentów w narzędzia/aplikacje telemedycyny
- Szerszy dostęp do profilaktyki, diagnostyki i badań przesiewowych

Instrument

świadczenie
niepłatna

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
zakończony

Opis projektu

Wdrożenie rozwiązań telemedycznych w celu poprawy komfortu osób starszych mieszkających poza miastem poprzez zwiększenie ich dostępu do zaawansowanych konsultacji medycznych.

Każdy pacjent objęty usługami w zakresie telemedycyny ma stworzoną i z informatyzowaną kartę pacjenta. Jest ona udostępniona zdefiniowanej grupie osób zaangażowanych w jego leczenie i opiekę, w tym także opiekunom nieformalnym. Pozwala to na lepsze diagnozowanie choroby, poznanie pacjentów leczonych już wcześniej, ich szybką ocenę i pogłębione zrozumienie ich stanu zdrowia.

Analizowany projekt jest prostszy od innych dotyczących wdrożenia rozwiązań telemedycznych, ponieważ jest wysoce reaktywny, z aktywnym udziałem pacjenta, opiekunów, lekarza koordynującego i kierownika projektu. Monitorowanie odbywa się przez czas określony, a gdy pojawi się problem, decyzja o podjęciu reakcji wynika z danych uzyskanych bez konieczności konsultacji z większą liczbą (często niedostępnych) specjalistów.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Obszary wiejskie, krytyczne z punktu widzenia demografii i potrzeb medycznych: Haute-Vienne, Corrèze, Dordogne, w pobliżu Saint-Yrieix-la-Perche, Region Nowa Akwitania

Czas realizacji

Od 2010 – 2014

Kto realizuje

Lekarz Kardiolog Patrick Dary
Zespół Szpitalny w St Yrieix
Szpital Kliniczny Uniwersytetu w Limoges

Partnerzy

Stowarzyszenia pacjentów
ARS – Agence Régionale de Santé du Limousin (Regionalna Agencja Zdrowia w Limousin)
Collage National des Cardiologues Français (Krajowe Kolegium Kardiologów Francuskich)
Association Nationale de Télémédecine (Narodowe Stowarzyszenie Telemedycyny) i inni

Beneficjenci

Osoby samotne i starsze z terenów wiejskich

Nakłady finansowe

72 000 EUR (2/3 – urządzenia telemedyczne; 1/3 zadania operacyjne)

Źródła finansowania

3 granty badawcze

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

3

ekonomiczna

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

2

Projekt składał się z następujących etapów:

- Zakup wyposażenia w postaci urządzeń telemedycznych w tym przede wszystkim służących do: pomiaru ciśnienia krwi, równowagi, pulsu, EKG, monitorowania tętna oraz zakup licencji na system komputerowy do prowadzenia dokumentacji medycznej (kart pacjenta).
- Konfiguracja systemu oraz stworzenie podręcznika użytkownika dla pacjentów, personelu opiekuńczego i medycznego. Umieszczenie go na stronie projektu.
- Uzyskanie świadomej zgody pacjenta na udział w projekcie oraz poinformowanie i przeszkolenie rodziny w zakresie korzystania z dostarczonych urządzeń telemedycznych. Włączanie pacjentów do projektu zależało od ich stanu zdrowia, rodzaju schorzenia, na które cierpieli i jego objawach. Skupiono się na dwóch głównych objawach: skokach nadciśnienia i migotaniu przedsionków. W ciągu roku planowano włączyć do monitoringu 100 pacjentów.
- Szkolenie pracowników służby zdrowia w zakresie korzystania z dostępnych w systemie informacji medycznych i odczytywania zebranych zdalnie danych: warsztaty z wykorzystaniem kart pacjenta i testy symulacyjne.
- Monitoring pacjentów ze zbieraniem danych do analizy ich stanu w czasie rzeczywistym.

W realizacji projektu napotkano na następujące bariery:

- uprawnienia administracyjne (sytuację poprawiło rozporządzenie w sprawie telemedycyny z października 2010 r, które weszło w życie dopiero w trakcie trwania projektu),
- ochrona danych osobowych (firmy partnerskie zostały oficjalnymi administratorami danych),
- niechęć pacjentów (znikała po włączeniu pacjenta do projektu),
- problemy techniczne (np. brak połączenia z siecią lub błąd transmisji danych),
- problemy medyczne i błędy ludzkie (nieprawidłowe użycie przyrządów miernikowych przez pacjentów).

Rysunek 30. Pomiar ciśnienia tętniczego i rejestr pomiarów z karty pacjenta.

W celu ułatwienia bieżącego monitorowania oraz codziennej analizy dużych zbiorów danych, wdrożono system ostrzegawczy, który automatycznie wyłapuje obserwacje odstające od normy. Jest to rozwiązanie wzorowane na sprawdzonych rozwiązaniach niemieckich.

Rola rodziny

Członkowie rodziny i opiekunowie po przeszkoleniu mogą wspierać osobę chorą w korzystaniu z urządzeń pomiarowych. Są także ważnym ogniwem w prowadzonych obserwacjach i uzupełniającym źródłem wiedzy na temat stanu pacjenta.

Date & Heure locales de la mesure	TAS Tension Artérielle Systolique	TAD Tension Artérielle Diastolique	FC Fréquence cardiaque
19/06/2012 12:21:48	187	103	110
19/06/2012 09:30:01	190	108	111
19/06/2012 09:19:47	202	112	110
18/06/2012 19:11:20	194	105	107
18/06/2012 19:05:13	200	97	111
18/06/2012 15:09:00	199	94	111
18/06/2012 15:07:05	199	103	113

Źródło: Strona internetowa doktora Patricka Dary [1]

Rezultaty

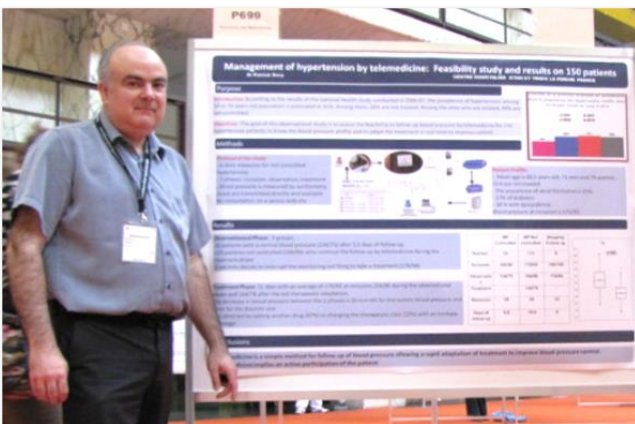
W ciągu 3 lat do projektu badawczego włączonych zostało łącznie 600 pacjentów: 290 osób z nadciśnieniem tętniczym, 240 z zaburzeniami rytmu serca, 70 z nadciśnieniową niewydolnością serca z arytmią. Wszyscy byli mieszkańcami obszarów wiejskich charakteryzujących się bardzo wysokim poziomem wskaźników obciążenia demograficznego. Wśród pacjentów były także osoby zamieszkałe w domach opieki lub żyjące samotnie. Wszyscy pacjenci mieli ograniczony dostęp do opieki medycznej ze względu na niską gęstość zaludnienia. Średnia wieku pacjentów to 68 lat, w tym 21% pacjentów powyżej 80 r. ż. Każdy z pacjentów był monitorowany od 5 do 30 dni. Podczas trwania projektu:

- zapobieżono 150-200 transportom i hospitalizacjom (najczęściej z powodu migotania przedsionków),
- 35% pacjentów lepiej radziła sobie ze swoim problemem zdrowotnym po wdrożeniu zdalnego monitoringu,
- 90% pacjentów zgodziło się na monitorowanie z wykorzystaniem urządzeń a dane przekazywane były skutecznie nawet z najbardziej oddalonych obszarów,
- wykazano, że w 1/3 przypadków wzrost nadciśnienia tętniczego to tylko tzw. "efekt białego fartucha" (czyli podwyższenie ciśnienia wynikające z reakcji stresowej na pobyt w gabinecie lekarskim), a w 2/3 przypadków ciśnienie krwi unormowało się w ciągu 12 dni.

Projekt DETECT nie tylko zmniejszył liczbę transportów pacjentów i konieczność osobistych wizyt lekarskich. Pozwolił też jak najlepiej dostosować leczenie do określonego problemu z zastosowaniem bardziej ekonomicznych metod pielęgnacji i opieki. Dzięki telemedycynie dostęp do opieki jest ułatwiony, łatwiej jest stworzyć sieć opieki wokół pacjenta jako podmiotu działań i zapewnić usługi najwyższej jakości. Czas do pierwszego kontaktu z lekarzem znacząco się skraca, co pozwala na bardziej skuteczne interwencje. Telemedycyna promuje równy dostęp do opieki na wsiach, niweluje stres i koszty związane z podróżą, zarówno dla pacjentów, jak i podmiotów służby zdrowia.

Plany na przyszłość obejmują rozszerzenie dostępności prostych i przyjaznych rozwiązań telemedycznych. Pomysłodawca projektu w 2011 został laureatem konkursu "One Mission One Million, Au Cœur de l'AVC" rozstrzygniętego podczas Europejskiego Kongresu Kardiologii, a uzyskany grant pozwolił mu na wydłużenie czasu trwania badań.

Rysunek 31. Patrick Dary prezentuje wyniki swoich badań podczas Kongresu EuroPREvent w Rzymie, 2013

Dane kontaktowe

Patrick Dary | Lekarz kardiolog, pomysłodawca i realizator projektu DETECT | tel. +33 5 555 759 600

Dodatkowe informacje

- [1] Strona internetowa doktora Patricka Dary, <http://www.docteur-dary.fr/telemedecine/> [dostęp 30.11.2016]
- [2] Fiszka projektu na stronie konkursu Changemakers Stowarzyszenia Ashoka, <https://www.changemakers.com/fr/morehealth/entries/detect-0> [dostęp 30.11.2016]

System monitorowania i wsparcia osób starszych Divas

Divas – Dipositif de veille et d'accompagnement social

FRANCJA

Cele

- Identyfikacja i analiza potrzeb osób w wieku 80+ żyjących w oddaleniu od ośrodków miejskich
- Ułatwienie utrzymywania kontaktu z osobami starszymi z terenów wiejskich
- Poprawa jakości życia i wsparcie osób starszych najbardziej narażonych na samotność, wypadki i urazy, zapobieganie utracie autonomii
- Edukowanie i informowanie emerytów na temat dostępnych form wsparcia, z których mogą skorzystać – poprawa dostępu do przysługujących im uprawnień
- Rozwój nowych usług pocztowych, takich jak dostarczenie lekarstw czy drobnych zakupów

Instrument

świadczenie
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Divas to szeroko zakrojony system monitorowania sytuacji osób starszych, zwłaszcza żyjących samotnie i na terenach słabo zaludnionych, we współpracy z pocztą i listonoszami.

Listonosze poprzez codzienne odwiedziny w domach osób starszych czuwają nad ich zdrowiem, samopoczuciem i wspierają w prostych potrzebach, takich jak drobne zakupy czy dostarczenie leków. Projekt wpisuje się w priorytety polityki senioralnej francuskich władz centralnych i samorządowych związane z wykrywaniem i profilaktyką ryzyka niesamodzielności. Jest także w zgodzie z duchem i celami ustawy dotyczącej adaptacji do starzenia się społeczeństwa.

Pierwszą fazą projektu był pilotaż zrealizowany przez Poczta, która odpowiadając na przetarg zobowiązała się do realizowania codziennego planu odwiedzin osób starszych. Wdrażany projekt miał kilka etapów:

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Departamenty: Côte-d'Or, Indre, Haute-Marne, Savoie

Czas realizacji

Maj 2015 – obecnie

Kto realizuje

CNAV Caisse nationale d'assurance vieillesse (Narodowy Fundusz Emerytalny)

Partnerzy

La Poste – Poczta
Carsat Caisse d'Assurance Retraite et de la Santé au Travail (Fundusz ubezpieczeń emerytalnych i ochrony zdrowia w miejscu pracy)

Beneficjenci

Osoby starsze, samotne i powyżej 70 r. ż. w trudnej sytuacji ekonomicznej i społecznej

Nakłady finansowe

Projekt w trakcie ewaluacji. Szacunkowo 3 EUR na ankietowaną osobę

Źródła finansowania

CNAV Caisse nationale d'assurance vieillesse (Narodowy Fundusz Emerytalny)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

ekonomiczna

3

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

- Potencjalni uczestnicy badania zostali wskazani przez CNAV – Caisse nationale d'assurance vieillesse (Narodowy Fundusz Emerytalny) i Carsat Caisse d'Assurance Retraite et de la Santé au Travail (Fundusz ubezpieczeń emerytalnych i ochrony zdrowia w miejscu pracy).
- CNAV wysyłał do seniorów list informujący o wizytach listonosza i jego roli uprzedzając kolejne działania w projekcie. Około 30% osób zgodziło się rozmawiać z listonoszem.
- Serię wizyt rozpoczęto od wręczenia seniorom kwestionariusza dotyczącego analizy ich sytuacji i potrzeb. 990 listonoszy rozdysponowało 60000 ankiet na obszarze czterech departamentów francuskich. Badanie to pozwoliło zidentyfikować samotne osoby starsze, dla których ten typ monitoringu i opieki miałby się stać powszechnym prawem. Do wyboru tej grupy zastosowano 6 kryteriów w tym m.in. takie jak regularne stosowanie laski, trudności w wykonywaniu codziennych czynności (np. gotowanie), dostępność osoby do pomocy lub fakt bycia odwiedzanym rzadziej niż raz w tygodniu przez kogoś z zewnątrz (stopień izolacji).
- Jeśli na 3 z 6 pytań kwestionariusza wstępnej oceny odpowiedź była pozytywna, kolejną częścią było badanie pogłębione i dalsza ocena sytuacji życiowej osoby starszej na podstawie rozmowy. Odbываła się ona za pomocą kolejnych 6-8 pytań stawianych przez listonosza dotyczących ostatnich wydarzeń mogących mieć wpływ na destabilizację takich jak sytuacja mieszkaniowa, korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej, hospitalizacja, owdowienie.
- Po analizie wyników badań osobom starszym oferowane są dodatkowe usługi i aktywności, np. uczestnictwo w warsztatach profilaktyki upadków, adaptacja mieszkania do ich potrzeb, czy dowóz posiłków.

Rysunek 32. Listonosz odwiedzający osobę starszą w miejscowości Vienne we Francji

Źródło: Portal informacyjny La Nouvelle Republique [2]

Idziemy sprawdzić, czy dana osoba ma się dobrze, rozmawiamy, otrzymujemy jej podpis w notatkach, a w razie potrzeby mamy numery awaryjne i kontakt do członka rodziny. Te nowe usługi są pożyteczne z punktu widzenia odbiorców i są kontynuacją mojej pracy.

Bruno, Listonosz

Listonosze w ramach swojego zadania odwiedzają najstarsze i najbardziej odizolowane osoby 6 dni w tygodniu. Osoby starsze mają możliwość zmiany odwiedzającego ich listonosza i mają do dyspozycji indywidualne wsparcie ze strony Carsat. Badanie powtarzane jest raz na kwartał lub w razie potrzeby.

Rezultaty

Po 9 miesiącach trwania projektu w departamencie Côte-d'Or zbadano sytuację 15000 osób starszych, z której to grupy 1500 osób (10%) zidentyfikowano jako słabe i zagrożone niesamodzielnością. 165 z nich jest zainteresowanych zaoferowanymi świadczeniami i dodatkowymi aktywnościami. Działalność w ramach tego projektu jest postrzegana jako przedłużenie szczególnej relacji pomiędzy listonoszem a jego klientami oraz wzmocnienie zaufania pokładanego w służbie publicznej. Listonosz przynosi pocztę, ale jest także narzędziem walki z izolacją.

Obecnie poczta bierze udział w kolejnych 20 takich pilotażowych projektach m.in w Burgundii, Franche Comté, Rodan-Alpy i w regionie Centralnym, a CNAV planuje rozszerzenie projektu Divas na skalę krajową. Ewaluacja projektu pilotażowego prowadzona jest przez Pôle de Gérontologie Interrégional (PGI – Ponadregionalny Instytut Gerontologii). Na dzień finalizacji niniejszej publikacji jej wyniki nie były jeszcze dostępne.

Rysunek 33. Ulotka informacyjna o wizytach listonoszy

Źródło: Raport z działalności Carsat Nord-Est [3]

Dobre praktyki

- Osoby starsze po otrzymaniu broszury z informacją o projekcie i wyjaśnien od listonosza wyrażają pisemną zgodę na przetwarzanie danych i przekazanie wyników kwestionariusza do CNAV.
- Krajowa umowa ramowa między CNAV i La Poste precyzuje ogólne ustalenia operacyjne, minimalne i maksymalne stawki oraz liczbę wymaganych czynności do wykonania przez listonoszy.
- Poczta odpowiednio przygotowuje listonoszy do tego dodatkowego zadania. Organizowane są szkolenia z budowania relacji, obsługi klienta, itp., tak by każdy czuł się komfortowo w nowej rozszerzonej roli. Jeśli sytuacja tego wymaga, listonosz otrzymuje indywidualne wsparcie tutora podczas pierwszego dnia pracy w tym projekcie. W wewnętrznym systemie informacyjnym poczty (Intranet) dostępne są wszystkie broszury, reguły postępowania i bieżące komunikaty nt. realizacji projektu.
- Prowadzenie tego typu monitoringu jest skuteczniejsze niż zatrudnienie lub oddelegowanie osób zewnętrznych, czy reprezentujących CNAV. To listonosz – przy zachowaniu poufności informacji i uzyskaniu zgody na jej przetwarzanie – jest osobą znaną seniorom i obdarzoną większym zaufaniem. Poczta dysponuje też właściwie bezkonkurencyjną siecią dystrybucji i dotarcia do klientów.

Dane kontaktowe

Gérard Rivière | Przewodniczący Rady Administracyjnej CNAV | tel. + 33 8 21 10 21 21 wew. 2

La Poste Serwis prasowy | service.presse@laposte.fr | +33 1 55 44 22 37

Dodatkowe informacje

- [1] Le Bien Public Dijon, Cyrill Bignault, Le facteur, nouvelle sentinelle, 09.06.2015, <http://www.bienpublic.com/edition-dijon-ville/2015/06/09/le-facteur-nouvelle-sentinelle> [dostęp 25.11.2016]
- [2] Portal informacyjny La Nouvelle Republique, La Poste présente ses facteurs du futur, 29.05.2014, <http://www.lanouvellerepublique.fr/Vienne/Actualite/Economie-social/n/Contenus/Articles/2014/05/29/La-Poste-presente-ses-facteurs-du-futur-1927032#> [dostęp 5.12.2016]
- [3] Raport z działalności Carsat za 2015 r., https://www.carsat-norddest.fr/telechargements/pdf/Nous_connaitre/RA_2015/RA_2015.pdf [dostęp 5.12.2016]
- [4] Informacja prasowa o kolejnych przetargach CNAV na podobne projekty, 8.12.2016, http://www.wk-rh.fr/actualites/actualites_imprimer.php?action=imprimer&actualite_id=79989 [dostęp 8.12.2016]
- [5] Informacja prasowa CNAV i La Poste: <http://legroupe.laposte.fr/espace-presse/liste-des-communiqués/la-caisse-nationale-d-assurance-vieillesse-cnav-confie-aux-facteurs-une-mission-de-veille-et-de-detection-des-risques-de-fragilite-des-retraites> [dostęp 26.11.2016]

Mieszkańowe pogotowie zimowe

L'hébergement d'urgence en hiver

FRANCJA

Cele

- Zwalczenie izolacji osób starszych na wsiach
- Zapewnienie schronienia osobom z grupy podwyższonego ryzyka
- Wsparcie w rekonwalescencji po przebytych chorobach lub urazach
- Zapewnienie bezpiecznego miejsca dla stabilizacji fizycznej i psychicznej w towarzystwie innych ludzi

Instrument

świadczenia
niepieniężne
pomoc
rzeczowa

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa
aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Fundacja i organizacja pożytku publicznego Les petits frères des Pauvres (Mali Bracia Ubogich) oferuje każdej zimy tymczasowe zakwaterowanie w wymiarze od kilku dni do 3 miesięcy w małych domach opieki (do 25 miejsc) dla osób starszych mieszkających na obszarach wiejskich.

Mieszkańowe pogotowie zimowe dostępne jest między 15 października a 30 kwietnia. Projekt jest skierowany do osób mających ciężką sytuację mieszkaniową lub które nie powinny mieszkać samotnie w okresie zimowym. Osoby te mają zapewniony większy komfort, w tym ciepłe pomieszczenia, kontakt z ludźmi i spędzanie zimowych dni przy wspólnych posiłkach, aktywnościach i wycieczkach zaproponowanych przez wolontariuszy.

Inicjatywa ma stanowić alternatywę dla przedwczesnego umieszczenia osób starszych w domach opieki. Bezpieczne zakwaterowanie na czas zimy pozwala osobom starszym na przedłużenie samodzielnego życia w domu tak długo, jak to możliwe. Koszty pobytu w zależności od lokalizacji wahają się od 30 do 50 Euro dziennie w świeżo wyremontowanym ośrodku. Można starać się o dofinansowanie z pomocy społecznej lub w trudnych sytuacjach o bezpłatny pobyt w czasowym domu opieki.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

7 domów zakwaterowania tymczasowego na terenach wiejskich: w Burgundii (Pothières, Gigny-sur-Saône, Jully-les-Buxy), regionie Rodano-Alpejskim (Charmanon), Bretanii (Damgan) i w Regionie Centralnym (Abbaye de La Prée w Ségry i Centrum Spotkań Pokoleń w Sologne).

Czas realizacji

1972 – obecnie, w okresie zimowym od 15 X do 30 IV

Kto realizuje

Les petits frères des Pauvres (Mali Bracia Ubogich) – organizacja pożytku publicznego

Partnerzy

władze samorządowe, ośrodki zdrowia i pomocy społecznej

Beneficjenci

osoby starsze z terenów wiejskich, powyżej 60 lat
opiekunowie osób starszych
otrzymują czas na wytchnienie

Nakłady finansowe

2 030 000 EUR – budżet na struktury mieszkalne ogólnie

Źródła finansowania

Dotacje, fundraising, środki własne, wolontariat, subwencje

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność
ekonomiczna

2

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

Rola rodziny

W trakcie tymczasowego pobytu poza stałym miejscem zamieszkania, opiekunowie osób starszych i członkowie rodzin mają okazję do wytchnienia od dotychczasowych obowiązków związanych ze wsparciem i opieką nad osobą starszą. Wskazane jest jednak, by kontakt z osobami z bezpośredniego otoczenia – łączący osobę starszą z jej stałym miejscem zamieszkania i przyzwyczajeniami – został utrzymany, tak by zapewniona tymczasowa opieka była kontynuacją dotychczasowego wsparcia i pozostawała w zgodzie z jej przyzwyczajeniami. Utrzymanie stałej rutyny i kontaktów z bliskimi pozwala także na bezproblemowy powrót do domu na wiosnę.

Rysunek 34. Mieszkańcy tymczasowi w La Prée.

Zdjęcie: Pierre Jeanson

Źródło: Strona internetowa stowarzyszenia les petits frères des Pauvres [2]

Rezultaty

W 2012 z tymczasowego zakwaterowania skorzystały 172 osoby w wieku od 60 lat wzwyż, średnia wieku beneficjentów to 85 lat. W 2015 było to już 409 osób a dotychczas w 2016 – 350 osób. 2/3 mieszkańców stanowią kobiety, z których 75% wraca do swojego domu po krótkim pobycie w zakwaterowaniu tymczasowym. Połowa pobytów jest krótsza niż 30 dni. Wysokie obłożenie ośrodków (powyżej 82%) świadczy o trafności działań i celnej odpowiedzi na potrzeby osób starszych i ich opiekunów. W kolejnym roku planowany jest remont niektórych placówek, by mogły prowadzić swoją działalność przez cały rok.

Dane kontaktowe

Isabelle Sénécal | Kontakt dla mediów | isabelle.senecal@petitsfreresdespauvres.fr | +33 1 49 23 14 49

Dodatkowe informacje

- [1] Les petits frères des Pauvres. Raport z działalności w 2015 r. https://www.petitsfreresdespauvres.fr/mediastore/fckEditor/file/Quisommesnous/2015rapport-annuel_asso_petits-freres-des-Pauvres.pdf [dostęp 28.11.2016]
- [2] Broszura informacyjna o czasowych pobytach zimowych, https://www.petitsfreresdespauvres.fr/mediastore/11/73614_1_FR_original.pdf [dostęp 28.11.2016]
- [3] Strona internetowa stowarzyszenia, Mieszkaniaowe pogotowie zimowe, <https://www.petitsfreresdespauvres.fr/actualites/toutes-les-actualites.html> [dostęp 28.11.2016]

Gdybym nie miała domu La Prée zimą, byłabym już w domu opieki. (...) Od śmierci męża jest mi trudno. Sąsiedzi wyjeżdżają już jesienią, jestem daleko od sklepów, już nie prowadzę auta. Jestem sama na wszystkich poziomach: fizycznie i psychicznie. (...) Do ogrzania się mam tylko kominek, a w godzinach porannych jest zimno. (...) Tu jest dobrze. Jesteśmy w ciepłe, są inni ludzie, dobrze jem. Atmosfera jest rodzinna i mogę żyć we własnym tempie. Ale tęsknię także, by wrócić do domu, kiedy powrócą ładne dni. Mam ogród, meble, moje pamiątki. Mój dom jest moim gniazdkiem. Mam nadzieję, że będę tu jeszcze przyjeżdżać przez długi czas.

Pani G., 88 lat, mieszkanka Opactwa de La Prée

Transport na żądanie dla osób starszych na wsiach

Minibus TAD TransPérigord (Transport à la Demande)

FRANCJA

Cele

- Zagwarantowanie osobom starszym większej autonomii
- Zapobieżenie izolacji osób starszych na terenach mniej zaludnionych
- Ułatwienie dostępu do opieki zdrowotnej
- Aktywizacja i zapewnienie kontaktu ze społecznością lokalną
- Wsparcie w zakupach i korzystaniu z usług publicznych

Instrument

świadczenie
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Spółeczność zamieszkała na terenie kilku gmin rozrzuconych na dość dużym obszarze wiejskim ma dostęp do usługi transportowej – minibus na żądanie, zainicjowanej przez lokalne Centrum Pomocy Społecznej.

Usługa transportowa realizowana na telefoniczne zamówienie przynajmniej dzień wcześniej szybko ewaluowała: od zapewnienia przejazdów na cotygodniowy rynek, przez zwiększenie częstotliwości w celu ułatwienia dostępu do lekarzy i wydarzeń społecznych, aż do rozszerzenia usługi na nowe grupy docelowe i obecnie – skoordynowanie transportu na żądanie z rozwijającą się lokalną siecią transportu publicznego TransPérigord.

Początkowo wszystkie osoby zainteresowane usługą ponosiły kwartalną opłatę (30 euro) niezależnie od liczby przejazdów. Ponieważ okazało się, że ponad 30% klientów minibusa stanowili mieszkańcy sąsiednich gmin, podpisano umowę o współpracy z uzgodnioną wyższą opłatą dla ich mieszkańców w wysokości 50 euro na kwartał.

Cechą charakterystyczną usługi jest obecność asystenta podróży. Na początku stanowisko to było dofinansowane z urzędu pracy, następnie zatrudniono wykwalifikowaną osobę na 20 godzin tygodniowo. Potrzebne były umiejętności opiekuńcze i dobre podejście do osób starszych bardziej niesamodzielnych, którym trzeba było pomóc

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Wspólnota Gmin Brantômois w Nowej Akwitanii:
Biras, Bourdeilles, Brantôme
Bussac, Eyvirat, Saint-Julien-de-Bourdeilles, Sencenac-Puy-de-Fourches, Valeuil.

Czas realizacji

2005 – obecnie

Kto realizuje

CIAS – Le centre intercommunal d'action sociale de la communauté de communes du Brantômois (Międzygminne Centrum Pomocy Społecznej, Wspólnota Gmin Brantômois w Nowej Akwitanii)

Partnerzy

TransPérigord

Beneficjenci

osoby zamieszkujące tereny odizolowane od głównych dróg, zwłaszcza osoby starsze

Nakłady finansowe

15 000 euro zakup minibusa
(10 000 euro dotacji CNSA + środki własne CIAS)

Źródła finansowania

Dotacja CNSA Caisse nationale solidarité autonomie (Narodowy Fundusz Solidarności na rzecz autonomii)

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

2

ekonomiczna

2

Partycypacyjność

Wielosektorowość

3

wielofunkcyjność

ze wsiadaniem do minibusu, czy podczas wizyty u lekarza. Usługa transportowa wpisała się idealnie w politykę wspierania samodzielności i mieszkania osób starszych we własnych domach na znanym im terenie.

Rezultaty

Minibus realizujący transport na żądanie stał się częścią sieci transportu publicznego. Zadanie samorządu, ze względu na dynamiczny rozwój sieci komunikacyjnej między gminami, zlecono w kolejnych latach przewoźnikom prywatnym. Każda firma musi corocznie przedstawić szczegółowy raport z jej działania, który pozwala na dostosowanie częstotliwości, czasu i trasy do potrzeb mieszkańców.

Obecnie z rozwiniętej sieci linii międzygminnych korzystają zarówno osoby starsze jak i uczniowie, młodzież i lokalni pracownicy. Sieć ma połączenie z linią szybkiej kolei TGV. Innowacją jest polityka cenowa tego lokalnego transportu publicznego. Od lat funkcjonuje stała cena przejazdu w wysokości:

- 2 euro niezależnie od długości trasy
- karnet 10 przejazdów to 14 euro
- bilet miesięczny – 40 euro.

Rysunek 35. Minibus na żądanie TAD (Transport à la Demande) już za 2 Euro łączy odległe wsie z siecią regionalną i szybką koleją TGV.

Źródło: Vivre en Perigord, 11.2016 [2]

Dzięki takiemu cennikowi, liczba pasażerów wzrosła o 40% w ciągu pierwszych dwóch lat. Planowany jest rozwój sieci w kierunku zaspokajania potrzeb i kierunków interesujących dla turystów z regionu.

Dobre praktyki

- Zatrudnienie animatora – asystenta podróży i osoby odpowiedzialnej za planowanie trasy przejazdu (20 godzin tygodniowo).
- Miejskie ośrodki opieki zdrowotnej – znając specyfikę transportu minibusem – umawiają wizyty w dogodnych dla osób starszych terminach, by ułatwić skoordynowanie transportu grupy pacjentów z odległych wsi.
- Stała niska cena przejazdu 2 euro niezależnie od długości trasy.
- Wymaganie, by pojazdy w sieci transportu publicznego miały maksymalnie 12 lat. Podnosi to jakość usług i sprzyja ochronie środowiska.

Rady na przyszłość

Środki z opłat kwartalnych nie pokrywają kosztów operacyjnych transportu na żądanie. Konieczne jest zabezpieczenie dodatkowych środków w budżecie gmin. W 2010 dotacja wyniosła ekwiwalent 1 euro na mieszkańca.

Dane kontaktowe

Olivier Chabreyrou | Vice-président CIAS | +33 5 53 05 77 14

contact@ciasdronneetbelle.fr | comcommunebrantomois@wanadoo.fr

Dodatkowe informacje

- [1] Portal Mairie Conseils, Quand un minibus pour personnes âgées devient un service à forte dimension sociale, 23.05.2016, <http://www.mairieconseils.net/cs/ContentServer?pagename=Mairie-conseils/MCExperience/Experience&cid=1250261834925> [dostęp 29.11.2016]
  - [2] Vivre en Perigord, 11.2016, Dossier TransPérigord, https://www.dordogne.fr/attached_file/componentId/kmelia1/attachmentId/1157/lang/fr/name/perigord_n06.pdf [dostęp 29.11.2016]
-

Wiejskie Centra Usług

Ilomantsissa Kylätalo – Monipalvelukeskus

FINLANDIA

Cele

- Stworzenie mieszkańcom wiosek odległych od ośrodków miejskich dostępu do usług
- Integracja lokalnej społeczności poprzez pobudzenie działalności wolontariackiej i stworzenie przestrzeni do spotkań mieszkańców
- Przeciwdziałanie negatywnym trendom demograficznym i społecznym oraz wykluczeniu społecznemu

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

W małych wioskach gminy Ilomantsi położonych na terenach peryferyjnych stworzono Wiejskie Centra Usług. Dzięki nim usługi do tej pory niedostępne dla mieszkańców mogą być im świadczone w środowisku zamieszkania.

Projekt jest odpowiedzią na wyzwania wynikające z emigracji młodszych ludzi do większych miejscowości oraz starzenia się społeczności w małych wioskach. Zjawiska te skutkują niską opłacalnością świadczenia usług na terenach peryferyjnych, co w konsekwencji prowadzi do ich centralizacji w większych ośrodkach miejskich i niedostępności na terenach wiejskich. Pomysłodawczyni stworzenia Wiejskich Centrów Usług, Eija Liimatta, pracująca w Urzędzie Gminy Ilomantsi, chciała przeciwdziałać tym tendencjom. Zgodnie z jej koncepcją stworzenie Centrów miało na celu także aktywizację mieszkańców wiosek i integrację lokalnej społeczności.

W Wiejskich Centrach świadczone są różnorodne usługi, ich rodzaj i częstotliwość dostarczania zależy od zgłoszonego przez mieszkańców zapotrzebowania – zwykle raz na tydzień lub raz na miesiąc. Dostarczycielami usług są zarówno małe przedsiębiorstwa jak i osoby zatrudnione w ramach sektora publicznego (np. pielęgniarki środowiskowe przyjeżdżające z podlegających gminie placówek ochrony zdrowia). Do usług oferowanych w ramach działalności Centrów należą m.in.: usługi zdrowotne, fryzjerskie, turystyczne, informatyczne,

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

Gmina Ilomantsi

Czas realizacji

2013 – obecnie
(w latach 2013-2014 wspierany w ramach inicjatywy LEADER)

Kto realizuje

Gmina Ilomantsi

Partnerzy

- Inicjatywa LEADER
- Stowarzyszenia lokalne

Beneficjenci

Mieszkańcy wioski Ilomantsi, w tym osoby starsze

Nakłady finansowe

75 tys. EUR

Źródła finansowania

- Środki z projektu LEADER (47 250 EUR)
- Środki gminy (7 500 EUR)
- Środki 6 lokalnych stowarzyszeń (5 700 EUR)
- Inne źródła

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

3

Efektywność

2

ekonomiczna

Partycypacyjność

3

Wielosektorowość

2

wielofunkcyjność

gastronomiczne, pielęgnacja ciała, kursy edukacyjne, warsztaty rzemiosła czy nauka śpiewu. Koordynacją działalności Centrów i organizacją przyjazdów usługodawców zajmują się wolontariusze działający w lokalnych stowarzyszeniach. W ramach działalności Centrów organizowane są także letnie festiwale, targi i seminaria.

Koncepcja Wiejskich Centrów Usług została opracowana i wdrożona w ramach projektu dofinansowanego z inicjatywy unijnej LEADER. Wsparcia zarówno finansowego jak organizacyjnego udzieliły realizującej projekt Gminie Iłomansi także lokalne stowarzyszenia. Dofinansowanie pozwoliło na zatrudnienie pomysłodawczyni inicjatywy w roli koordynatorki projektu, która z ramienia władz gminy nadzorowała prace koncepcyjne i wdrożenie idei.

Realizacja projektu poprzedzona była dokładną analizą lokalnych uwarunkowań i problemów. W fazie planowania wzięto pod uwagę zarówno aspekty społeczne jak i ekonomiczne projektu: celem inicjatywy była aktywizacja społeczności lokalnej i zmniejszenie obciążeń finansowych dla gminy poprzez zwiększenie dobrobytu mieszkańców i zmniejszenie zapotrzebowania na inne, bardziej kosztowne usługi publiczne. Ten drugi aspekt był jednak mniej istotny dla realizatorów projektu: priorytetem było zapewnienie dostępu do usług i aktywizacja lokalnej społeczności.

Rezultaty

Tak jak zakładano, Wiejskie Centra Usług zdecydowanie zwiększyły dostęp do usług dla mieszkańców wiosek i okolicznych terenów. Choć usługi nie są świadczone każdego dnia, to w stosunku do sytuacji sprzed implementacji projektu, kiedy wiele z nich nie było w wioskach dostępnych w ogóle, wdrożenie inicjatywy spowodowało diametralną poprawę sytuacji lokalnej oferty usług.

W aspekcie społecznym, Wiejskie Centra Usług okazały się nawet większym sukcesem niż przewidywano. Przyciągnęły one wielu chętnych, w tym m.in. osoby, które wcześniej nie uczestniczyły w wydarzeniach organizowanych w wioskach. Spotkania w Centrach zaczęły stanowić ważny element życia społecznego i towarzyskiego mieszkańców, przyczyniając się do ich integracji i aktywizacji. Jednym z pozytywnych skutków realizacji inicjatywy było także pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców. W fazie wsparcia przez projekt LEADER w wioskach powstały trzy nowe przedsiębiorstwa (dwa oferują usługi masażu, jedno – kursy informatyczne).

Rysunek 17. Zdjęcie z realizacji projektu

Źródło: materiały projektowe [1].

O sukcesie inicjatywy świadczy jednak przede wszystkim fakt, że działalność Centrów Usług jest kontynuowana w niezmienionej formie do chwili obecnej, mimo, iż realizacja projektu w ramach LEADER została zakończona w 2014 roku. Od tego czasu nie zmalała ani liczba usługodawców ani mieszkańców odwiedzających. W jednym z dwóch stworzonych Centrów Usług częstotliwość świadczenia usług uległa za to zwiększeniu: obecnie są one oferowane prawie codziennie.

W 2014 roku projekt Wiejskich Centrów Usług otrzymał nagrodę Fińskiego Komitetu Polityki Obszarów Wiejskich dla Najlepszej Praktyki w kategorii „Współpraca”.

Dobre praktyki

- Choć projekt realizowany był przez gminę, kluczową rolę pełnili – i pełnią – w nim wolontariusze zrzeszeni w ramach lokalnych stowarzyszeń. To oni koordynują działalność Centrów i wykonują codzienną pracę związaną z organizacją przyjazdów usługodawców. Zaangażowanie w działania przedstawicieli lokalnych organizacji było istotnym warunkiem powodzenia przedsięwzięcia.
- Wdrożenie projektu zostało poprzedzone szczegółowym rozpoznaniem lokalnych potrzeb i uwarunkowań oraz stworzeniem planu działania uwzględniającego m.in. aspekty ekonomiczne. Dobre przygotowanie do realizacji projektu przyczyniło się do jego powodzenia.
- Ważne dla sukcesu projektu było także zatrudnienie jako koordynatora samej pomysłodawczyni Centrów Usług. Jako inicjatorka działań była ona bardzo zaangażowana w projekt i w sposób istotny przyczyniła się do jego udanej realizacji.

Rady na przyszłość

- W początkowej fazie funkcjonowania Centrów Usług, realizatorzy projektu spotykali się z dużą nieufnością ze strony mieszkańców wsi, gdyż jako reprezentantów gminy, mieszkańcy obarczali ich winą za postępujące znikanie usług. Mieszkańcy nie wierzyli także w powodzenie wprowadzanej odgórnie inicjatywy. Podejście niechętnych projektowi seniorów zmieniło się jednak, gdy zostali oni zaproszeni do współpracy i zaangażowani w planowanie zadań. Włączenie samych mieszkańców w działania okazało się kluczem do sukcesu projektu.
- Podczas trwania projektu wspieranego przez inicjatywę LEADER próbowano zaangażować mieszkańców innych wiosek do odwiedzania Wiejskich Centrów Usług oraz zorganizować współpracę między dwoma gminami. Nie udało się to jednak ze względu na wzajemne negatywne postrzeganie się mieszkańców obu wiosek. Potrzebne są dodatkowe działania mające na celu przezwyciężenie wzajemnej negatywnej percepcji.

Dane kontaktowe

Eija Liimatta | Kierownik projektu | eija.liimatta@ilomantsi.fi | telefon: +358 040 104 3003

Dodatkowe informacje

[1] Strona Programu <http://www.ilomantsi.fi/sv/kylatalohanke1> [dostęp 29.11.2016]

[2] Portal Nordegio – Nordyckie Centrum Rozwoju Przestrzennego, http://www.nordregio.se/Global/SIN/TSI%20Nordic%20and%20Scotland_Village%20House%20Service%20Centres.pdf [dostęp 29.11.2016]

Zbawiciele codziennego życia

Arjen pelastajat

FINLANDIA

Cele

- Wsparcie jak najdłuższego funkcjonowania osób starszych w miejscu zamieszkania
- Przeciwdziałanie izolacji i poczuciu osamotnienia osób starszych oraz wykluczeniu społecznemu młodych osób bezrobotnych
- Wyposażenie młodych ludzi w nowe umiejętności przydatne do pracy, a także w wiarę we własną wartość dla społeczeństwa
- Rozszerzenie dostępności usług społecznych

Instrument

świadczenie
niepieniężne

Obszar tematyczny

aktywne
starzenie się

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Pod parasolem lokalnych organizacji i stowarzyszeń młode osoby bezrobotne zagrożone wykluczeniem społecznym pomagają osobom starszym w drobnych czynnościach codziennych takich jak odbiór poczty, zrobienie zakupów, pomoc w korzystaniu z nowych technologii czy wyjście na spacer.

Projekt był realizowany w ramach inicjatywy nakierowanej na stworzenie innowacyjnych modeli dostarczania usług, w oparciu o analizę lokalnych potrzeb i dostępnych zasobów. Jego realizacja pozwoliła również na osiągnięcie ważnych celów społecznych, poprzez połączenie dwóch grup o uzupełniających się potrzebach w sposób przynoszący istotne korzyści każdej z nich.

Pierwszym etapem projektu były warsztaty z udziałem lokalnych mieszkańców reprezentujących różne grupy społeczne, których potrzeby miały stać się podstawą podczas definiowania nowych modeli świadczenia usług w najbliższym otoczeniu. "Zbawiciele codziennego życia" – model działań wybrany do wdrożenia w drugiej fazie projektu – był jednym z 26 zaproponowanych podczas warsztatów rozwiązań.

W kolejnym etapie przeprowadzono warsztaty i spotkania planistyczne, głównie z udziałem decydentów, władz lokalnych i organizacji, które miały potencjalnie wdrażać przedmiotowy projekt. Wszystkie prace

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

7 gmin regionu Kainuu: Tuula Jäppinen Ville Nieminen, Antti Kuopila Hannu Ripatti, Jenni Airaksinen, Marita Pikkarainen, Marja-Liisa Ruokolainen i Miasto Kajaani

Czas realizacji

2014 - obecnie

Kto realizuje

SOSTE – Suomen sosiaali ja terveystyöt (Fińska Federacja na rzecz Spraw Społecznych i Zdrowia) Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej Regionu Kainuu Region

Partnerzy

Kunnat - Suomen Kuntaliitto (Fińskie Stowarzyszenie Władz Regionalnych i Lokalnych) oraz m.in. Federacja Gmin Sote-Kainuu, Fundacja 4H, organizacje kościelne, grupa przyjaciół

Beneficjenci

młode osoby bezrobotne
osoby starsze

Nakłady finansowe

projekt był oparty w głównej mierze o wolontariat

Źródła finansowania

Działania informacyjne i rozprzestrzeniające koordynuje i finansuje SOSTE

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność
ekonomiczna

3

Partycypacyjność

2

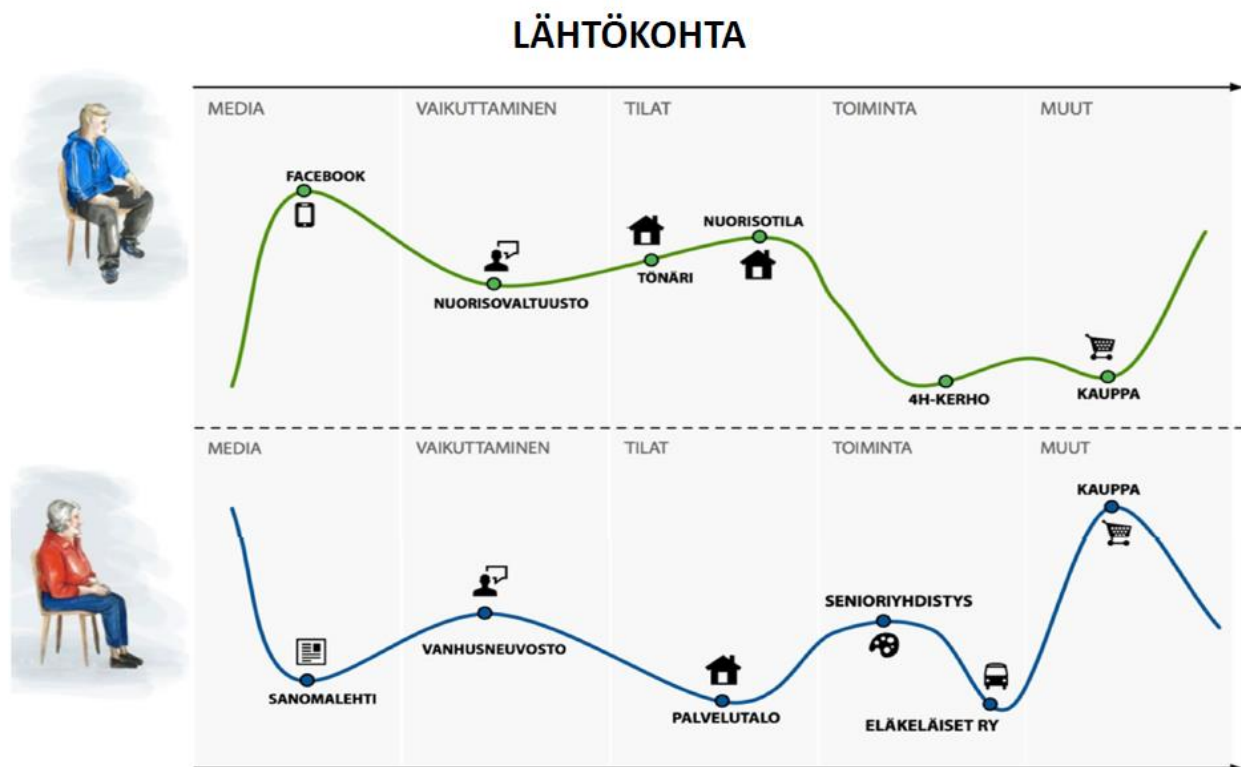
Wielosektorowość
wielofunkcyjność

3

związane z projektowaniem usługi prowadzone były z uwzględnieniem perspektywy potrzeb odbiorców końcowych.

Pilotaż projektu odbył się pod koniec 2015 roku. Za główny cel przyjęto w nim szerzenie wśród seniorów wiedzy na temat korzystania z technologii informatycznych i komunikacyjnych. W kolejnym kroku projekt został rozszerzany na inne obszary tematyczne. Koordynacją działań zajmuje się Fińska Federacja Spraw Społecznych i Zdrowia (SOSTE – Suomen sosiaali ja terveystyöt), która odpowiada również za komunikowanie rezultatów projektu do stowarzyszeń członkowskich w celu jego szerszego wdrożenia.

Rysunek 18: Materiały z warsztatów dotyczących analizy sytuacji bezpośrednich odbiorców projektu. Wykres prezentuje przykładowe formy aktywności w obszarach tematycznych: media, stowarzyszenia, miejsce pobytu, spędzanie wolnego czasu/działalność i inne.

Źródło: Strona internetowa Suomen Kuntaliitto [3]

Projekt napotkał na kilka barier. Przykładem mogą być te związane z kwestiami prawnymi: dla realizatorów przedsięwzięcia nie było jasne, jaki rodzaj czynności wspierających osoby starsze mogą wykonywać młodzi ludzie, a jaki rodzaj pomocy wymaga formalnego wykształcenia. Prowadzono także dyskusje o zasadności wynagradzania młodych bezrobotnych za małe usługi, które świadczyli. Odrzucono ten pomysł z obawy o wpływ tych środków na świadczenia socjalne wolontariuszy i opodatkowanie.

Realizatorzy projektu za sukces uznają oddelegowanie wyspecjalizowanych zasobów z różnych instytucji do zaangażowania w projekt. Pozwoliło to na dokładne określenie formy działań i nadanie projektowi struktur, pozwalającej przetrwać inicjatywie w przyszłości.

Rezultaty

Obecnie projekt jest w fazie, podczas której podejmowane są działania dla zwiększenia jego skali (2016). Nie ma jeszcze jednoznacznych dowodów na jego skuteczność. Oczekuje się, że obie grupy – osoby starsze

i młodzi bezrobotni – skorzystają na działaniach, zmniejszy się ich stopień wykluczenia społecznego i poprawią się warunki ich życia. Działania projektowe będą oceniane z wykorzystaniem wcześniej zdefiniowanych wskaźników sukcesu takich jak:

- łatwiejsze życie codzienne mierzone liczbą pozyskanych nowych umiejętności, wiedzą i doświadczeniem,
- liczba podjętych działań i nowo wykonanych usług,
- zahamowanie procesów wyludniania się liczona poprzez zmniejszenie się liczby mieszkańców wyprowadzających się z danej miejscowości.

Realizatorzy zakładają, że dzięki projektowi zwiększy się liczba kontaktów społecznych między pokoleniami, a osoby starsze uzyskają znaczące wsparcie w codziennym życiu we własnym domu.

Dobre praktyki

- Pomysł na projekt był rozwinięty przez instytucje sektora publicznego, ale jest realizowany przez lokalne organizacje wolontariuszy w odpowiedzi na lokalne potrzeby, ponieważ te organizacje znają najlepiej odbiorców końcowych i mają największą wiedzę na ten temat.
- Prowadzenie przez wolontariuszy dziennika usług pozwoliło na monitorowanie, jak zmieniają się potrzeby i jak rozwija relacja senior-wolontariusz.

Radę na przyszłość

- Istnienie lokalnych organizacji działających na rzecz osób starszych jest kluczowe dla rozwijania tego i podobnych mu projektów.
- Idea projektu nie sprawdza się w bardzo rozproszonych miejscowościach bez lokalnych struktur stowarzyszeń i z ograniczoną liczbą młodzieży chętniej zaangażować się społecznie. Jednocześnie, jeśli już są dostępni wolontariusze – na takich terenach jest to jedna z niewielu form motywujących ich do działania.
- Wyzwania i zastosowane rozwiązania powinny być na bieżąco rejestrowane podczas wdrożenia projektu, by mieć dane na przyszłość i móc dzielić się wiedzą.

Dane kontaktowe

Eero Ylinentalo | Koordynator projektu | eero.ulinentalo@kuntaliitto.fi

Dodatkowe informacje

[1] Portal Innokylä, Fiszka projektu Arjen pelastajat, <https://www.innokyla.fi/web/verstas1565856/etusivu/-/verstas/perustiedot> [dostęp 7.12.2016]

[2] Portal Nordegio – Nordyckie Centrum Rozwoju Przestrzennego, <http://www.nordregio.se/en/Publications/Publications-2016/Territorial-Social-Innovation/Nordic-case-examples-What-does-TSi-look-like/Everyday-Lifesavers/?id=> [dostęp 7.12.2016]

[3] Strona internetowa Suomen Kuntaliitto (Fińskie Stowarzyszenie Władz Regionalnych i Lokalnych), <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/projektit/lahipalvelut/pilotit/arjenpelastajat/Sivut/default.aspx> [dostęp 7.12.2016]

Przedsiębiorstwo społeczne

– Spółdzielnia Viesimo

Osuuskunta Viesimo

FINLANDIA

Cele

- Rozwinięcie nowego modelu świadczenia usług społecznych w oparciu o zasoby lokalnej społeczności
- Zwiększenie opłacalności usług świadczonych na odległych terenach
- Zwiększenie dostępności usług na terenach wiejskich
- Zapobieżenie skutkom depopulacji i braku siły roboczej oraz rosnącym potrzebom starzejącego się społeczeństwa
- Rozwinięcie usług odpowiadających na potrzeby odbiorcy końcowego

Instrument

świadczenia
niepieniężne

Obszar tematyczny

opieka
długoterminowa

Faza realizacji

projekt
trwa

Opis projektu

Na terenach wiejskich powstała spółdzielnia socjalna, która ma za zadanie – w partnerstwie z władzami gminy – świadczenie usług opieki długoterminowej (głównie stacjonarnej) bazujących na potrzebach odbiorców końcowych – lokalnej społeczności.

Spółdzielnia jest prowadzona zgodnie z zasadami "przedsiębiorstwa społecznego" określonymi przez Fińskie Stowarzyszenie Przedsiębiorstw Społecznych.

Włączenie gminy Kiihtelysvaara do okręgu miasta Joensuu spowodowało relokację części instytucji i usług społecznych. Nowa sytuacja administracyjna i trudne położenie finansowe gminy stworzyły konieczność zorganizowania nowej struktury usług, zwłaszcza na odległych obszarach wiejskich. Wspólnie z lokalnymi interesariuszami, uniwersytetami, stowarzyszeniami gmin i instytucjami spraw społecznych, władze miasta Joensuu postanowiły zbadać możliwość stworzenia na terenach gminy Kiihtelysvaara przedsiębiorstwa społecznego, które mogłoby wykonywać zadania z zakresu opieki społecznej.

PODSTAWOWE INFORMACJE

Miejsce realizacji

obszary wiejskie Kiihtelysvaara

Czas realizacji

2015 – obecnie
(pilotaż projektu 2016-2018)

Kto realizuje

Miasto Joensuu

Partnerzy

Kunnat - Suomen Kuntaliitto
(Fińskie Stowarzyszenie Władz Regionalnych i Lokalnych),
lokalne stowarzyszenia wiejskie
szkoły wyższe,
kościół

Beneficjenci

osoby starsze zamieszkałe
na wsiach i lokalna społeczność

Źródła finansowania

Miasto Joensuu
Europejski Fundusz Społeczny
Program rozwoju obszarów
wiejskich – LEADER
składki członkowskie spółdzielni

OCENA PROJEKTU

Skuteczność

2

Efektywność

ekonomiczna

2

Partycypacyjność

2

Wielosektorowość

wielofunkcyjność

3

Rozwój koncepcji toczył się na podstawie analiz, warsztatów i rozmów z pracownikami socjalnymi oraz mieszkańcami wsi. Przy lokalnej parafii zawiązał się komitet mieszkańców prowadzący rozmowy z władzami gminy.

W maju 2015 została zarejestrowana spółdzielnia społeczna. W jej skład weszło 8 członków-założycieli. Opłacili oni opłaty wpisowe 250 Euro i zostali zobowiązani do uiszczania corocznej składki członkowskiej w wysokości 20 Euro. Spółdzielnia otrzymała dofinansowanie z programu LEADER na rozwój projektu (2016-2018).

Do podpisania oficjalnego porozumienia o partnerstwie między Spółdzielnią Viesimo i Wydziałem Zdrowia i Spraw Społecznych doszło we wrześniu 2016 r. Od tego czasu spółdzielnia prowadzi usługi opiekuńcze (Vaahterapihan hoivakodin hoivapalveluista). Realizowane są szkolenia, wizyty studyjne i zajęcia integracyjne dla pracowników.

Spółdzielnia przejęła zarządzanie domem opieki dla osób starszych „Klonowy Ogród” na 37 miejsc rozlokowanych w 3 budynkach. Jego rozwój i prowadzenie odbywać się będzie w duchu "eco-opieki", wspólnej pracy i fizycznej aktywności. Dom ma prowadzić hodowlę zwierząt (owce), pielęgnować sad i uprawiać ogród, Są plany, by w jednym z budynków rozwinąć formułę mieszkań asystowanych.

Rysunek 19. Od lewej: Matti Väistö – Przewodniczący Spółdzielni Viesimo, Eija Rieppo – Dyrektor Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych, Tuula Parikka – Przewodnicząca Komisji Zdrowia i Spraw Społecznych, po podpisaniu porozumienia o partnerstwie.

Źródło: Profil Spółdzielni Viesimo na portalu społecznościowym [2]

Rysunek 20. Matti Väistö – Przewodniczący Spółdzielni Viesimo z reprezentantem Miasta Joensuu przed domem opieki „Klonowy Ogród”

Źródło: Internetowy serwis informacyjny Karjalainen [4]

Rezultaty

Ponieważ projekt jest w trakcie realizacji, nie są jeszcze dostępne końcowe rezultaty. Przygotowano już jednak wskaźniki sukcesu dla prowadzenia domu opieki, takie jak:

- dobre samopoczucie i zadowolenie mieszkańców,
- rodzaj i jakość organizowanych aktywności,
- zadowolenie pracowników,
- rozwój ducha społecznego i stopień zaangażowania wolontariuszy.

Z poszukiwania informacji przez władze gminy nt. spółdzielni społecznych działających na obszarach wiejskich, zrodził się regionalny projekt badawczy z udziałem Uniwersytetu Nauk stosowanych Karelia.

Rady na przyszłość

- Lokalna społeczność początkowo była niechętna do współpracy z władzami, ponieważ po zmianach administracyjnych pogorszyła się jakość usług pomocy społecznej w ich okolicy. Z biegiem czasu zainteresowanie i entuzjazm rosły, by w końcu stać się kluczowym czynnikiem sukcesu, który pozwolił przezwyciężyć trudności. Bez tego aspektu kontynuowanie projektu byłoby bezpodstawne.
- Lokalne władze zwracają uwagę, że rozwój współpracy zajął zdecydowanie więcej czasu niż zakładano. Wynika to z innowacyjności przyjętej formy partnerstwa wychodzącej poza model zakupu usług ze standardowymi rolami zamawiający – wykonawca.

Dane kontaktowe

Matti Väistö | Przewodniczący Spółdzielni Viesimo | matti.vaisto@jns.fi | +358 50 411 4672

Dodatkowe informacje

- [1] Portal Innokylä, Fiszka projektu Arjen pelastajat, <https://www.innokyla.fi/web/verstas1565856/etusivu/-/verstas/perustiedot> [dostęp 7.12.2016]
  - [2] Profil Spółdzielni Viesimo na portalu społecznościowym, <https://www.facebook.com/Osuuskunta-Viesimo-251454528536732/> [dostęp 7.12.2016]
  - [3] Strona internetowa Spółdzielni Viesimo, <http://www.viesimo.fi/> [dostęp 7.12.2016]
  - [4] Internetowy serwis informacyjny Karjalainen, Zgoda na przekazanie Klonowego Ogrodu pod zarząd Spółdzielni, 21.12.2015, <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/maakunta/item/93332-vaahterapiha-siirtyy-osuuskunnan-hoidettavaksi> [dostęp 7.12.2016]
  - [5] Portal Nordegio – Nordyckie Centrum Rozwoju Przestrzennego, Societal enterprise cooperative “Viesimo”, <http://www.nordregio.se/en/Publications/Publications-2016/Territorial-Social-Innovation/Nordic-case-examples-What-does-TSi-look-like/Societal-enterprise-cooperative-Viesimo/> [dostęp 7.12.2016]
  - [6] Prezentacja nt. koncepcji działalności Viesimo, http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3583/Vaisto_Yhteiskunnallinen_yritys_osuuskunta_JNS.pdf [dostęp 7.12.2016]
-

IV. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Zaprezentowany w niniejszym opracowaniu przegląd wybranych innowacji społecznych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego osobom starszym na terenach wiejskich nie ma charakteru wyczerpującego. Przedstawiono 31 projektów realizowanych w sześciu różnych krajach. Zostały one wyłonione w drodze niezbędnej selekcji oraz skrupulatnej weryfikacji materiałów źródłowych i charakteryzują się między innymi wysokim poziomem adekwatności do polskiej specyfiki oraz potwierdzoną skutecznością.

Jest to jednak jedynie wycinek działalności podmiotów publicznych i niepublicznych na rzecz osób starszych mieszkających na terenach wiejskich w tych krajach. Bogaty materiał źródłowy potwierdza, jak dużym wyzwaniem dla władz i całego społeczeństwa tych państw jest wielowymiarowe zjawisko starzenia się i depopulacji obszarów wiejskich oraz jak wiele już zrobiono, żeby temu wyzwaniu stawić czoła. Pokazuje także trafność inicjatywy stworzenia kompendium dobrych praktyk w tym obszarze podjętej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Możemy czerpać z bogatego dorobku działań podmiotów administracji rządowej, samorządowej, sektora non-profit oraz przedsiębiorców na rzecz osób starszych żyjących na wsi w krajach, które stanęły przed tym problemem wcześniej niż my i na przestrzeni lat (czasem nawet kilkudziesięciu – jak pokazuje opisany przykład tymczasowych domów zimowych na terenach wiejskich we Francji, które funkcjonują od lat 70. XX wieku) wypracowały sprawdzone rozwiązania.

Poniżej przedstawiono syntetyczne podsumowanie przeglądu projektów i dobrych praktyk oraz główne płynące z niego wnioski:

1. **Działania kompleksowe i multidyscyplinarne:** Analizie poddano innowacje w dwóch szerokich obszarach tematycznych: kompleksowej opieki długoterminowej oraz aktywnego starzenia się. Zauważono jednak, iż większość (16 z 31) analizowanych inicjatyw obejmuje działania, które zahaczają zakresem przedmiotowym o oba te obszary. Wskazuje to na wyraźny trend realizacji projektów multidyscyplinarnych, które pozwalają osiągnąć wiele celów jednocześnie. Wiąże się to z jednej strony z przytaczanym wielokrotnie na stronach tego opracowania wewnętrznym zróżnicowaniem grupy seniorów i ich potrzeb, ale też i coraz częstszym postrzeganiem indywidualnych osób starszych w sposób kompleksowy, jako jednostek, które mogą mieć szereg wzajemnie powiązanych problemów. Rozwiązanie wyłącznie jednego z nich niekoniecznie musi poprawić ich ogólny dobrobyt czy jakość życia.

Dlatego w analizowanych krajach preferuje się interwencje holistyczne, pozwalające osiągnąć pozytywne efekty w wielu obszarach jednocześnie przy znacznych synergjach kosztowych i organizacyjnych, co jest niezwykle ważne przy realizacji projektów na terenach słabo zaludnionych,

odizolowanych i z małą dostępnością transportową. Co ważne, projekty te nie muszą być realizowane na dużą skalę czy być bardzo skomplikowane w mechanizmach swojego działania. Przykładem może być włoski projekt Społecznej gazety: w miesiącach zimowych listonosz roznosi najstarszym samotnie żyjącym mieszkańcom osady Cerignale darmową codzienną gazetę. Lektura gazety pozwala osobom starszym dłużej zachować sprawność umysłu i jest elementem ich aktywizacji poprzez informowanie o wydarzeniach lokalnej społeczności. Jednocześnie codzienne wizyty listonosza stają się elementem systemu opieki oraz monitorowania ich stanu fizycznego i psychicznego oraz ostrzegania o niepokojących symptomach.

2. **Działania skoordynowane:** Innym aspektem kompleksowości działań w analizowanych projektach jest duży nacisk na kooperację różnych publicznych podmiotów oraz współpracy w ramach równoległych systemów wsparcia i opieki. Częstym przykładem jest koordynacja działań w ramach opieki zdrowotnej i społecznej. Tam, gdzie nie jest to rozwiązane systemowo (np. Finlandii, gdzie samorządy, w gestii których są oba te działania, często w praktyce realizują organizacyjną, procesową i finansową integrację obu systemów), realizowane są projekty, które sprzyjają takiej koordynacji. Przykładem może być projekt CoNSENSo, wdrażany zarówno we Włoszech, jak i we Francji, w którym opracowano model skoordynowanej opieki domowej nad osobami starszymi żyjącymi na terenach słabo zaludnionych. Pozwala to na zapewnienie lepszej, bardziej kompleksowej i optymalnej z punktu widzenia finansowego opieki nad osobą starszą.
3. **Współpraca międzysektorowa:** Analizowane studia przypadków pokazują, iż jednym z głównych czynników sukcesu jest współpraca międzysektorowa. Mowa tutaj nie tylko o partnerstwie publiczno-społecznym, opierającym się najczęściej na współpracy między podmiotami publicznymi a organizacjami pozarządowymi. Ten model (choć często występujący w przedstawionych projektach) ciężko nazwać w Polsce działaniem innowacyjnym. W polskim systemie prawnym jest on umocowany w konstytucyjnej zasadzie pomocniczości i od wielu lat wpisany w model rozwoju usług społecznych, także na gruncie Ustawy o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku.

Bardziej innowacyjny charakter ma współpraca międzysektorowa z udziałem przedstawicieli sektora prywatnego, w tym społecznie odpowiedzialnego biznesu. Oczywiście taki rodzaj działania również jest w Polsce znany, jednak napotyka on na większe bariery natury formalno-prawnej. Przykładowo przywołana przed chwilą ustawa o pomocy społecznej pozwala organom administracji rządowej i samorządowej zlecać realizację zadań z zakresu pomocy społecznej wyłącznie organizacjom pozarządowym (oraz innym podmiotom uprawnionym zdefiniowanym w Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego).

Nie uciekając się do kompleksowej oceny poszczególnych przepisów prawnych, która wymagałaby pogłębionej analizy, na którą nie ma miejsca w niniejszym opracowaniu, należy zauważyć, iż wspomniane bariery formalne mogą utrudniać (choć nie uniemożliwiać) realizację części z przedstawionych innowacyjnych rozwiązań w Polsce. Przykładem może być rolnictwo społeczne, przedstawione w niniejszej publikacji na przykładzie włoskich inicjatyw, a w szczególności gospodarstwa

opiekuńcze. Jest to nowa forma przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, która – jak zaznaczono na wstępie opracowania – dotarła już także do Polski. Ich popularyzacja mogłaby jednak być znacznie łatwiejsza dzięki wprowadzeniu zmian uregulowań prawnych w zakresie usług społecznych prowadzonych w gospodarstwach rolnych w oparciu o standardy usług, ale na uproszczonych zasadach.

4. **Zróznicowana skala finansowa:** W opracowaniu przedstawiono inicjatywy znacznie różniące się wysokością kosztów realizacji. Na jednym krańcu znalazły się wielomilionowe projekty, głównie finansowane z udziałem środków unijnych, ale też i duże wieloletnie programy o charakterze strategicznym finansowane z środków własnych podmiotów publicznych zwykle na szczeblu regionu / departamentu / kraju związkowego (w zależności od analizowanego kraju). Z drugiej strony, podano także przykłady projektów o bardzo ograniczonych nakładach, czy wręcz realizowanych prawie bezkosztowo (np. dzięki partycypacji wolontariuszy, zaangażowaniu lokalnej społeczności oraz przedsiębiorców – jak wspomniany projekt Gazety społecznej we Włoszech). Co ważne, wysokość nakładów nie przesądzała o skuteczności danej inicjatywy w rozwiązywaniu problemów społecznych zdefiniowanej w projekcie grupy beneficjentów. Zarówno małe jak i duże projekty charakteryzowały się bardzo wysoką skutecznością. Oczywiście często różni je zasięg oddziaływania.

Poruszając kwestię finansowania, warto zatrzymać się na chwilę nad projektami finansowanymi ze środków unijnych. Czasem zarzuca się, że finansowanie projektów w obszarze polityki społecznej i zdrowotnej z dotacji unijnych powoduje niestabilność i krótkookresowość tych działań – są one realizowane jedynie w horyzoncie przewidzianym dla danego programu unijnego, a następnie dyskontynuowane, pozostawiając potrzeby społeczne (często rozbudzone czy uświadomione dopiero w wyniku działań podejmowanych w ramach projektu) niezaspokojone w dłuższym okresie.

W niniejszym opracowaniu znalazł się jeden przykład projektu, który wpadł w powyższą pułapkę zastawioną przez krótkookresowe źródła finansowania: projekt warsztatów rzemieślniczych Artesaneando realizowany w Hiszpanii. Mimo doskonałych rezultatów, niestabilność finansowania po rozliczeniu grantu z UE doprowadziła najpierw do ograniczenia skali działania, a w końcu do jego całkowitego wygaszenia. Z całą mocą należy jednak podkreślić, że są także przykłady, które z tej sytuacji wyszły obronną ręką. Przykładem jest projekt Wiejskich Centrów Usług realizowany w Finlandii: jest kontynuowany w niezmienionej formie do chwili obecnej, mimo iż realizacja projektu w ramach programu unijnego LEADER została zakończona w 2014 roku. Pokazuje to, że fundusze unijne – mimo iż obarczone pewnym ryzykiem – mogą być bardzo dobrym katalizatorem innowacji społecznych.

5. **Zróznicowany model realizacji:** Analizując wewnętrzne zróżnicowanie przedstawionych innowacji, należy podkreślić kolejny (obok finansowego) wymiar, który polaryzuje opisywane projekty, a mianowicie oddolny lub odgórny model realizacji. Innowacja oddolna pojawia się wewnątrz środowiska seniorów i przez nich jest realizowana (przykładem może być niemiecka aplikacja do komunikacji meinDorf55+ – na jej pomysł wpadli sami seniorzy w ramach projektu, w którym mieszkańcy regionu publikują pomysły wpisujące się w ideę „Razem aktywni” i szukają osób chętnych

do wspólnej realizacji przedsięwzięć). Z drugiej strony wiele opisanych inicjatyw miało charakter aktywnie odgórnie kształtowanej polityki podmiotów publicznych wobec osób starszych.

Co ciekawe, w praktyce oba modele przejawiały dużą tendencję do konwergencji: inicjatywy oddolne nabierały formalnych ram wraz z dołączaniem się do ich realizacji kolejnych podmiotów, zaś publiczne odgórne inicjatywy były wdrażane za pomocą konkursów na innowacyjne pomysły / inkubatorów innowacji, które z kolei miały na celu większe zaangażowanie różnych środowisk w realizację inicjatyw w założonym obszarze (w opracowaniu przedstawiono przykłady takich konkursów realizowanych w Niemczech i we Włoszech).

Opisane konkursy i inkubatory innowacji wydają się dobrym narzędziem władz samorządowych i administracji centralnej sterowania kierunkiem działań innowacyjnych. Z jednej strony umożliwiają podmiotom publicznym inspirowanie aktywności obywateli w obszarze rozwiązywania problemów społecznych, także dotyczących ich samych, pozwalając jednocześnie zachować duży stopień kontroli nad wydatkowaniem środków publicznych. Wadą konkursów jest – podobnie jak w przypadku środków unijnych – ich jednorazowy lub krótkoterminowy charakter.

6. **Efekty zewnętrzne:** Ciekawym aspektem, który pojawił się w kilku analizowanych przykładach, były pozytywne efekty zewnętrzne. Dotyczy to głównie projektów, które za cel stawiały rozwój całej społeczności na danym obszarze wiejskim, zwłaszcza inicjatyw z obszaru rolnictwa społecznego (Włochy) czy sieci rolniczych sklepów solidarnych (Francja). Mimo iż projekty te nie były kierowane specjalnie na potrzeby osób starszych, a raczej na zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego całego regionu, to właśnie seniorzy byli w praktyce jedną z ważniejszych grup beneficjentów.

Przedstawione zjawisko korzyści zewnętrznych pokazuje, iż na zagadnienie innowacji społecznych na terenach wiejskich należy patrzeć szerzej, a nie tylko przez pryzmat potrzeb konkretnych grup społecznych czy demograficznych.

7. **Nic o nas, bez nas:** Na koniec rozważań zostawiono bodajże najważniejszy czynnik sukcesu opisywanych projektów, czyli partycypacyjność. W wielu przypadkach zaangażowanie seniorów w realizację projektu na różnych jego etapach było samo w sobie intensywną formą społecznego włączenia się i aktywizacji, wpływającą pozytywnie na jakość i poczucie satysfakcji z życia. Dodatkowo wiele inicjatyw zawdzięcza swój sukces aktywnemu uczestniczeniu osób starszych (zwłaszcza na etapie projektowania, testowania, a później rozpowszechniania danej inicjatywy, ale także w rolach decyzyjnych i przywódczych). To dzięki nim udało się przełamać początkowy opór lub nieufność seniorów wobec nowej idei czy usługi.

Jest to jedna z najważniejszych nauk dla podmiotów, które idąc śladem przedstawionych w niniejszym opracowaniu rozwiązań będą próbowały wdrażać innowacyjne rozwiązania aktywizujące i wspierające osoby starsze na terenach wiejskich. Polska wieś będzie się w najbliższych latach dynamicznie zmieniać: demograficznie, społecznie, gospodarczo. Wyzwaniem jest wypracowanie sposobów takiej mobilizacji mieszkańców – także tych najstarszych, aby znaleźli dla siebie odpowiednie miejsce w nadchodzących przemianach i stali się ich beneficjentami.

ELEMENTY POLITYKI NA RZECZ OSÓB STARSZYCH W WYBRANYCH KRAJACH

Dla zobrazowania szerszego kontekstu systemowego dla prezentowanych projektów, przedstawiono syntetyczną charakterystykę instrumentów polityki na rzecz osób starszych w omawianych krajach. W poniższym przeglądzie instrumentarium skupiono się na instrumentach pieniężnych, jako uzupełnieniu świadczeń niepieniężnych (w tym rzeczowych), które były przedmiotem opisywanych w niniejszym opracowaniu inicjatyw.

NIEMCY

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- różnorodne formy pomocy, realizowane przez różne instytucje oraz oddzielenie świadczenia od finansowania usług wpływają na wysoki poziom skomplikowania systemu, postuluje się wprowadzenie nowych modeli kooperacji pomiędzy różnymi podmiotami oraz wprowadzenie "ścieżek opieki"
- transfer wiedzy praktycznej zebranej na szczeblu lokalnej do podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki i rozwiązań celem ich wprowadzenia na poziomie systemowym
- właściwe dostosowywanie pomocy do zróżnicowanej grupy odbiorców
- większy nacisk na profilaktykę

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- finansowanie podstawowych usług opieki (społecznej i długoterminowej) odbywa się w ramach systemu powszechnego ubezpieczenia pielęgnacyjnego (Pflegeversicherung), analogicznego do ubezpieczenia zdrowotnego, pozostałe usługi finansowane są na zasadzie współpłacenia lub pełnej odpłatności, istnieje też możliwość wykupienia dodatkowego prywatnego ubezpieczenia społecznego
- za organizację i udzielanie świadczeń pielęgnacyjnych odpowiadają stacje socjalne (Sozialstation), świadczenia udzielane są przez firmy prywatne (ok. 60% korzystających) lub organizacje pozarządowe, najczęściej kościelne, diakonalne i zakonne (ok. 40% korzystających)
- Biura Seniorów (Seniorenbüros) pośredniczą między poszukującymi wsparcia seniorami a usługodawcami i działają na rzecz integracji osób starszych, najczęściej są to jednostki samorządowe, ale niektóre z nich są stowarzyszeniami lub prywatnymi instytucjami, działającymi na zlecenie samorządu

Trendy i niedawne zmiany

- nacisk na usługi dostarczane w środowisku domowym i działania prewencyjne
- od 2013 roku czynnikiem dodatkowo różnicującym wysokość zasiłku pielęgnacyjnego (obok stopnia niesamodzielności) jest występowanie demencji
- różnorodne formy pomocy, realizowane przez różne instytucje oraz oddzielenie świadczenia od finansowania usług wpływa na wysoki poziom skomplikowania systemu, w wielu miejscowościach zakładane są obecnie punkty kontaktu dla seniorów pomagające zorientować się w systemie i rodzajach przysługującego i dostępnego wsparcia

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury i renty
- zasiłek pielęgnacyjny, wypłacany z ubezpieczenia społecznego, wysokość zależna od stopnia niesamodzielności (od 231EUR do 1995EUR)
- świadczenie wyrównawcze z pomocy społecznej w przypadku osób o niskich emeryturach (Hilfe zum Lebensunterhalt)

HISZPANIA

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- zdecentralizowany system bez spójnych zasad jakości, ze znacznymi różnicami w dostępie do usług pomiędzy regionami
  - brak wpływu na planowanie opieki długoterminowej na poziomie gmin, które mają najlepsze zrozumienie lokalnych potrzeb i wyzwań
  - często zły stan infrastruktury (szpitale, domy opieki) ze względu na brak funduszy
  - długie kolejki i mała dostępność opieki
-

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- zdecentralizowany system opieki zdrowotnej i społecznej, za organizację dostarczania świadczeń zdrowotnych i społecznych odpowiadają regionalne Ministerstwa Zdrowia (polityka jest ustalana na szczeblu centralnym, istnieją mechanizmy zapewniające spójność organizacji realizacji świadczeń pomiędzy regionami)
  - tradycyjnie duży udział opieki nieformalnej
-

Trendy i niedawne zmiany

- walcząc z problemem kolejek, Hiszpania uczyniła z dostępności do długoterminowej opieki (zwłaszcza zdrowotnej) priorytet polityki integracji społecznej we wszystkich regionach
  - nowy system (od 2015 r.) obejmuje wszystkie osoby wymagające opieki i służy rozwojowi ich samodzielności
  - wdrożono programy zwiększenia liczby personelu pielęgniarstwa
-

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury
- dostępne zasiłki dla osób niesamodzielnych i niepełnosprawnych

Przykłady innych usług

- względnie ustandaryzowane pakiety opiekuńcze: w trzech podstawowych wariantach, w zależności od poziomu niesamodzielności; dwa poziomy intensywności dostępne w ramach każdego wariantu
-

WŁOCHY

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- duży odsetek osób starszych żyjących w niedostatku, co powoduje problem niedożywienia (około 25% ogółu hospitalizowanych w ciągu roku seniorów trafia do szpitala z powodu niewłaściwego odżywiania)
- uzależnienie od transferów, niska aktywność zawodowa osób starszych (tylko 10% osób w wieku 65 lub więcej uzyskuje dochody z pracy)
- słaba kondycja zdrowotna osób starszych

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- decentralizacja: organizacja i finansowanie opieki to zadanie regionów razem z prowincjami, dlatego polityka jest zróżnicowana terytorialnie
- system opieki długoterminowej podzielony między opiekę społeczną i zdrowotną
- rodzina podstawową jednostką sprawującą opiekę nad seniorami (tylko ok. 1% seniorów korzysta z opieki instytucjonalnej)

Trendy i niedawne zmiany

- nacisk na usługi w środowisku domowym
- próby zintegrowania usług o charakterze socjalnym, zdrowotnym i kulturalnym
- instytucjonalizacja i promowanie modelu pracownika migracyjnego (badante) świadczącego usługi opiekuńcze: np. wymiar czasu pracy, urlop płatny; na poziomie regionalnym istnieją instytucje, które zajmują się doбором badante do rodzin w oparciu o kryteria wskazane przez daną rodzinę

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury
- renty inwalidzkie (indennita di accompagnamento) wypłacane w ramach systemu emerytalnego: dla osób niezdolnych do pracy, które potrzebują wsparcia opiekuńczego, brak charakteru celowego
- zasiłek opiekuńczy (assegno di cura): dla osób o niskich dochodach wymagających opieki, charakter celowy, w niektórych regionach ma postać vouchera na usługi opiekuńcze

Przykłady innych usług

- bezpłatne ubezpieczenie osób 65+ od następstw kradzieży/rabunku
- możliwość wzięcia mikrokredytu w sytuacji wystąpienia przejściowych problemów finansowych

SZWECJA

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- jedno z najstarszych społeczeństw na świecie, głównie ze względu na wysokie wskaźniki przewidywanej długości życia zarówno kobiet, jak i mężczyzn (ale jednocześnie wysoki współczynnik urodzeń w przeciwieństwie do innych krajów i dodatnie saldo migracji)
-

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- utrzymanie różnych form zamieszkania dla osób starszych oraz świadczenie usług społecznych to zadania gmin, które mają dużą swobodę w organizacji opieki długoterminowej
  - zapewnienie opieki medycznej i zdrowotnej pozostaje w gestii województw i jest wyraźnie oddzielone od opieki nad osobami starszymi, która podlega pod sektor usług społecznych
  - orientacja polityki na działania wspierające możliwie najdłuższy pobyt osób starszych we własnym domu i dotychczasowym środowisku
  - duży zasób geriatrów – w 2011 prawie 5 geriatrów na 100 000 mieszkańców w Szwecji (dla porównania odpowiednio 2,3 we Francji, 2,2 w Niemczech i 0,7 w Polsce) pozwalający na zindywidualizowaną, skoordynowaną i kompleksową opiekę nad pacjentem starszym
  - wysokiej jakości powszechne usługi publiczne przydzielane w zależności od potrzeb i sytuacji życiowych (needs assessment), a nie od progowych warunków dochodowych (means assessment)
  - bardzo wysoki poziom publicznego finansowania opieki długoterminowej: 95% finansowania publicznego, głównie z lokalnych podatków, 5% nakłady własne mieszkańców
  - rozwiązania wspierające opiekunów nieformalnych
-

Trendy i niedawne zmiany

- zanika uniwersalny charakter szwedzkiego (nordyckiego) systemu opiekuńczego i postępuje oddolna segregacja / decentralizacja usług
  - seria reform w latach 90-tych dot. decentralizacji usług (Adelreform - ustawa o osobach starszych, Ustawa szkolna) scedowała odpowiedzialność za opiekę na samorządy lokalne i znacznie zmieniła strukturę ich budżetów
  - ze względu na braki środków finansowych ograniczono dostęp do długoterminowej opieki medycznej (skrócone pobyty szpitalne z 21,5 do 12 dni) i przekierowano wiele osób potrzebujących do systemu opieki społecznej
  - rozwój w kierunku większego otwarcia na opiekę sprawowaną przez rodzinę (np. wspierana publicznie refamilizacja), pomimo dużej autonomii osób starszych i niskich oczekiwań wobec angażowania rodziny w opiekę
  - procesy komercjalizacyjne skłaniające lepiej sytuowane osoby starsze do korzystania z rynkowych alternatyw, pomimo wysokiej jakości opieki publicznej:
-

- wprowadzenie podmiotów rynkowych do sektora opieki domowej i umożliwienie im konkurencji o kontrakty z władzą publiczną
  - zwolnienia podatkowe dla usług zakupionych poza systemem publicznego finansowania (od 2007 r.)
  - umożliwienie osobie starszej uprawnionej do otrzymania usług opiekuńczych wyboru konkretnego usługodawcy z wykorzystaniem systemu bonów (voucherów) - głównie w celu podniesienia jakości usług
  - od 2009 r. zamieniono powinność gmin na obowiązek środowiskowego wspierania opiekunów nieformalnych osób niesamodzielnych.
-

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury gwarantowane i pracownicze
  - wsparcie materialne z tytułu niesamodzielności w wieku starszym
  - wsparcie pieniężne oferowane jest zarówno osobie starszej jak i jej opiekunowi, przy czym opiekun nieformalny może być zatrudniony przez gminę i wynagradzany według stawek rynkowych
  - płatny urlop z tytułu opieki nad osobą niesamodzielną
-

FRANCJA

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- brak wystarczających środków na realizację zadań przypisanym samorządom
  - duże zróżnicowanie sytuacji finansowej departamentów i w związku z tym nierównomierny dostęp seniorów do świadczeń i usług
  - niski udział osób starszych w rynku pracy (dla grupy wiekowej 60-64 lata - 23,1%; 65-69 - 6%; 70-74 - 1,8%)
  - prawie 90% osób powyżej 85 roku życia mieszka w swoim własnym mieszkaniu przy ograniczonej samodzielności w 60% przypadków
  - w instytucjonalnych formach opieki dla osób starszych zamieszkuje 40% osób niesamodzielnych
  - statystyczny profil osoby przyjmowanej do domu opieki to średnia wieku 84 lata oraz w większości przypadków (75%) niesamodzielność
  - jedynie 200 000 osób starszych rocznie decyduje się na przeprowadzkę, mała mobilność najstarszej części społeczeństwa
  - brak dostatecznej profesjonalizacji zawodu opiekunki/opiekuna osób starszych
-

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- polityka na rzecz osób starszych prowadzona jest w ramach systemu pomocy społecznej, w oparciu o wielosektorowość, z przewagą sektora publicznego, przy udziale sektora NGO i prywatnych przedsiębiorców
  - większość kompetencji z zakresu polityki społecznej wobec osób starszych zdecentralizowano przekazując te zadania samorządom na poziomie departamentów
  - większość usług na rzecz seniorów świadczonych jest przez sektor publiczny i organizacje pozarządowe, rzadziej przez firmy prywatne
  - duży udział rodzin w opiece nad seniorami 60+ (22%)
-

Trendy i niedawne zmiany

- system ubezpieczeń społecznych jest obecnie w trakcie centralizacji pod parasolem sektora publicznego
  - zmniejszające się możliwości finansowe departamentów oraz samych osób starszych sprawiają, że dostęp do usług opiekuńczych świadczonych w domu jest coraz bardziej ograniczony a w instytucjonalnych formach opieki długoterminowej odnotowuje się coraz więcej przypadków przemocy wobec osób starszych - brakuje około 100 000 pracowników
  - jednocześnie Francja to jeden z największych rynków prywatnych ubezpieczeń w zakresie opieki długoterminowej
-

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury,
  - finansowane z podatków świadczenia obowiązkowe i fakultatywne:
    - zasiłek na rzecz solidarności z osobami starszymi (ASPA - Allocation de solidarité aux personnes âgées) wypłacany przez instytucje systemu emerytalnego, ale finansowany z podatków (dawniej znany jako minimum vieillesse)
    - zasiłek z tytułu niepełnosprawności (ASI – Allocation supplémentaire d’invalidité)
    - zasiłek na rzecz autonomii (APA – Allocation personnalisée d’autonomie) dla niesamodzielnych osób starszych (60+) mieszkających we własnym domu lub w domu opieki
    - socjalny zasiłek mieszkaniowy (ASH – Aide sociale à l’hébergement) dla osób 65+ zamieszkałych w domach opieki społecznej i o niskich dochodach
  - fakultatywne świadczenia pochodzące z trzeciego sektora i sektora prywatnego (renta majątkowa, dochody z instytucji hipoteki odwróconej itp.)
-

FINLANDIA

Wyzwania polityki na rzecz osób starszych

- publiczne finansowanie: w świetle zasad konstytucji uważa się zapewnienie dostępu do wysokiej jakości systemu opieki długoterminowej za obowiązek państwa (także w odniesieniu do kwalifikacji, komu przysługuje opieka)
  - głównie opieka formalna (typowe dla krajów skandynawskich), mały udział opiekunów nieformalnych – tylko ok. 15% osób starszych ma zapewnioną opiekę nieformalną
  - system zdecentralizowany w większym stopniu niż typowo w innych państwach
  - głównie świadczenia niepieniężne
-

Podstawowa organizacja i zasady systemowe

- publiczne finansowanie: w świetle zasad konstytucji uważa się zapewnienie dostępu do wysokiej jakości systemu opieki długoterminowej za obowiązek państwa (także w odniesieniu do kwalifikacji, komu przysługuje opieka)
  - głównie opieka formalna (typowe dla krajów skandynawskich), mały udział opiekunów nieformalnych - tylko ok. 15% osób starszych ma zapewnioną opiekę nieformalną
  - system zdecentralizowany w większym stopniu niż typowo w innych państwach
  - głównie świadczenia niepieniężne
-

Trendy i niedawne zmiany

- w ostatnich 15 latach: rosnąca popularność mieszkań chronionych, obecnie większa liczba miejsc niż w tradycyjnych domach opieki
  - próby na poziomie centralnym wyrównania różnic między poszczególnymi gminami w dostępie i jakości opieki
-

Podstawowe instrumentarium

Świadczenia pieniężne

- emerytury
  - w mniejszym stopniu inne świadczenia pieniężne: zasiłek opiekuńczy dla emerytów (średnio 100 EUR, w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym i chronicznie chorym dłuższego przebywania w domu), zasiłek na pokrycie kosztów mieszkania, zasiłek dla opiekunów
-

Źródła informacji

- [1] Association d'aide à l'intégration durable, <http://www.parabole-asso.org/fr/ubezpieczenie-spoleczne> [dostęp 6.12.2016]
- [2] red. P. Błądowski i B. Szatur-Jaworska, System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania, Przegląd sytuacji, propozycja modelu, Raport Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2016
<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/System%20wsparcia%20os%C3%B3b%20starszych.pdf> [dostęp 6.12.2016]
- [3] J. Costa-Font, A. García González, Long-term care reform in Spain, Health Policy Developments, Eurohealth Vol 13 No 1
- [4] Health and long-term care in the European Union, 2007
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_283_en.pdf [dostęp 6.12.2016]
- [5] E. Johansson, The long term care system for the elderly in Finland, ENEPRI Research Project Nr 76, czerwiec 2010 http://www.ancien-longtermcare.eu/sites/default/files/ANCIEN%20RR%2076%20Finland_0.pdf [dostęp 6.12.2016]
- [6] K. Zapędowska-Kling, Polityka społeczna wobec starzenia się ludności w USA i w Szwecji. Wnioski dla Polski, Łódź 2016

WYBRANA LITERATURA PRZEDMIOTU

1. Bański J., Przemiany polskiej wsi, Warszawa, 2010
http://www.euroreg.uw.edu.pl/dane/web_euroreg_seminary_files/325/banski_przemiany_polskiej_wsi_02.12.10.pdf
2. Błędowski P., Starość na wsi, 2006
<http://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/4597-starosc-na-wsi>
3. Błędowski P., red. I B. Szatur-Jaworska, System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania, Przegląd sytuacji, propozycja modelu, Raport Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2016
<https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/System%20wsparcia%20os%C3%B3b%20starszych.pdf>
4. Iwański R., Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich a sytuacja osób starszych na wsi, Szczecin, 2013
5. Zapędowska-Kling K., „Pasja dla życia” – innowacyjny program aktywizacji osób starszych na przykładzie doświadczeń szwedzkich [w:] *Starość w kontekście społecznym i zdrowotnym*, pod red. Muszyńskiego M., Biblioteka Gerontologii Społecznej, Kraków 2016, s. 37-46
6. Zapędowska-Kling K., Polityka społeczna wobec starzenia się ludności w USA i w Szwecji. Wnioski dla Polski, Łódź 2016
7. red. Żołnierski A., Raport - Innowacyjność 2006 - stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze, PARP, Warszawa, 2006
http://www.parp.gov.pl/files/74/81/106/raport_innowacyjnosc.pdf
8. Sytuacja osób starszych i ich rola społeczna na terenach wiejskich województwa podlaskiego, Raport z badań, październik 2011
<http://www.projekt2011.rops-bialystok.pl/downloads/RAPORT%20KONCOWY%20-%20Sytuacja%20osob%20starszych%20i%20ich%20rola%20spoleczna%20na%20terenach%20wiejskich.pdf>
9. Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce, Warszawa, 2015
http://senior.gov.pl/source/raport_osoby%20starsze.pdf
10. Wykluczenie cyfrowe w Polsce, Opracowania tematyczne OT-637, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, grudzień 2015
https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/133/plik/ot-637_internet.pdf
11. Internauci 2015, Komunikat z badań CBOS, nr 90/2015, czerwiec 2015
http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_090_15.PDF
12. Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, Załącznik do uchwały nr 238 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 118)
13. Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+, Załącznik do uchwały nr 239 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 115)
14. Ministerstwo Rozwoju, Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Projekt z dnia 29 lipca 2016

15. Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020, Załącznik do uchwały nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. (poz. 52)
16. Program Wieloletni „Senior-Wigor” na lata 2015–2020, Warszawa 2015
17. Program Działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na lata 2015-2019, Warszawa, grudzień 2015
18. Program Innowacje Społeczne, NCBiR, Warszawa, 2012
http://www.ncbir.pl/gfx/ncbir/userfiles/_public/programy_krajowe/innowacje_spoeczne/opis_programu_is_1.pdf
19. Informacja o sytuacji osób starszych za rok 2015, MRPiPS; senior.gov.pl, Warszawa, październik 2016
20. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, Dz.U. 2015 poz. 1705
21. Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Polityki Senioralnej (nr 22) z dnia 22 września 2016 roku, Kancelaria Sejmu, Biuro Komisji Sejmowych
[http://orka.sejm.gov.pl/zapisy8.nsf/0/ED1464D7D165486EC125803B004A1D75/\\$File/0104908.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/zapisy8.nsf/0/ED1464D7D165486EC125803B004A1D75/$File/0104908.pdf)
22. Informacja o zmianach w Programie Senior +, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, październik 2016
<https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/seniorzy/art,8301,senior-.html>
23. Naszym zdaniem: WIGOR bez pałera, Fundacja Zaczyn
<http://zaczyn.org/naszym-zdaniem-wigor-bez-palera/>
24. Zoom na UTW, Raport z badania realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”., Warszawa, grudzień 2012
http://zoomnautw.pl/wp-content/uploads/2012/05/Zoom_na_UTW_RAPORT_calosciowy_www.pdf
25. Majer R., Starość w podczęstochowskiej wsi. Uwarunkowania – Jakość życia – sieć wsparcia, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, 2015
26. Gospodarstwa opiekuńcze – co to takiego?, Portal informacyjny powiatu Wąbrzeźno, 28 stycznia 2016
<http://wabrzezno-cwa.pl/arttykul/gospodarstwa-opiekuncze-co-to-takiego/36433>
27. Model systemu opieki i wsparcia osób starszych w województwie opolskim, Urząd Wojewódzki w Opolu
https://www.opole.uw.gov.pl/arttykuly/1212/pliki/20140923105952_prace-nad-modelem.pdf
28. GUS, Emerytury i renty w 2014 roku, Warszawa, 2015
29. GUS, Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2016, Warszawa 2016
30. GUS, Prognoza ludności na lata 2015-2050, Warszawa, 2014
31. GUS, Prognoza ludności na lata 2015-2050, Warszawa, 2014
32. GUS, Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski, Warszawa, 2014
33. Strona internetowa Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Nowej Wsi
<http://nowa-wies.pl/projekt-asos/>

34. Strona internetowa Fundacji Ekologicznej Zielona Akcja
<http://www.zielonaakcja.pl/index.php/najnowsze/262-konferencja-wies-dla-seniorow-seniorzy-dla-wsi>
35. Portal internetowy Zespół Szkół nr 6 w Lublinie
<https://www.zs6.lublin.szkołnastrona.pl/art,103,jestesmy-laureatami-konkursu-na-innowacje-spotkajmy-sie-na-skwerku>

